ΠΑΝΔΩΡΑ.

15. ΜΑΙΟΥ. 1853. ΤΟΜΟΣ Δ'. ΦΥΛΛ. 76.

Εἰδοποιοῦνται οἱ ἐν Κεφαλληνίᾳ συνδρομηταὶ ὅτι ἀνταποκριτὴς καὶ ἐπίτροπος τῆς Πανδώρας διωρίσθη ἐκεῖσε ὁ Κ. Σπυρίδων Βέγετος, ὡς φαίνεται εἰς τὸ ἐξώφυλλον.

—o—

Ο ΤΑΥΡΟΜΑΧΟΣ.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.)

—o—

(Συνέχειαι ἴδε Φυλλάδιον 75).

Οἱ τακτικοὶ θεαταὶ τῶν ταυρομαχιῶν ἐξεπλάγησαν ὄχι ὀλίγον, ὅτε τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Διέγος Τουδίλλας ἔγεινεν ἄφαντος. Ὀκτὼ ἡμέρας ἐπένθησεν ἡ Σεβιλλία τὴν στέρησιν τοῦ πρώτου ταυρομάχου της· τὴν ἐπελθοῦσαν ὅμως Κυριακὴν πολλὰ ὀλίγοι ὡμίλουν πλέον περὶ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔμελλε νὰ παρασταθῇ πλέον καμμία ταυρομαχία ἕως οὗ ἔλθῃ ἕτερος περίφημος ταυρομάχος τὸν ὁποῖον ἐπερίμενον ἐκ τοῦ Τωλήτου, ὁ μαρκέσιος Πουντάλης ἐπέστρεψε μετὰ τῆς θυγατρὸς καὶ τοῦ γαμβροῦ του Δὸν Ἀλβάρου εἰς τὴν ἐξοχήν.

Ἐν τούτοις διεδόθη ἡ φήμη ὅτι λῃστρικαὶ συμμορίαι ἐλεηλάτουν τὴν Σιέρραν, καὶ ἀμέσως ἐστάλησαν λόχοι χωροφυλάκων εἰς τὸ ὄρος, οἵτινες ὅμως δὲν ἔλαβον τὸν κόπον νὰ συμπλακῶσι μετὰ τῶν λῃστῶν, ἐπειδὴ ὁ διοικητὴς των ἐσέβετο τὸ ἀξίωμα· α ὅποιος ἐκθέτει ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον, εὑρίσκει τὸν ὄλεθρόν του». Ὅθεν οἱ φύλακες τῆς δημοσίου ἀσφαλείας ἀπεσύρθησαν ἡσύχως εἰς χειμάδιον, ὅπου διέτριψαν ἓξ ἑβδομάδας, καθ' ἃς οὐδόλως ἐταράχθη ἡ ἡσυχία τῆς Σιέρρας Μορένας. Εἰς δὲ τὴν ἐξοχὴν τοῦ μαρκεσίου Πουντάλης, ἀρχαῖον φρούριον ἀραβικὸν, ἐπεκράτει ἄκρα εὐθυμία. Ὁ οἰκονόμος, κατεσκοτισμένος ἀπὸ ἀσχολίας, κατεγίνετο εἰς τὸ νὰ παρασκευάσῃ τὸ συμπόσιον τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Πλῆθος ἐπισήμων ἄλλων ἐκ τῶν εὐγενῶν τῆς Σεβιλλίας καὶ τῶν πέριξ ἀγροκηπίων ἦσαν προσκεκλημένοι εἰς τὸν γάμον τῆς Δόνας Μαρικίτας μετὰ τοῦ Δὸν Ἀλβάρου Βάρρου. Ἱερεύς τις ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν ἔμελλε νὰ εὐλογήσῃ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τὸν γάμον

εἰς τὸ παρακείμενον Μοναστήριον. Μεγαλοπρεπὲς δὲ συμπόσιον καὶ λαμπρὸς χορὸς ἔμελλον νὰ συγκροτηθῶσι τὴν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν γάμων. Αἱ τράπεζαι ἦσαν ἕτοιμοι, καὶ οἱ προσκεκλημένοι εἶχον ἀρχίσει νὰ δειπνῶσιν, ὅτε ἀγγελιαφόρος τις εἰσελθὼν ἐπὶ καθιδρωμένου ἵππου εἰς τὴν αὐλὴν, ἐδράμεν αἰφνιδίως εἰς τὸ ἐστιατόριον. Τὸ τεταραγμένον πρόσωπόν του προοιώνιζεν ἀπαίσια· ἀποτανθεὶς δὲ πρὸς τὸν μαρκέσιον Πουντάλης, γενικὸν διοικητὴν τοῦ εἰς Σεβιλλίαν σταθμεύοντος στρατοῦ, τὸν παρεκάλεσε νὰ συνεξέλθῃ τῆς αἰθούσης μετ' αὐτοῦ. Οἱ προσκεκλημένοι ἠπόρουν περὶ τῆς κατεσπευσμένης ταύτης ἀγγελίας, καὶ γενικὴ ἀμηχανία καὶ φόβος κατεῖχεν ὅλους, ὅτε ὁ μαρκέσιος Πουντάλης ἐπιστρέψας εἶπε μειδιῶν· « Κακὸς ἀστεϊσμός. Νομίζω, Κυρίαι, ὅτι ὁ διάβολος ἠθέλησε νὰ ταράξῃ τὴν ἡσυχίαν μας, ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ ἐπιτύχῃ. Οἱ καλοί μας φίλοι, οἱ εἰς Σεβιλλίαν ἀστυνόμοι, ἐταράχθησαν διὰ πέντε ἕξη λῃστὰς, οἱ ὁποῖοι ἐφάνησαν ταύτην τὴν ἑσπέραν εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Ἰταλικῆς. Ἰδοὺ ὅλη ὅλη ἡ δυστυχία· δὲν ἤξιζε τὸν κόπον νὰ στείλωσιν ἐπίτηδες ἀγγελιαφόρον. Σᾶς παρακαλῶ, μὴν ἀνησυχῆτε ».

Ἡ εὐθυμία ἐπανῆλθεν· ὁ μαρκέσιος, ὅστις οὐδέποτε εἶχε δείξει τόσην φαιδρότητα, ἔπιεν εἰς ὑγείαν τῶν νεονύμφων· ἀμέσως ἐλησμονήθη ὁ ἀγγελιαφόρος, ἄκρα φαιδρότης ἐπεκράτησε μεταξὺ τῶν συνδαιτυμόνων, καὶ ἤρχισεν ὁ χορὸς. Ἀλλ' ὁ γέρων μαρκέσιος ἔγεινε μετ' ὀλίγον ἄφαντος χωρὶς νὰ τὸν παρατηρήσῃ κανείς. Αἱ εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἔλαβε πρὸ ὀλίγου, δὲν τὸν ἄφηνον νὰ ἡσυχάσῃ, διότι δὲν ἐπρόκειτο περὶ πέντε ἢ ἓξ λῃστῶν, ὡς εἶχεν εἰπεῖ, ἀλλὰ περὶ ὁλοκλήρου στρατοῦ λῃστῶν, οἵτινες ἐφείδετο παρὰ τὸ χωρίον Σαντι-πόγκιον, κατέκαυσαν ὁλόκληρον ἀπόσπασμα βασιλικῶν καραβινοφόρων, καὶ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἐλεηλάτησάν τι φρούριον. Ὅλος ὁ βασιλικὸς στρατὸς ἦτον εἰς τὰ ὅπλα· ὁ μαρκέσιος Πουντάλης ἔγραψεν εἰς τὰς Ἀρχὰς τῆς Σεβιλλίας, ὅτι ἤθελε φθάσει τὴν ἐπιοῦσαν· καὶ συγχρόνως ἔδωκε καὶ προφορικὰς ὁδηγίας εἰς τὸν ἀγγελιαφόρον, ὅστις ἀμέσως ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν· εἰς δὲ τὰς εἰς τὸ φρούριον παρούσας φρουρὰς τῆς τιμῆς ἔδωκε κυρίως τὴν διαταγὴν, νὰ ἦνε παρεσκευασμέναι εἰς ἄμυναν, καὶ νὰ διαμοιρασθῶσιν ἐπὶ τῶν πύργων, καὶ τῶν ὑψηλῶν προχωμάτων. Αἱ γέφυραι τοῦ φρουρίου ἀνεσύρθησαν, καὶ ἐνῶ εἰς τὴν αἴθουσαν ἐγόρευον, ἔξω τὰ πάντα παρεσκευάζοντο πρὸς ὑπερασπίσιν· ἐν τούτοις ἐπέστρεψεν ὁ μαρκέσιος εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ, καὶ ἐκ διαλείμματων παρελήφθανεν ἔξω καὶ τοὺς ἱππότας ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον, ἐξ ὧν ἕκαστος ἐλάμβανε καὶ τὰ ὅπλα τοῦ· ὁ Δὸν Ἀλβάρος ἔμεινε διά τινας ὥρας μακρὰν τῆς αἰθούσης, ἐπειδὴ ὁ πενθερός του τὸν εἶχεν ἀναγκάσει προσωρινὸν ἀρχηγὸν τῆς φρουρᾶς τῆς τιμῆς. Ὅταν δὲ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν νύμφην αὐτοῦ, εἰς μάτην ἐπροσπάθησε νὰ διαλογίσθῃ τὴν ἀπουσίαν του δι' εὐλογοφανῶν προφάσεων· ἡ Δόνα Μαρικίτα ἦτον εἰς μεγίστην ἀνησυχίαν.

— « Ἀλβάρε, εἶπε, κρύπτετε ἀπ' ἐμοῦ κάτι τι; »

— « Τίποτε, φιλτάτη μου· » ἀπεκρίθη ἐκεῖνος παρηγορῶν αὐτήν. — « Ὁ πατήρ μου ὑποκρίνεται φαιδρότητα, τὴν ὁποίαν πραγματικῶς δὲν ἔχει. »

— « Καὶ σήμερον νὰ μὴν εὐθυμῇ », εἶπεν ὁ Δὸν Ἀλβάρος, « ἐνῷ εἶναι τόσον εὐτυχής »;

— « Ἀ! φίλε μου, δὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα οὕτως· συγχωρήσατέ με νὰ εἴπω, ὅτι ὅλως διαφορετικὸς ἦτο πρὶν ἔλθῃ ὁ ἀγγελιαφόρος. Διατί δὲν ἔμεινε καὶ αὐτὸς εἰς τὸν χορόν; »

— « Διότι εἶχεν ὑπηρεσίαν, πλὴν τούτου δὲν τὸν ἐπροσκαλέσαμεν, καὶ τὸ καθῆκόν του τῷ ὑπηγόρευε τὴν ἀπουσίαν, καὶ ἂν ἤθελε νὰ μείνῃ.... »

— « Ἀ! Ἀλβάρε, » τὸν διέκοψεν ἡ Μαρικίτα, « ἀποφεύγετε τὰς ἐρωτήσεις μου. Ὦ θεέ μου! ἔμελλε ν' ἀληθεύσῃ ὅτι ὑπάρχουν ἀλάνθαστα προαισθήματα; Ἡ τροφός μου ἡ μήτηρ τοῦ ταυρομάχου πάντοτε μ' ἔλεγεν, ὅτι τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου μου ἔμελλε νὰ συμβῇ δυστύχημά τι, ἔλεγεν ὅτι τὸ ἀνέγνωσεν εἰς τὴν χεῖρά μου. Καὶ πρότερον μὲν ἐγέλων δι' αὐτά, ἀλλὰ σήμερον φοβοῦμαι . . . » Ἐνῷ ἡ Μαρικίτα εἰσέτι ὡμίλει, ἀντήχησεν ἀφ' ὅλα τὰ μέρη τῆς αἰθούσης ἡ φωνὴ « εἰς τὰ ὅπλα! »

Οἱ ἱππόται ταχύτατα ἀντήλλαξαν τὰς Κυρίας μὲ τὰ ξίφη, καὶ ἔσπευσαν πρὸς μάχην. Τρομερὸν πῦρ ἐφώτιζε τὴν περιοχὴν τοῦ φρουρίου, οἱ πυροβολισμοὶ εἶχον διασείσει ἤδη τοὺς τέσσαρας πύργους. Πεισματώδης μάχη συνεκροτήθη ἔξω, ἐνῷ εἰς τὴν αἴθουσαν αἱ ὡραῖαι Κυρίαι τῆς Ἀνδαλουσίας κατὰ παράκλησιν τῆς Μαρικίτας, πεσοῦσαι γονυπετεῖς μὲ τὰ ἐνδύματα τοῦ χοροῦ ἐπεκαλοῦντο τὴν βοήθειαν τῆς Παναγίας. Ἐνῷ δ' αἱ Κυρίαι προσηύχοντο ἔτι, ἠκούσθησαν εἰς τὴν αἴθουσαν τρομεραὶ κραυγαί· οἱ Βαρτουλεῖροι, διότι αὐτοὶ ἦσαν οἱ προσβαλόντες τὸ φρούριον, εἶχον εἰσέλθει εἰς τὴν ἐνδοτέραν αὐλὴν, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς ἄνδρα τινὰ μὲ μαῦρον πῖλον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτον ἐζωγραφημένη μὲ ἐρυθρὰ χρώματα κεφαλὴ ταύρου. Τὸ ἄγριον πλῆθος ἐφώρμησεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου εἶχε σπεύσει πρὸ αὐτῶν ὁ Δὸν Ἀλβάρος διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ καὶ σώσῃ τὴν νύμφην αὐτοῦ.

Ὅτε ὁ Ζωρράστρων εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐρώρμησεν ὁ Δὸν Ἀλβάρος κατ' αὐτοῦ· ἤδη διεσταυρώθησαν τὰ ξίφη, καὶ ἡ αἴθουσα ἤθελε βαφῇ ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν μαχομένων, ἐὰν κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν δὲν εἰσήρχετο ἕτερος ἀξιωματικὸς τῶν Βαρτουλεῖρων, ὅστις ἀπολακτίσας τὸ ξίφος τοῦ Ζωρράστρωνος ἐφώναζεν· « Ὀπίσω, σύντροφε, εἶναι ὁ Δὸν Ἀλβάρος, ἀνήκει εἰς ἐμέ· » ἡτοιμάζοντο δὲ νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας ὅτε Διέγος Τουδίλλας καὶ ὁ νυμφίος, ἀλλ' ἡ Μαρικίτα καὶ ἡ Ζαλέα, ἥτις εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν ἀγαπητόν της Διέγον μὲ ἀνδρικὴν ἔνδυμα, ἐρρίφθησαν μεταξὺ τῶν δύο. Εἴκοσι Βαρτουλεῖροι περιεκύκλωσαν τὸν Δὸν Ἀλβάρον, καὶ ἀφοπλίσαντες αὐτὸν, τὸν ἐδέσμευον, ὅτε ὁ στρατηγὸς Παῦλος Τουδίλλας, ὁ Γούγγης, εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν κεκαλυμμένος ἀπὸ αἵματα καὶ κόνιν, καὶ, « ἐξασφαλίσατε τοὺς αἰχμαλώτους » ἐφώναζε· « κανεὶς νὰ μὴ διαφύγῃ ».

Κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ ἀμέσως ἐδέθησαν ὅλοι μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Δὸν Ἀλβάρος. Μολονοῦτο ὁ ταυρομάχος ὑπεσχέθη νὰ τὸν

ἐλευθερώσῃ, ἀφοῦ ἐπέλθῃ μικρά τις ἡσυχία. Ὁ γέρων μαρκέσιος, τραυματισθεὶς τὸ πρόσωπον, οἱ στρατιῶται καὶ οἱ προσκεκλημένοι εἰς τὸν γάμον ἐκλείσθησαν ὅλοι εἰς τοὺς θαλάμους· ἀπὸ τὰς Κυρίας ἀφῄρπασαν τὰ κοσμήματα καὶ τοὺς ἀδάμαντας, καὶ τὰς ἔκλεισαν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ. Τότε εἰσῆλθεν ὁ Ζωρράστρων, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπισκεφθῇ τὰ προχώματα, καὶ εἶπεν· « Στρατηγὲ μᾶς διέφυγον ἱππόται τινες, σπεύδοντες ὅσον τάχιστα εἰς τὴν Σεβιλλίαν. » — « Διέγο » ἐφώναζεν ὁ Γούγγης μὲ βροντώδη φωνὴν, « εἰς τὰ ἄλογα! εἰς τὴν πεδιάδα! »

— Ὁ ταυρομάχος ἔτρεξε δίχως ἀναβολὴν, ἀλλὰ πρὶν ν' ἀναχωρήσῃ εἶπεν· « Ἀδελφὲ, μὴ λησμονήσῃς ὅτι ὁ Δὸν Ἀλβάρος καὶ ἡ Δόνα Μαρικίτα εἰς ἐμὲ, εἰς ἐμὲ μόνον ἀνήκουν. » — « Τὸ ἠξεύρω, τρέξε, » ἀπεκρίθη ὁ Γούγγης.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Διέγου, καὶ ὁ Παῦλος Τουδίλλας ἀρῆκε τὸ φρούριον μὲ τὸ ἥμισυ τῶν λαφύρων αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ πλησίον Μοναστήριον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐφοβεῖτο προδοσίαν. Ὁ Ζωρράστρων ἔμεινεν ὡς διοικητὴς εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ μαρκεσίου Πουντάλης. Μόλις δ' ἀπεμακρύνθη ὀλίγα βήματα ὁ στρατηγὸς, καὶ τρομερὰ σκηνὴ συνέβη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχαίου φρουρίου, προελθοῦσα ἀπὸ τὴν φιλοχρηματίαν τοῦ Ζωρράστρωνος. Ὁ γέρων μαρκέσιος ἐφημίζετο ὅτι ἔχει ἄπειρα πλούτη, τὰ ὁποῖα ὁ Ζωρράστρων μ' ὅλας τὰς προσπαθείας του μὴ δυνηθεὶς ν' ἀνακαλύψῃ, ἐνόμιζεν ὅτι ὁ μαρκέσιος τὰ εἶχε κεκρυμμένα. Διέταξε λοιπὸν νὰ φερθῇ δέσμιος ἔμπροσθέν του, καὶ τὸν ἠπείλησε μὲ τρομερωτάτας βασάνους, ἂν δὲν ἐμαρτύρει τοὺς θησαυρούς του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ γέρων δὲν τῷ ἔδωκεν οὐδεμίαν ἀπάντησιν, διέταξεν ὁ ἀπάνθρωπος νὰ τὸν δέσωσι χεῖρας καὶ πόδας μὲ σχοινία εἰς τοὺς ἀπέναντι ἀλλήλων ἱσταμένους στύλους τῆς αὐλῆς, καὶ νὰ τὸν βασανίσωσι ἀνηλεῶς· ἐν τούτοις ὁ μαρκέσιος ἐπέμεινεν εἰς τὴν σιωπήν του. Ἡ Ζαλέα, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ ἐπροσπάθει νὰ παρηγορήσῃ τὴν Δόναν Μαρικίταν, φρουρουμένην μετὰ τοῦ νυμφίου της κατὰ διαταγὴν τοῦ Διέγου εἰς ἰδιαίτερον θάλαμον, ὅτε εἶδεν ἐκ τοῦ παραθύρου τὴν πρὸς τὸν Μαρκέσιον ἀπανθρωπίαν τοῦ Ζωρράστρωνος, πλήρης ἀγανακτήσεως ἐπήδησεν ἔξω εἰς τὴν αὐλὴν διὰ νὰ τὸν σώσῃ. — « Τοὺς θησαυρούς σου! τοὺς θησαυρούς σου! ἐφώναζε μανιωδῶς ὁ Ζωρράστρων, εἰδὲ μή, καὶ τὴν θυγατέρα σου καὶ τὸν γαμβρόν σου θέλω βασανίσει ἔμπροσθέν σου. » — « Τὰ πρόσωπα τῆς Μαρικίτας καὶ τοῦ Δὸν Ἀλβάρου εἶναι ἱερὰ, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διέγου Τουδίλλα », εἶπεν ἡ Ζαλέα μὲ πλαστὴν ἱλαρότητα· « ἀλλὰ σὲ παρακαλῶ, Ζωρράστρων, χάρισαί μοι τὸν γέροντα μαρκέσιον. » Ὁ Ζωρράστρων, ὅστις πρὸ πολλοῦ ἔτρεφε φοβερὸν ἔρωτα εἰς τὴν Ζαλέαν, ἐνόμισεν ὅτι εὗρε τὴν ἐπιμυθίαν ὥραν νὰ τῆς ἀποκαλύψῃ τὸ πάθος του, καὶ ἤρχισε νὰ τῇ προτείνῃ αἰσχροὺς καὶ ἀσέμνους λόγους. Ἡ ὡραία νεᾶνις ἐπροσπάθησε κατὰ πρῶτον ἡσύχως νὰ τὸν ὑπενθυμίσῃ τὰ καθήκοντά του· ἀλλ' ὅτε ὁ κακοῦργος παραφερόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους ἐτόλμησε νὰ τῆς ἐπιβάλῃ καὶ ὑβριστικὴν χεῖρα, ἡ νέα ὑπερασπίσθη ἑαυτὴν ἀνδρείως, καὶ ἀνέκραξε μὲ ὀργήν· « Βαρτουλεῖροι, ὁ ἄνθρ οὗτος εἶναι ἄπιστος, προδότης! θέλει νὰ μοὶ πωλήσῃ μὲ τὴν τιμήν μου τὴν ἐλευθερίαν ἑνὸς δυστυχοῦς, πρὸς τὸν ὁποῖον ὅλοι ὀφείλομεν σέβας· θέλει . . . » Ἐνῷ εἰσέτι ἔκραζεν ἡ Ζαλέα, αἰφνης ὁ Διέγος Τουδίλλας εἰσῆλθε μὲ τοὺς ἱππότας του εἰς τὴν αὐλήν. — « Ὦ Κύριέ μου! ὦ σωτέρμου! » ἐφώναζεν ἡ Ζαλέα, « βοήθησόν μοι, ἐλευθέρωσε τὸν μαρκέσιον, τιμώρησε τὸν ἄπιστον τοῦτον προδότην. » — Μὲ ἓν βλέμμα ἐνόησεν ὁ Διέγος τί συνέβη, ἔσπευσεν ἀμέσως εἰς τὸν μαρκέσιον, τοῦ ἔλυσε τὰ δεσμά, καὶ τὸν ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Ἡ Ζαλέα τῷ ἐδιηγήθη συντόμως ὅσα διέτρεξαν εἰς τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ. Τρομεροὶ διαπληκτισμοὶ καὶ ὕβρεις ἔλαβαν τότε χώραν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀρχηγῶν, οἵτινες εἶχον ἤδη καταντήσει ν' ἀνατρώσωσι καὶ τὰ ξίφη των, ὅτε βροντώδης τις φωνὴ· « Ἡσυχάσατε, ἐδῶ εἶμαι ἐγὼ ὁ Γενικὸς στρατηγός σας, » ἐτρόμαξεν ὅλους.

Ὁ Παῦλος Γούγγης καταστρέψας τὸ πλησίον Μοναστήριον διὰ πυρὸς καὶ ξίφους, ἔφθασε κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν στιγμὴν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τρομερὰν συμπλοκὴν μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν του. « Συλλάβετε αὐτοὺς, καὶ ἀφοπλίσατέ τους » εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας. Ἀμέσως ἐξετελέσθη ἡ διαταγή του, καὶ οἱ δύο μαχόμενοι Ἀρχηγοὶ ἔτρεμον ἐνώπιόν του. Ἠρώτησε τὸν Διέγον περὶ τῶν φυγάδων ἱππότων, καὶ ἅμα πληροφορηθεὶς ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς φθάσῃ, ἔσπευσεν εἰς τὸν σταθμὸν, διεμοίρασε τὰ ἀποσπάσματα ἐπὶ τῶν προχωμάτων καὶ τοῦ φρουρίου, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν αὐλὴν παρακολουθούμενος ἀπὸ τοὺς ἐπιτελεῖς του, διὰ νὰ δικάσῃ τὸν Διέγον καὶ τὸν Ζωρράστρωνα.

Ἀφοῦ τὰ πάντα λεπτομερῶς ἐπληροφορήθη, τὸν μὲν Ζωρράστρωνα κατεδίκασεν εἰς τὸν διὰ πυροβολισμοῦ θάνατον, τὸν δὲ ἀδελφόν του Διέγον κατεβίβασεν ἀπὸ ἀξιωματικὸν τοῦ ἱππικοῦ εἰς κοινὸν στρατιώτην, καταδικάσας αὐτὸν καὶ εἰς δεκατετραήμερον φυλάκισιν. Ἡ πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀδελφὸν αὐστηρότης τοῦ Γούγγου ἔκαμε τοσαύτην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς στασιώτας, ὥστε κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ λάβῃ μέρος ὑπὲρ τοῦ Ζωρράστρωνος. Ἡ ἀπόφασις ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ ἀμέσως, ἀλλ' ὁ Διέγος ἀνέκραξε· « Κύριε στρατηγέ! ἡ διαταγή σας αὕτη δὲν μοῦ ἀφαιρεῖ παντάπασι τὸ ἐπὶ τῶν δύο αἰχμαλώτων δικαίωμά μου· ὅλην τὴν νύκτα ἐπέρασα καταδιώκων τὸν κοινὸν ἐχθρὸν, καμμίαν ἄλλην ἀμοιβὴν δὲν ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ, εἰμὴ ἀναβολὴν τῆς ἀποφάσεώς σου διὰ μίαν μόνην ὥραν· » καὶ ἀμέσως ἐφορμήσας εἰς τὴν Ζαλέαν, τὴν ἠρώτησε· « Ποῦ εἶναι ὁ Δὸν Ἀλβάρος Βάρρος; » — « Θεέ μου! ἀνέκραξεν ἡ Ἀθιγγάνη· πάλιν μάχη! πάλιν ἀγῶνες! Δι' ὄνομα Θεοῦ, ἡσυχάσατε πλέον! »

— « Ἀποκρίσου Ζαλέα! » εἶπεν ὁ Διέγος μὲ ἀπειλητικὸν τόνον. — « Ἐδῶ εἶναι » εἶπεν ἡ νεᾶνις, καὶ ἔδειξε τὴν φρουρουμένην θύραν δωματίου τινός. — « Ἠδὲ Μαρικίτα; » ἠρώτησεν ὁ ταυρομάχος. — « Ἐδῶ εἶναι Κύριέ μου, ἐδῶ πλησίον του, » ἀπεκρίθη ἐντρομος ἡ

Ζαλέα. « Τοὺς διαβόλους ! » ἐφώναξεν ὁ Ταυρομάχος, καὶ ἐπήδησεν ὡς μανιώδης εἰς τὸν θάλαμον· ἡ Ζαλέα εἰσῆλθε κατόπιν αὐτοῦ. Τρομερὸν θέαμα παρίστατο ἔνδον, ὁ μαρκέσιος Πουντάλης ἔκειτο ἐπί τινος κλίνης καὶ ὑπέφερε πόνους ὀδυνηροτάτους· ἕνεκα τῶν ἀπανθρώπων βασάνων ἦσαν βεβλαμμένα ὅλα τὰ μέλη αὐτοῦ, εἰς πλεῖστα μέρη ἦσαν τεθραυσμένα τὰ ὀστᾶ, εἰς ἄλλα ἦσαν μετατοπισμένα, ὁλόκληρον τὸ σῶμά του ἦτο κεκαλυμμένον μὲ πληγάς· ἀνεστέναζε βαρέως, ἐνῶ ἡ Μαρικίτα ἔπλυνε τὰς πληγάς του. Ὁ δὲ Δὸν Ἀλβάρος ἐκάθητο μὲ δεμένας τὰς χεῖρας εἰς μίαν γωνίαν. Ἀλλ' ὅτε εἶδε τὸν ταυρομάχον εἰσελθόντα ἐφώναξε μὲ ὁρμήν. « Τί θέλεις ἐδῶ ; Ἀκόμη δὲν παρήτησας τὰ ἐπ' ἐμοῦ καὶ τῆς νύμφης μου ὑποτιθέμενα δικαιώματά σου ; » — « Ἔρχομαι Κύριέ μου, » εἶπεν ὁ ταυρομάχος, « διὰ νὰ λύσω τὰ δεσμά σου, καὶ νὰ ἀντιπαλαίσω πρὸς σὲ μὲ ὅπλα τῆς αὐτῆς ἀξίας. »

« Διέγο ! Διέγο ! » ἐφώναξεν ἡ Μαρικίτα συγκεκινημένη, « ἤδη ἐβασανίσατε τὸν πατέραμου, μὴ θελήσῃς, παρακαλῶ, νὰ φονεύσῃς καὶ τὸν συζυγόν μου. » — « Ὁ Κύριος Βάρρος δὲν εἶναι ἀκόμη σύζυγός σας ! εἶπεν ὁ Διέγος. — « Ἀλλ' ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ, συμπάθησέ με ! » — Ἡ Ζαλέα ἐπίσης παρεκάλει τὸν ταυρομάχον μετὰ δακρύων νὰ παραιτήσῃ τὸν σκοπόν του. — « Μαρικίτα τί ζητεῖς ἀπ' αὐτόν ; » ἀνέκραξεν ὁ Δὸν Ἀλβάρος· « δὲν θέλω οὐδεμίαν χάριν ἀπὸ τοιοῦτον ἄνθρωπον, ἂν μοῦ λύσῃ τὰ δεσμά, ἀξίζει νὰ ἔλθω εἰς χειρας μετ' αὐτοῦ. » Τότε ἐσήμανεν ἡ ἑνδεκάτη ὥρα.

« Κύριε, εἶπεν ἡ Ζαλέα πρὸς τὸν Διέγον, ἀκόμη ἔχετε μίαν ὥραν καιρόν· ἄκουσέ με. Ὁ Δὸν Ἀλβάρος ἀνήκει εἰς σέ, λύσε τον χωρίς τινα συνθήκην, φανοῦ μεγαλόψυχος εἰς τὸν ἐχθρόν σου, εἰς τὸν ἀντεραστήν σου, σύντρεξαι εἰς τὴν εὐδαιμονίαν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷς. » — « Ἀλλὰ τὴν ἀγαπῶ ! » εἶπεν ὁ Διέγος. — « Μολοντοῦτο θυσίασαι τὸ μῖσός σου, τὴν ζηλοτυπίαν σου, τὴν ἀγανάκτησίν σου, διὰ νὰ τὴν κάμῃς εὐτυχῆ. » — « Καὶ πάλιν σὲ λέγω, ὅτι τὴν ἀγαπῶ ! » εἶπεν ὁ Διέγος. Ἡ Μαρικίτα πλήρης φρίκης ὑπεχώρησεν ἀπ' αὐτόν. — « Καὶ ἐγώ, » εἶπεν ἡ Ζαλέα, « καὶ ἐγὼ σὲ ἀγαπῶ. Διέγο ! σὲ ἀγαπῶ ὡς εὐπειθεστάτη θεράπαινα, ὡς θυγάτηρ, ὡς ἀφωσιωμένη ἀδελφή, ὡς ζηλότυπος ἐρωμένη, σὲ τὸ λέγω ἤδη ἀνερυθριάστως, καὶ μολοντοῦτο ἀπείρους κόπους κατέβαλα διὰ νὰ πείσω τὴν Μαρικίταν νὰ σὲ ἀγαπᾷ· » Ἡ εὐγενὴς νεᾶνις ἔλαβε τὴν χεῖρα τῆς Ἀθιγγάνης, καὶ τὴν ἐτίλησε. « Ἀδελφέ μου Διέγο, εἶπεν ἔπειτα, πίστευσέ την, ἄκουσε τὴν φωνὴν τῆς ἀγάπης, ἄκουε τὴν φωνὴν τῆς τιμῆς ! φανοῦ μεγαλόψυχος ! περιφρόνησον τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῆς ζηλοτυπίας ! σὲ ὁμολογῶ τὴν καρδίαν μου, ὅτι ἀγαπῶ περιπαθῶς τὸν Δὸν Ἀλβάρον. »

Ὁ ταυρομάχος συνεκινήθη ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους, ἔτρεμεν, μετ' ἀμηχανίας ἵστατο· τέλος ἔλαβε μικρόν τι κλειδίον, τὸ ἔδωκεν εἰς τὴν Ζαλέαν, καὶ εἶπεν· « λύσε τὰ δεσμὰ τοῦ Δὸν Ἀλβάρου. Ἡ Ἀθιγγάνη ἔλυσε τὰς σιδηρᾶς ἁλύσεις, καὶ διέκοψε τὰ σχοινία, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Δὸν Ἀλβάρος ἦτο δεμένος. Οὗτος δὲ σηκωθεὶς εἶπεν εἰς τὸν ταυρομάχον· « δὲν δέχομαι οὐδεμίαν χάριν, ἐπειδὴ δὲν ἔπραξα κανὲν κακούργημα, εἶμαι πρόθυμος νὰ πολεμήσωμεν. »

« Μή ! μή ! Ἀλβάρε, ἀνέκραξεν ἡ Μαρικίτα, « μὴν ἀκούῃς τὸ αἴσθημα τῆς ἀνδρείας ! Ἡ πρᾶξις τοῦ Διέγου εἶναι εὐγενής. Μὴ λησμονήσῃς ὅτι αὐτὸς ἔσωσε τὸν πατέρα μου ἀπὸ τὰς χεῖράς των. » — Μὴ τὸ κάμῃς Κύριέ μου, λάβε συμπάθειαν δι' ἐμέ· » ἔλεγεν ἡ Ζαλέα. Ὁ δὲ ταυρομάχος εἶπε· « Κύριε Ἀλβάρε ἔλυσα τὰ δεσμά σου, τώρα ὑπάγω· ὁ καιρὸς μὲ βιάζει· μετὰ μίαν ὥραν δὲν εἶμαι ἐλεύθερος πλέον, σὲ περιμένω εἰς τὴν ἔξω αὐλὴν, ὑποκάτω τῶν προχωμάτων, εἶσαι ἐλεύθερος νὰ μ' ἐνταμώσῃς, ἢ ὄχι. Ἰδὲ Μαρικέτα πόσον ἰσχύει ὁ πρὸς σὲ ἔρως μου. »

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξῆλθε συγκεκινημένος εἰς ἄκρον· αἱ δὲ δύο νέαι ἐκράτουν τὸν Ἀλβάρον, ὅστις ἤθελε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. — « Ἀ ! μὴν ὑπάγῃς εἰς ταύτην τὴν μονομαχίαν, Κύριέ μου, ἔλεγε κλαίουσα ἡ Μαρικίτα, « μὴν ὑπάγῃς, μή ! » ἔλεγον καὶ αἱ δύο νέαι ῥιφθεῖσαι εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, « εἰδὲ μὴ πάτησαι πρῶτον τὰ σώματά μας. » — « Μή ! μή ! σᾶς ἐξορκίζω εἰς πᾶν ὅ,τι ἔχετε ἱερόν, » ἀνέκραξεν ὁ Δὸν Ἀλβάρος, « μὴ μ' ἐμποδίζετε ! πρόκειται περὶ τῆς τιμῆς μου, θέλω τὴν μονομαχίαν ταύτην· πρέπει νὰ . . . . » « *Εἰς τὰ ὅπλα Βαρτουλέϊροι* » ἀνεβόησεν αἴφνης ἡ βροντώδης φωνὴ τοῦ Παύλου Ἰούγγου τοῦ στρατηγοῦ τῶν στασιωτῶν, διότι οἱ σκοποὶ ἀνήγγειλαν ὅτι ἐπὶ τῆ, ὁδοῦ τῆς Σεβιλλίας ἐφάνησαν ἔνοπλοι ἄνδρες. Τότε εἶπεν ἡ Ζαλέα πρὸς τὴν κόρην τοῦ μαρκεσίου Πουντάλης. « Τώρα εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ γενῇ ἡ μονομαχία· ἀναμφιβόλως θὰ γίνει τρομερωτάτη συμπλοκή. Προσπαθήσατε νὰ φύγητε μεταξὺ τῆς ταραχῆς. Ἐγὼ ἐν τούτοις θὰ καταβάλω πάντα κόπον διὰ νὰ ἐλευθερώσω τοὺς ὑπηρέτας ὑμῶν. »

Ἡ Μαρικίτα τὴν ηὐχαρίστησεν ἐνδομύχως.

(Ἀκολουθεῖ).

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΤΗΣ

ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ.

(Συνέχεια. Ἴδε Φυλλ. ΟΔ'.)

Ὁ τόπος περὶ οὗ πρόκειται εἶχεν, ὡς διισχυρίζονταί τινες, ἰδίους ἐπισκόπους· τὴν δὲ διδομένην περὶ τούτου ὑπ' αὐτῶν ἀπόδειξιν (37) δύναταί τις νὰ ὀνομάσῃ μᾶλλον ἀναίρεσιν τῆς γνώμης των, δηλοῦσαν ἐξ ἐναντίας, ὅτι τὸ Δόρυ ἐκυβερνήθη ἱερατικῶς ὑπὸ τῆς Χερσῶνος. Μόλον τοῦτο ἦτον τὸ Δόρυ πολλὰ ἐπίσημον, ἐν μὲν τῇ παρελθούσῃ περιόδῳ ὡς ἀποικία τῶν προειρημένων Γότθων, οἵτινες μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐσυσσωματώθησαν, ἐν δὲ τῷ μετέπειτα χρόνῳ ὡς διαμονὴ αὐτονόμων τοπάρχων ἢ Ἡγεμόνων. Εἷς αὐτῶν ἔλαβε καί τινα φήμην, οὐχὶ μόνον διὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγερθέντα μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα (38) ἀλλὰ καὶ διότι συνηγωνίσθη κατὰ τῶν Γεννουϊτῶν.

Οὗτος ὠνομάζετο Ἀλέξιος, καὶ ὡς φανεροῦται ἐξ ἑνὸς τῶν συμβόλων, τὰ ὁποῖα περιέχει ἐπιγραφή τις (39) τοῦ ἔτους 1427, εἰς αὐτὸν ἀναφερομένη, ἐκ τοῦ δικεφάλου λέγω ἀετοῦ, κατήγετο ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκρατόρων. Τὸ δὲ ἄλλο σύμβολον, ὁ σαυρός, συνᾴδει μὲ τὸν ἑξῆς τίτλον του « Αὐθέντης τῆς πόλεως Θεοδώρου καὶ τῆς *παραθαλασσίας* », ὅτι ἐθεώρει ἑαυτὸν Κύριον τῆς ἐν τῇ Ταυρικῇ ὑπὸ τῶν Γεννουϊτῶν κατακτηθείσης χώρας. Διὸ νομίζω ὡς βέβαιον, ὅτι αὐτὸς οὗτος εἶχεν ὑποκινήσει τοὺς ἐν τῷ Σεμβάλῳ συμπατριώτας του εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν ἐπανάστασιν (40)· Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου στερούμεθα περαιτέρω διασαφήσεων, τὰς ὁποίας τοσούτῳ μᾶλλον ἐπιποθοῦμεν, ὅσῳ εἶνε σαφὲς, ὅτι οἱ Ἰταλοὶ δὲν κατέσχον πώποτε μήτε τὴν Θεόδωρον, μήτε ἄλλα τινὰ τῶν Ταυροελλήνων πολίχνια.

Ἐν τούτοις ἡ ὑπεροχὴ τῆς Γενόβας, δι' αἰτιῶν γνωστῶν ἐκ τῆς γενικῆς ἱστορίας, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἔκλινεν εἰς τὴν παρακμὴν καὶ ἐξόντωσίν της· καθὼς ἡ πρώτη ἅλωσις τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Δυτικῶν ἦτον ἡ ἀρχή, οὕτως ἡ δευτέρα, ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς τῶν Τούρκων φυλῆς, ἔγινε τὸ τέλος τῆς Πον-

(37) Δηλαδὴ τὴν ἑξῆς ἐν τῷ ἔτει 692 συνοδικὴν ὑπογραφήν· « Γεώργιος ἀνάξιος Ἐπίσκοπος Χερσῶνος (καὶ;) τῆς Δώραντος, » παρὰ Δεκιεν!ῳ, Τόμ. I. σελ. 1329.

τικῆς τῶν Ἰταλῶν ἐπεμβάσεως· ἡ δὲ θαλασσοκρατία τῶν Γεννουϊτῶν ὡς ἀνέτειλε πρότερον ἀπακλεισθέντος τοῦ Βοσπόρου, τοιουτοτρόπως κατέδυ, ἀφοῦ ὁ Μωάμεθ ἀπηγόρευσε τὸν ἐλεύθερον πλοῦν διὰ τῶν Δαρδανελλίων. Ἔκτοτε βλέπομεν, πῶς αἱ ἀποικίαι τῆς Πονταρχούσης ποτὲ πόλεως, μεμονωμέναι εἰς τὴν πόῤῥω κειμένην ἐκείνην ἀκτὴν τῆς Ταυρίδος, ἤρχισαν νὰ ἐνασχολῶνται, ἀντὶ εἰς τὰ τῆς ἐμπορίας, εἰς ἄλλας ὀλιγώτερον ἐντίμους κερδοσκοπίας. Ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσω μόνον τῆς ἐπιδρομῆς τὴν ὁποίαν ὡδήγησαν ἐν τῷ ἔτει 1463 ἕως εἰς τὸ Βρατζλάβιον τῶν Πολωνῶν, σύροντες κατόπιν των Ἕλληνας καὶ Ῥώσσους τυχοδιώκτας (41).

Ἐπὶ τέλους οἱ Τατάροι, οἵτινες ηὔξησαν ἤδη εἰς φοβερὸν πλῆθος ἐν τῇ Ταυρικῇ, διὰ ὁμοεθνῶν ἀπὸ τὰ πέριξ τοῦ Βόλγα μεταναστῶν, δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ αἰσθανθῶσι τὴν ἰδίαν ἰσχύν των, οὔτε νὰ παραβλέψωσι τὴν ἀτονίαν τῶν Ταυρικῶν Χριστιανῶν. Ἀνέκδοτόν τι χειρόγραφον Τουρκικὸν τῆς ἱστορίας τῶν Χάνων (42) ἀναφέρει ὅτι ὁ Μεγγλι-Γιρεῖ (ἔδρᾳ 880) ἠγανάκτησε μεγάλως σκεπτόμενος, ὅτι οἱ Ἄπιστοι, κατέχοντες τὰ φρούρια, αὐθαιρέτως ἐπολέμουν μετ' ἀλλήλων καὶ ἀπροθέσμως ἐπλήρωναν τοὺς ἐπιβεβλημένους δασμούς. Ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, δὲν εἶχε κανόνια, ἵνα τοὺς καταδαμάσῃ· ἔπεμψε λοιπὸν πρέσβυν πρὸς τὸν Σουλτάνον Μωάμεθ Β'. ἐπικαλούμενος ἐπικουρίαν. Οὗτος δὲ πολλὰ εὐχαριστηθεὶς ὤπλισε ἰσχυρότατον στόλον, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλε ἐναντίον τοῦ Καφφᾶ. Ἡ μὲν πόλις αὕτη κατακτᾶται, ὡς καὶ τὸ Σέμβαλον, ἡ Σουγδαία, τὸ Ἰγκερμένιον κτλ. Ἔμεινε δὲ μονον τὸ Μαγκώπιον. Εἰς ἐκεῖνο τὸ φρούριον κατέφυγον οἱ Γεννουῖται, διὰ νὰ ἀγωνισθῶσι μαζῇ μὲ τοὺς Ἕλληνας τὸν κρίσιμον ἀγῶνα.

Τὸ *Μαγκώπιον* κεῖται εἰς τὰ βόρεια τῶν Ταυρικῶν ὀρέων, ἀνατολικῶς μὲν τοῦ Ἰγκερμενίου, ἀνατολικοβορείως δὲ τοῦ Σεμβάλου, ἐν διαστήματι περίπου 17 χιλιομέτρων ἀφ' ἑκατέρων τούτων. Ὁ γνωστὸς περιηγητὴς Κλέρκε, ὁ καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπισκεφθεὶς, ἐκφωνεῖ περὶ αὐτοῦ· « Οὐδεὶς τόπος οὐδενὸς τῆς Εὐρώπης μέρους ὑπερέχει τοῦ Μαγκωπίου κατὰ τὴν μελαγχολικὴν καλλονήν· εἶμαι συνηθισμένος νὰ παρατηρῶ ὁμοίας θεσεις, ἀλλ' αὕτη ἡ θέα δὲν περιγράφεται ». Καὶ ἔχει δίκαιον, ὡς ἕκαστος αὐτόπτης πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ. Ἀλλόκοτα βλέπεις ἐκεῖ πολιῶν σκοπέλων συμπλέγματα, ἔργα γιγάντων, τείνοντα τολμηρῶς πρὸς τὸν οὐρανόν· τοὺς μὲν πρόποδας αὐτῶν ἐπισκιάζουσι μαυροπράσινα δάση, τὰς δὲ κορυφὰς φωτίζει ἡ κυανῆ βάσις τῶν νεφελῶν. Μακρὰν δὲ πρὸς δύσιν ἐξανοίγει ὁ πλανήτης τοῦ θεατοῦ ὀφθαλμὸς τὴν ἀπέραντον τῆς θαλάσσης ἐπιφάνειαν.

(38) Περὶ τούτων γίνεται λόγος ἐν τῇ ἑξῆς ἐπιγραφῇ· ΕΚΤΗΣΤΗ Ο ΝΑΟΣ ΟΥΤΟΣ ΣΥΝ ΤΟ ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ ΚΑΣΤΡΟ Ο ΝΥΝ ΟΡΑΤΑΙ ΥΠΟ ΗΜΕΡΩΝ ΚΥΡΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ ΑΥΘΕΝΤΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑΘΑΛΑΣΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΤΗΤΟΡ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΝΔΟΞΩΝ ΘΕΟΣΕΠΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ ΜΗΝΙ ΟΚΤΟΒΡ ΙΝΔΗΚΤΙΟΝΟΣ ΕΚΤΗΣ ΕΤΟΥΣ ,ϛϡλζ' (τ. ε. 6936=1427 ἀπὸ Χρ.). Ἀναμφιβόλως ὁ *Βροντέβσκιος* ἐννοεῖ καὶ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἐκκλησίαν, γράφων ἐν σελ. 268. Ingermenum arcem lapideam, templum et specus, sub arce et ex adverso arcis miro opere ex petra excisos habet, ac inde a specubus a Turcis cognomen retinet. Oppidum quondam non ignobile, opibus refertum, celeberrimum et natura loci maxime admirandum, copiosissi : mumque exstitit. Arcem satis magnificam a Principibus Graecis (παράβ. ἐν τῇ σημ. 33) exstructam fuisse apparet, nam portae et aedificia adhuc nonnulla integra, Græcis characte ribus exornata, et cum insignibus (συμβόλοις) eorum insculpta conspiciuntur.

(39) Ἀναφερθεῖσα ἐν τῇ σημ. 38.

(40) Παράβ. τὰς σημ. 30, 31.

(41) Ἴδε Przedzieckiego Podole, Wolyn, Ukraina. Obrazy miejsc i czasòv. Wilno 1841 P. 67.

(42) Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ὀδησσοῦ.

Τὸ φρούριον ἐπικάθηται εἰς τὸ ὑψηλότερον τῶν βουνῶν, καὶ τόσον εἶνε δύσβατον, ὥστε μόλις εὑρίσκεις μίαν ἢ δύο εἰσόδους διὰ στενωτάτων ἀτραπῶν· λαμβάνει δὲ νερὸν ἀπὸ ῥύακος, ἀναβλύζοντος ἐντὸς τῶν ὀχυρωμάτων. Ὑπάρχουσιν αὐτόθι τῇδε κἀκεῖσε ὅμοια τῶν ἐν Ἰγκερμένῳ κατεστραμμένα οἰκοδομήματα. Ὑποκάτω τῶν ὑπωρειῶν ἐκτείνεται βαθεῖα, χλοάζουσα φάραγξ, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι « Πέλαγος, » μεταφορικῶς, χωρὶς ἀμφιβολίας.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ Μαγκωπίου ἀγνοεῖται. Εἰκάζω ὅμως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, γραφομένου πολλάκις καὶ «Μαγγώτθιον,» τὸ ὁποῖον δύναταί τις νὰ ἑρμηνεύσῃ Στρατῶνα τῶν Γέτθων (43), ὅτι κατεσκευάσθη, ὡς καὶ τὸ Δόρυ, καθ' ὃν χρόνον ὁ λαὸς οὗτος εἶχεν ἔτι ἐν τῇ Ταυρικῇ ἰσχύν τινα. Γίνεται μὲν μνεία αὐτοῦ πρῶτον, ὅσον γινώσκω, ἐν τινι χειρογράφῳ (44) τοῦ 10 αἰῶνος, ἔπειτα δὲ παραλείπεται πολὺν χρόνον (45), ἀναζῶσα μόνον κατὰ τὸν 15 καὶ 16 αἰῶνας, ὅτε ἔγραψαν ὁ Ἰταλὸς Ἰοσαφὰ Βάρβαρος, ὁ Γερμανὸς Βουσβέκιος καὶ ὁ Πολονὸς Μιεχόβιος (46) ἐξ ἀκοῆς ὅτι ἀνῆκε τότε ἀκόμη τὸ Μαγκώπιον τοῖς Γότθοις — ἀλλ' οὐχὶ τοῖς Ἕλλησιν. Ἰδοὺ ἡ ἀφορμὴ τῆς πολυθρυλλήτου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν συζητήσεως περὶ τῶν ἐν Ταυρογοτθίᾳ, προπατόρων των! Ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν ὑπάρχουσιν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ μετ' ὀλίγον, περὶ τῶν τελευταίων τοῦ φρουρίου συμφορῶν ἀσφαλέστατα εἰδήσεις, αἵτινες καὶ ἐλέγχουσι τὸ ἐκ φήμης διήγημα. Παρατηρῶ δὲ ἤδη, ὅτι, καθὼς οἱ εἰς τὸ Δόρυ Γότθοι, ἀφοῦ, ἐγκαταλείψαντες, τὰ πατρῷα ἔθιμα ἐπέτρεψαν τὴν κατασκευὴν ὀχυρωμάτων μεταξύ των καὶ συνεσωματώθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὲ τὸ πολὺ ἐπικρατέστερον μέρος τῶν Ἑλλήνων, τοιαυτοτρόπως ἐνδέχεται νὰ ἠφανίσθη ἡ ἐθνικότης των καὶ ἐν τῷ Μαγκωπίῳ. Ἐκεῖσε, φαίνεται, μετέφερον οἱ Ἕλληνες, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Σεμβάλου, τὴν καθέδραν τῆς Γοτθίας λεγομένης ἐπισκοπῆς, καὶ ἡ ὀνομασία αὕτη ἐπροξένησε τὴν πλάνην τοῦ προαναφερθέντος Βαρβάρου καὶ ἄλλων.

Ὅτε ἐνέβαλον οἱ Τοῦρκοι τῷ 1475 ἦρχε τοῦ Μαγκωπίου Ἡγεμών τις Ἕλλην μὲ τὴν θυγατέρα καὶ τὸν ἀνεψιόν του — τὸ γένος ἔχων ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἢ Τραπεζουντίων βασιλέων. Αὐτὸν ὀνομάζουσι παλαιά τινα ῥωσσικὰ ἔγγραφα Ἰσαάκ· ἔγινε γὰρ γνωστὸς καὶ εἰς τὴν ῥωσσικὴν ἱστορίαν (47) διὰ τὸν ἑξῆς λόγον, ὅστις προσεπιβεβαιοῖ τὰς λοιπὰς περὶ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ καταγωγῆς ἀποδείξεις. Ἐν ἔτει 1474, ὅτε ἦλθεν ὁ Βελεμιζεῦ ὡς πρέσβυς τοῦ Μεγάλου Κναίσου Ἰωάννου Γ', τοῦ Βασιλειάδου εἰς τὴν Ταυρικήν, ὁ Ἰσαὰκ ὑπεδέχθη αὐτὸν φιλοξένως ἐν τῷ φρουρίῳ του καὶ προσέφερε λόγους περὶ τοῦ ὅτι ἐπεύχεται τὴν σύζευξιν τῆς θυγατρός του μὲ τὸν υἱὸν τοῦ κραταιοῦ τῆς Μοσχοβίας Ἄρχοντος. Οὗτος τῷ ὄντι, ὡς φαίνεται, ἔδωκε προτροχὴν εἰς τὴν πρότασιν ταύτην, διότι ἀπέστειλε κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐν τῷ μαρτίῳ μηνὶ τὸν εὐγενῆ Σταρκόβιον εἰς τὸ Μαγκώπιον, ἐντελλόμενος, ὅπως εὐχαριστήσῃ ἐκ μέρους τοῦ Μεγάλου Κναίσου τὸν Ἰσαὰκ διὰ τὴν καλὴν ὑποδοχὴν τοῦ πρώτου πρέσβεως καὶ συγχρόνως ἐπερωτήσῃ, (κατὰ τὰ τότε ἔθιμα), πόσας χιλιάδας φλωρίων εἶχε προχείρους διὰ τὴν προῖκα τῆς Πριγκιπίσσης. Ἀλλὰ πρὶν αἱ περὶ συνοικεσίου διαπραγματεύσεις λάβωσι πέρας, αἱ πεφάσισεν ἤδη ἡ τύχη περὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Μαγκωπίου.

Οἱ μὲν Τοῦρκοι καὶ Τατάροι πολιορκοῦσι τὸ φρούριον· οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἀναγκάζονται νὰ παραδοθῶσι κατὰ σύμβασιν. Ἀμέσως οἱ ἐχθροὶ εἰσελθόντες ἀθετοῦσι τὸν λόγον των καὶ ἀπάγουσι τὸν Ἰσαὰκ μὲ τὸν ἀνεψιόν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου φο-

(43) Οἱ Γότθοι συχνάκις ἔδωκαν εἰς τοὺς τόπους ὅπου κατῴκησαν, ὀνόματα εἰς Man λήγοντα, ὅπερ κυρίως σημαίνει Ἄνδρα. Πολλαὶ τοιαῦται χῶραι εὑρίσκονται ἐν τῇ Σουηδίᾳ καὶ Γερμανίᾳ.

(44) Τὸ χειρόγραφον, ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Ῥαδβίνου Φίρκοβιτζ, ἀνήκει τώρα εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀδησσοῦ.

(45) Παράβ. ὅμως τὰ ἐν τῇ σημ. 25.

(46) Τὸ βιβλίον τοῦ *Βαρβάρου* ἐπιγράφεται Viaggi fatti da Vinetia alla Tana in Persia, in India et in Constantinopoli. Vinetia, Aldus 1545. Εὑρίσκεται καὶ ἐν τῷ συγγράμματι Delle navigationi et viaggi, raccolte da M. Gio. Battista Ramusio. Venetia 1606. ὁ *Βουσβέκιος* ἐν τοῖς Operibus omnibus αὐτοῦ γράφει (Epistola 4) περὶ τῶν νομιζομένων Ταυρογότθων, gentem esse bellicosam, quæ complures pagos hodieque incoleret, primarias eorum urbes, alteram Mancup vocari, alteram Sciuarim. Τὰ δὲ ἐν Σκιουρένῳ, χωρίῳ κειμένῳ πλησίον τοῦ Μαγκωπίου, μνήματα, ὡς ὁ *Κεππένιος* σημειοῖ, εἶνε ἑλληνικά, καὶ ὄχι γοτθικά. Ὅσα δ' ἀναγινώσκομεν παρὰ τῷ *Μιεχοβίῳ* Descriptio Sarmatiarum. Cracoviæ 1521 cap. XI. Ἴδε καὶ τὸ πόνημα Historiarum Poloniæ—Scriptorum collectio magna. Edidit L. Mizlerus de Kolof. Varsaviæ 1761 T. I. Tandem Tartari — Tauricam totam cum oppidis, pagis et campis occuparunt, ducibus de Mancup, qui generis et linguæ Gothorum fuerunt, dumtaxat castrum Mancup retinentibus. Postremo Mahomet — binos quoque Duces et fratres de Mancup, unicos Gothici generis et linguagii superstites—gladio percussit et castrum Mancup possedit), ἐξαιρουμένων τῶν σφαλμάτων, ταυτολογοῦσι μὲ τὴν ἐν τῷ κειμένῳ ἡμῶν περὶ τῶν δύο Ἑλλήνων Ἡγεμόνων διήγησιν. Ματαίως οἱ τωρινοὶ περιηγηταὶ τῆς Κριμέας ζητοῦσι λείψανα τῶν Γότθων, καθὼς ἤδη ὁ Aubry de la Motraye ἐν τῷ 17 αἰῶνι (ἴδε Voyages en Europe, Asie et Afrique. A la Haye 1727. Vol. II. p. 416). Σαφὴς μνεία αὐτῶν, ὡς ἰδίου ἔτι λαοῦ, γίνεται, καθ' ὅσον γνωρίζω, τελευταῖον ὑπὸ *Ῥουβρικίου* (ἴδε ἀνωτέρω ἐν τῇ σημ. 9).

(47) *Καραμζῖνος* VI, 66—69.

νεύονται ὠμότατα ἐπὶ τῆς βασιλείας Βαϊαζίτου ἢ Σολιμάνου (48). Τὴν τύχην τῆς Πριγκιπίσσης ἀγνοοῦμεν. ἀλλ' ἡ ζωηρὰ φαντασία τοῦ ἀναγνώστου, ἢ μᾶλλον τῆς ἀναγινωσκούσης, δύναται εὐκόλως νὰ πλάσῃ περὶ αὐτῆς ὁλόκληρον μυθιστορίαν.

Ὁ Ἰσαὰκ ἦτον ὁ τελευταῖος τῶν ἑλλήνων εἰς τὴν Ταυρίδα Αὐθεντῶν. Ἀναφέρονται μὲν καὶ μετὰ ταῦτα τινὲς Μαγκώπιοι Ἡγεμόνες Ἕλληνες, τοὺς ὁποίους οἱ Σουλτάνοι μετεχειρίζοντο ὡς πρέσβεις πρὸς τὴν Ῥωσσίαν (49). Ἐξ αὐτῶν ἀναφαίνονται εἰς τὴν Μόσχαν εἷς μὲν, καλούμενος Θεοδώριτος Κεμαλδί, ἐν τῷ ἔτει 1514, ἄλλος δὲ ὀνόματι Σκίνδερ (Ἀλέξανδρος) τετράκις μεταξὺ 1522—1530. Ἀλλ' ὅτι αὐτοὶ ἔφερον μόνον τὸ μεγαλεῖον τοῦ τίτλου, τοῦτο μαρτυρεῖ ἱκανῶς τὸ περὶ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ῥωσσικοῦ Μεγάλου Κναίσου πρὸς τὸν Σολιμάνον διαμηνυθὲν, ὅτι ἤθελεν εὐαρεστηθῆ περισσότερον, ἐὰν ὁ Σουλτάνος ἐξαπέστελλεν εἰς αὐτὸν ἄνδρας, διατελεσάντας περὶ τὴν Αὐτοῦ Μεγαλότητα, εἰδήμονας τῶν πραγμάτων καὶ οὐχὶ μόνον τῆς φιλοκερδείας. Ἐν τοσούτῳ λέγεται, ὅτι ἀπόγονοι τῶν Μαγκωπίων Ἡγεμόνων ἕως τοῦδε εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν ῥωσσικῶν τῆς πρώτης τάξεως εὐγενῶν.

Τὸ Μαγκώπιον ὡς κτῆμα τῶν Ἀγαρηνῶν ἐρημοῦτο καθ' ἡμέραν, μάλιστα, ἀφοῦ ἔπαθε καιρίως ἀπὸ τὴν μεγάλην τοῦ 1493 ἔτους πυρκαϊάν. Διέμενεν ἐκεῖ συνήθως εἷς τουρκικὸς Ἀγᾶς· τὸ φρούριον ἐχρησίμευεν ὡς δεσμωτήριον πολιτικῶν ἀλλοδαπῶν, μάλιστα δὲ Ῥώσσων (50), προσέτι δὲ ὡς ταμεῖον τῶν θησαυρῶν καὶ κειμηλίων τοῦ Χάνου (51). Κατὰ τὸ ἔτος 1578 ὁ εἰρημένος Βρονιέβσκιος, ἐπισκεφθεὶς τὸ Μαγκώπιον, εἶδεν ἐκεῖ λείψανα πολλῶν μεγάλων καὶ μὲ ἐπιγραφὰς ἑλληνικὰς καλλωπισμένων οἰκοδομημάτων. Ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν, λέγει, δύο μόνον ἦσαν ἀκέραιαι καὶ ἐν χρήσει, δηλαδὴ ἡ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ ἡ μικροτάτη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· οἱ τοῖχοι αὐτῶν ἔφερον τὰς εἰκονογραφίας Βασιλέων καὶ Βασιλισσῶν, προγόνων τοῦ δυστυχοῦς Ἰσαάκ. Ἐκεῖ συνήντησεν ἕνα « πολλὰ γέροντα, τίμιον, οὐχὶ δὲ καὶ ἀγράμματον ἑλληνα ἱερέα, » ὅστις διηγήθη αὐτῷ μέρος τῶν παρ' ἡμῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων περὶ τοῦ Μαγκωπίου· ὅτι δὲ ὁ ἱερεὺς τῷ ὄντι ἦτο τίμιος ἀνὴρ καὶ διηγεῖτο κατὰ ἀλήθειαν, μᾶς καταπείθουσι συμφώνως καὶ ἄλλαι ἀξιόπιστοι πηγαί. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὸ μοναδικόν, ἀποκεχωρισμένον ἔρυμα καὶ τὰ σπήλαιά του δὲν ἐπισκέπτονται, εἰ μὴ οἱ ποιμένες μὲ τὰς ἀγέλας των — ἐκτὸς δὲ τούτων, ὅσοι διατρέχουσι τὴν ὡραίαν Ταυρικὴν, ἀποδιδοντες ἀξίαν τινὰ εἰς ἱστορικὰς ἀναμνήσεις καὶ τὰς ὑψηλὰς τῆς φύσεως πλάσεις.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μαγκωπίου ἀρχίζει νέα περίοδος τοῦ βίου τῶν Ταυροελλήνων, περίοδος ἐνδεὴς μὲν συμβάντων, δαψιλὴς δὲ συμφορῶν καὶ δακρύων. Οἱ πλεῖστοι αὐτῶν, διὰ νὰ μὴ εἴπω ἅπαντες, διασκεδάζονται εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ μετοβάλλονται εἰς λαὸν χωρικὸν, ἀμαθῆ, μόλις δηλοῦντα τὴν ὕπαρξίν του διὰ θρήνων καὶ στεναγμῶν, ἀλλ' ὅμως διεγείροντα τὴν συμπάθειάν μας. Δὲν ἀνήκουσι πλέον εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν, εἰμὴ χάριν τῶν προγόνων των, ἔχουσιν ὅμως καὶ καθ' ἑαυτοὺς δικαίωμα εἴς τινας σελίδας τῶν εἰδικῶν περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐκθέσεων, ὡς ἠξιώθησαν ἤδη μνείας τινὸς καὶ ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν Ῥώσσων (52).

Οἱ Τατάροι, ἅμα ἐνίκησαν βοηθείᾳ τῶν Τούρκων τοὺς Χριστιανοὺς, ἀνεγνώρισαν τὸν Σουλτάνον ὡς ἀνώτατον κυριάρχην των. Ἀκολούθως ὁ Χάνος τῆς Βαχτζισαραΐας, ὅσον καὶ ἂν ἦτο δυνατός, ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν του ὡς δῶρον ἀπεσταλμένον ἀπὸ τοῦ Σταμπούλ. Κατὰ μικρὸν πᾶσα ἡ σημερινὴ μεσημβρινὴ Ῥωσσία, τῆς ὁποίας μέρος μόνον εἶνε ἡ Ταυρική, ἐξηρτήθη ἀπὸ τὸ νεῦμα τοῦ « Μεγάλου Κυρίου. » Διπλῆ ἀρχὴ γεννᾷ διπλῆν τοιαύτην τυραννίαν· τοῦτο οἱ Ταυροέλληνες ἐξ ἀνάγκης ἐδοκίμασαν, διότι ὁ Χάνος μετὰ τοῦτο εἶχε νὰ φροντίσῃ οὐχὶ περὶ ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ.

Ἤδη ὁ διάδοχος τοῦ Μέγγλι-Γιρέι ἀποικίζει Τατάρους εἰς τὰ ὀρεινὰ καὶ εἰς τὴν παραλίαν τῆς χερσονήσου. Ἡ παρὰ τῶν Ἑλλήνων κατεχομένη χώρα περιορίζεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ὥστε οὗτοι σχεδὸν συμπεριπλέκονται ὑπὸ ταταρικῶν χωρίων. Ἂν καὶ τοὺς βλέπωμεν καὶ εἰς τὸν ἑπειτα χρόνον, ὡς πρότερον, εἴτε καλλιεργοῦντας τοὺς ἀγροὺς, τοὺς κήπους, τὰ « Κλήματα », τοὺς ἐλαιῶνας, εἴτε ἁλιεύοντας, εἴτε θηρεύοντας ὄστρεα εἰς τὴν θάλασσαν, εἴτε ποριζομένους τὰ πρὸς τροφὴν ἀναγκαῖα διὰ τῆς

(48) Παράβ. τὸν *Μιεχόβιον* ἐν τῇ σημ. 46.

(49) *Καραμζῖνος* VII, 48. 91. 104. 118 σημ. 130. *Κεππένιος*, σελ. 285. Ὡσαύτως καὶ οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες ἐνίοτε ἐξέλεγον τοὺς πρέσβεις των πρὸς τοὺς Ἄρχοντας τῆς Ῥωσσίας, μεταξὺ τῶν Ταυρικῶν Ἑλλήνων. Ἴδε *Κεδρηνοῦ* Σύνοψ. ἱστορ. ἔκδ. Παρισ. Τόμ. II, σελ. 660. Οἱ ἄνδρες οὗτοι, φυσικὰ, ἐγνώριζαν τὰς σχέσεις τοῦ γειτονικοῦ Κράτους καλλήτερα ἢ ἄλλοι τινὲς ξένοι.

(50) *Καραμζῖνος*, VIII. σημ. 137. σελ. 170 σημ. 198.

(51) Ὁ Ὁλλανδὸς *Βιτζέριος*, ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ 17 αἰῶνος ἐπισκεφθεὶς τὴν Ταυρικὴν, λέγει (Noord en Oost Tartaryen, p. 569)—Dær is een Stedeken, Mancup genaemt, gebouwt op een Berg, bewoont meest van Joden; doch daer is een Tarters Bevelhebber, alwaer de meeste Schatten van den Chan zijn, en dær hy zich verschuild by tyd van onlusten. Ἐπειδὴ δὲν ὁμιλεῖ περὶ Ἑλλήνων, φαίνεται, ὅτι αὐτοὶ τότε ἤδη εἶχον μετοικίσει ἀλλοῦ· ἑβραῖκαί τινες οὐκ ὀλίγαι οἰκογένειαι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Μεσαιῶνος ἔζησαν τῇδε κἀκεῖσε εἰς τὰ ὄρη τῆς Ταυρικῆς, καθὼς καὶ εἰς τὸν Παρνασσὸν τῆς Ἑλλάδος.

(52) Τὰ πλεῖστα ὅσων μνημονεύομεν κατωτέρω ἠρύσθημεν ἐκ ῥωσσικῶν πηγῶν.

μικρᾶς ἐμπορίας εἰς τὰς πόλεις, εἴτε ἄλλως πως ἀσχολουμένους, κατὰ δυστυχίαν ὁ καρπὸς τῶν κόπων των δὲν ἔμενεν εἰς τὰς ἰδίας ἀποθήκας αὐτῶν. Ὅλα τὰ κέρδη, ὅλα τὰ κτήματά των ἦσαν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Χάνου. Οἱ ἄθλιοι δὲν εἶχον νὰ ἐλπίσωσι ποτὲ ἀνταμοιβὴν δι' οὐδεμίαν ἐργασίαν. Πολλαὶ αὐτῶν ἑκατοντάδες ἐδιάζοντο καθ' ἑκάστην νὰ συνεργάζωνται ἀμισθὶ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν Κιόσκων Ἀσλαμὰ, Ἀλμὰ, Ἀσὶς κ. α. Ἀπητοῦντο πολλάκις ἔκτακτοι συνεισφοραὶ χρημάτων· οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι νὰ τὰς πληρώσωσιν ἐφυλακίζοντο, δημευομένης πάσης τῆς περιουσίας των. Τὴν δὲ σωματικὴν ταλαιπωρίαν μόνον ἡ πνευματικὴ ἠδυνήθη νὰ ὑπερβῇ.

Τί ἄρα ὑπάρχει διὰ πᾶν ἔθνος τιμιώτερον καὶ ὁσιώτερον τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης του, τῶν δύο τούτων πόλων περὶ τοὺς ὁποίους πᾶς ὁ ἔνδον κόσμος του περιστρέφεται, τοῦ Α καὶ τοῦ Ω τῆς ὑπάρξεώς του; Διὸ ἐκκαλοῦντες τὸ ζήτημά μας εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ὡς εἰς τὸ ὑπέρτατον κριτήριον πάσης ἐθνικῆς καταστάσεως, τίνα ἀπόφασιν ἀπαντῶμεν; Καθ' ἑκάστην μὲν τῶν προηγουμένων ἑκατοντακετηρίδων εὑρίσκομεν τρεῖς ἢ τέσσαρας καὶ ἐνίοτε πλειοτέρους ἀξίους ἐπισκόπους τῶν Ταυροελλήνων, καθ' ὅλην δὲ τὴν Τουρκο-ταταρικὴν κυριαρχίαν, καίπερ πλησιεστέραν εἰς ἡμᾶς, μόλις δύο ἢ τρεῖς γνωρίζομεν! Ἀλλὰ ματαίως ζητοῦμεν πρᾶξίν τινα σημαντικωτέραν, τῆς ὁποίας οὗτοι ἤθελον ὑπάρξει εἰ καὶ μὴ πρωτουργοί, τοὐλάχιστον μέτοχοι. Λέγουσι μὲν, κατὰ τὸν Δωσίθεον Ἱεροσολυμίτην, ὅτι ὁ τῆς Σουγδαΐας μητροπολίτης Θεοφάνης τῷ 1484 (ἑπομένως εὐθὺς ἀρχομένης τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχῆς) ἐπαρουσιάσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς σύνοδόν τινα ἀπορρίπτουσαν τὴν ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν· ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἡ σύνοδος ἄλλως ἀγνοεῖται, δύναταί τις ἴσως ν' ἀμφιβάλῃ περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς πληροφορίας ταύτης (53). Ἐκ τῶν ἀνατολικῶν Ἐπισκοπῶν τῆς Ταυρικῆς, ὑπολείπεται μετὰ ταῦτα μόνη ἡ Γοτθία, περιπλανωμένη κατὰ χώρας ὡς ἔλαφος ἐκασταχόθεν διωκωμένη. Διότι αὕτη εὑρέθη τῷ 1587, καθὼς ἀποδεικνύει σωζομένη ἐκ περιστάσεως ἐπιγραφή τις (54), ἐν τοῖς βορείοις τῶν ὀρέων· τῷ δὲ 1721, ὅτε ὁ Ηαρθένιος προέδρευεν αὐτῆς, ἐν τῇ Θεοδοσίᾳ (55)· τελευταῖον δὲ ἐν ἑνὶ προαστείῳ τῆς Βαχτζισαραΐας (56). Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὅτι ἔζων ἀκόμη χριστιανοὶ Ἕλληνες ἐν τῇ Ταυρικῇ, φαίνεται σχεδὸν ἐντελῶς διαφυγὸν τὴν προσοχὴν ὅλου τοῦ κόσμου· τοὐλάχιστον ἡ μόνη ἀπόδειξις τῆς μὲ ἄλλους ὁμοπίστους ἐπιμιξίας των (ἐξηρημένων τῶν Ῥώσσων), εἶναι, ὅτι Τραπεζούντιος μοναχὸς, ἐκ τοῦ ἔτους 1754, ἐνίοτε ἐπεσκέφθη τὸν ναὸν τοῦ χωρίου Στύλας (57).

Τῶν περὶ τὰ θεῖα λοιπὸν οὕτως κακῶς ἐχόντων, ὥστε αἱ κοινότητες εἰς μακρὰ διαλείμματα ἐστεροῦντο προϊσταμένων, ἴσως δὲ καὶ ὑποδεεστέρων ἱερέων, οἱ Ταυροέλληνες ὀλίγον ὠφελήθησαν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας εἶναι δῆλον ὅτι δὲν ἔπαυσαν κατασκευάζοντες καὶ ἐν τῇ σκοτεινῇ ἐκείνῃ περιόδῳ. Ὁ τοῦ 17 αἰῶνος περιηγητὴς Βομπλάνος εἶδεν ἐν τῇ Θεοδοσίᾳ 12 ἑλληνικοὺς ναοὺς (58), διεσώζοντο δ' αὐτόθι ἕως τῶν ἡμερῶν μας 17 μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκέραιοι· πρὸς τούτοις γνωρίζομεν ἄλλους τινὰς ἀνήκοντας εἰς τὸν τουρκικὸν χρόνον (59). Ἀλλ' οὔτε τὰ κατὰ τὰ ἱερὰ καταγώγια ἀσφαλῶς εἶχον, διότι τὰ κάλλιστα αὐτῶν ἁρπαζοῦντο ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ μετεβάλλοντο εἰς Μετζήτας, ὅπερ συνέβη λ. χ. ἐν Θεοδοσίᾳ, ἐν Σουγδαΐᾳ καὶ πολλαχοῦ. Τέλος πάντων ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ κτίζωσι ναοὺς, εἰμὴ μικροτάτους, καὶ ἐν ταύτῳ νὰ ὑψώνωσι τὸν σταυρόν. Ἡ τῶν κωδώνων χρῆσις ἐκ πολλοῦ ἤδη ἦτο κεκωλυμένη.

Τὸ δὲ πάντων στυγερώτερον δὲν ἐβράδυνεν νὰ ἐπέλθῃ. Πολλοὶ, διὰ ν' ἀποφύγωσι τὰς ἀκαταπαύστους καταδιώξεις, ἐπορίζοντο τὴν σωτηρίαν μόνον μεταβαίνοντες εἰς τὴν ὁμολογίαν τῶν τυράννων των. Ὁ σοφὸς Κεππένιος εἰκάζει, ὅτι ὁ προειρημένος Μαγκωπινὸς Ἡγεμὼν Θεοδώρητος, ὅστις καὶ ὠνομάζετο

---

(53) Παράβ. τὸν *Λεκιέριον*, αὐτόθι Τόμ. I, 1232.

(54) Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἴδε ἐν τῇ σημ. 61.

(55) *Λεκιένιος*, αὐτόθι I, 1246.

(56) Ἴδε κατωτέρω ὅπου πρόκειται περὶ Ἰγνατίου τοῦ Μητροπολίτου.

(57) Καθὼς μαρτυρεῖ ἡ ἑξῆς ἐπάνω τῆς θύρας της ἐπιγραφή· ΓΕΡΒΑΣΙΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΩΓΗΣ ΤΑΞΙΔΙ 1754; 176-; 1765. Ἦλθεν ὁ Γερβάσιος ἐκεῖ, κατὰ τὸν Κεππένιον, πιθανῶς, διὰ νὰ ζητήσῃ ἐλεημοσύνας. Τὸ συμβὰν τοῦτο δὲν εἶνε βέβαια σπουδαῖον, ἀλλὰ κινεῖ τὴν περιέργειαν διότι συνᾴδει μὲ ἄλλας τινὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς συχνοτέρας τῶν ἐν τῇ Ταυρικῇ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, πρὸ πάντων δὲ ἐν τῇ Τραπεζοῦντι, Ἑλλήνων πρὸς ἀλλήλους ἐπιμιξίας. Οὕτως π. χ. τὸ ὑψηλότερον τῆς Ταυρικῆς ὄρος (τὸ σημερινὸν Τζατιρ-δὰγ) κατὰ τὸν Στράβωνα, ἔφερε τὸ ὄνομα Τραπεζοῦς· ἄλλο δὲ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐκαλεῖτο, ὡς γνωστὸν, Ταῦρος. Ἐκ τῆς Ταυρικῆς ὁ Ὀρέστης μὲ τὸν Πυλάδην καὶ τὴν Ἰφιγένειαν ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν, «καὶ», ὡς λέγει ὁ Προκόπιος, «χῶρόν τινα ἐν Καππαδόκαις εὗρεν τῷ ἐν Ταύροις τὰ μάλιστα ἐμφερέστατον· ὅνπερ καὶ ἐγὼ πολλάκις ἰδὼν ἠγάσθηντε ὑπερφυῶς καί μοι ἐδόκουν ἐν Ταύροις εἶναι» (Πολεμ. Περσ. βιβλ. I. κεφ. 17. Παράβ. Πολεμ. Γοτθ. IV, 5). Ἐπίσης κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, ὡς εἴχομεν ἴδει ἐνιαχοῦ, ἡ ἐπιμιξία αὐτὴ διήρκεσεν. Ὥστε πολλὰ πιθανὸν νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τοῖς μοναστηρίοις τῆς Τραπεζοῦντος ἀκόμη ἀνέκδοτά τινα ἀποβλέποντα καὶ τοὺς Ταυροέλληνας. Παράβ. Fallmerayer, Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt κεφ. 2.

(58) Ἴδε τὸ αὐτοῦ σύγγραμμα Description d'Ukraine etc. Rouen 1660 p. 32.

(59) Παράβ. τὴν ἐπιγραφὴν ἐν τῇ σημειώσει 61.

Κεμαλδί, τοῦτ' ἔστι Βεῖς, ἠγόρασε τὸ ἀξίωμα τοῦτο διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς προπατορικῆς του πίστεως· καὶ ἂν τοῦτο ἦναι ἀληθὲς, φαίνεται ὅτι ἀπὸ τῶν μᾶλλον πεφωτισμένων τὸ κακὸν παράδειγμα μετεδόθη εἰς τοὺς λοιπούς. Πρόσθες, ὅτι ὁ αὐτὸς Θεοδώρητος εἶχεν ἐν Μόσχᾳ εὐϋπόληπτον συγγενῆ τινα, οὗ τὸ ἐπίθετον «Ταρχανιώτης» δεικνύει τὸ ἐξαίρετον αὐτοῦ ἀξίωμα παρὰ τοῖς Τατάροις καὶ Μωαμεθανοῖς (60). Ἀλλ' ὁμολογητέον, ὅτι ἀφ' ἑτέρου καὶ Ταυροέλληνες, τῶν ὁποίων τὰ χριστιανικὰ φρονήματα οὐδεὶς, κρίνων ἐκ τῶν πράξεων, ἠμπορεῖ νὰ ὑποπτεύσῃ, ἐδανείζοντο, διὰ τὴν συχνὴν μὲ τοὺς Τατάρους ἐπιμιξίαν, τὰ ὀνόματά των ἀπὸ τῶν κυριαρχῶν, καθὼς τῷ 1587 ὁ κτίτωρ ἑνὸς ἐν τῇ κώμῃ Βιασάλῃ ναοῦ καλεῖται (61) «Μπινάτας τοῦ Τεμηρκέ.» — Καὶ σήμερον ἀκόμη τοῦτο οὐχὶ σπανίως γίνεται μεταξύ των.

Ὁθενδήποτε ὅμως τὸ κακὸν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἂν ἐπήγασεν, εἴτε ἀπὸ τῶν προκριτωτέρων τοῦ λαοῦ, εἴτε ἀπὸ τῶν ὑποδεεστέρων, τοῦτο εἶνε βέβαιον, ὅτι πολλοὶ τῶν Ταυροελλήνων ἠσπάσθησαν τὸν Ἰσλαμισμόν. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἀναφέρομεν μόνον, ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν παρὰ τοῖς Ῥώσσοις λεγομένων ὀρεινῶν Τατάρων, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Πάλλα, τοῦ Δυβοὰ καὶ ἄλλων ἐπισήμων περιηγητῶν, δὲν εἶνε ἄλλο τι παρὰ Ἕλληνες ἀποβαλόντες τὴν πάτριον πίστιν. Μολονότι φέροντες τὸν αὐτὸν ἱματισμὸν μὲ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος καὶ τὸ κοράνιον ἐπὶ τοῦ στήθους, διακρίνονται εὐκόλως, καὶ μετὰ τὴν πτῶσίν των, διὰ τὸ εὔστροφον ἀνάστημα, τὴν ὀρθὴν κατατομὴ τοῦ προσώπου, τὴν ἰδιοτροπίαν, τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τὸν ὀπωσοῦν ἀνώτερον πολιτισμὸν, ἀπὸ τῶν ἀμαθῶν, εὐπροσηγόρων, σιμῶν, πλαγιοφθάλμων Νογαΐων, οἵτινες, μὲ θορυβώδεις ὑπὸ καμήλων συρομένας ἁμάξας, διαπερῶσι τὰς στέππας,

Ἐκ τοιούτων προηγουμένων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ περὶ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς γλώσσης, πρὸ πάντων ἀφοῦ ἐστερήθη τὴν θρησκευτικὴν σκέπην. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ πολλὰ ὀλίγα γραπτὰ μνημεῖά των ἐκ τοῦ τότε χρόνου, οἷον ἐπιγραφὰς, ἀντίγραφα τῆς καινῆς διαθήκης κλ.. αὐτὰ δὲν εἶνε χειρότερα τῶν ἀλλαχοῦ συγχρόνων· ἐπειδὴ ὅμως φυσικῷ τῷ λόγῳ συνετάχθησαν ὑπὸ τῶν ἐμπειροτέρων, δὲν πρέπει νὰ σταθμίσωμεν κατὰ ταῦτα τὴν γενικὴν τῆς γλώσσης ἀξίαν. Ὡς πρὸς ταύτην, μὴν ἐλπίζῃ τις πολλά! Τὰ Ποντικὰ Ἐμπόρια, ὄντα μακρὰν τῆς μητρικῆς γῆς, οὐδ' εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους κατώρθωσαν νὰ «χεύσωσιν,» ὡς λέγει ὁ Αἰσχύλος, «Ἑλλάδος φθόγγον» ἄμικτον. Ἡ συνεχὴς γειτνίασις καὶ ἐπιμιξία μὲ τοὺς βαρβάρους ἐπετάχυνε τὴν διασπορὰν τῆς γλώσσης. Τοῦτο ἐξάγεται ἀπὸ τοὺς Καλλιπίδας καὶ Γελωοὺς τοῦ Ἡροδότου, τοὺς Τυριγέτας τοῦ Στράβωνος, τοὺς Μιξέλληνας τοῦ Ἀνωνύμου περίπλου, ἀπὸ τὴν ἐπίπληξιν τοῦ Ὀβιδίου πρὸς τοὺς Τομίτας (62) καὶ τὴν τοῦ Δίωνος Χρυσοστόμου πρὸς τοὺς Ὀλβιοπολίτας. Λέγουσι καὶ τὰ συναξάρια ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐν τῇ Χερσῶνι ἐσπούδαζε — Χαζαριστί! Ἐν δὲ τῇ Τραπεζοῦντι ἐμορφώθη ἴδιόν τι τῆς ἑλληνικῆς ἀπὸ ξένων γλωσσῶν μῖγμα (63). Ὁ προρρηθεὶς Γάλλος Ῥουβρίκιος διηγεῖται εἰς τὰ μέσα τῆς 13 ἑκατονταετηρίδος (64), μεγαλύνων ἀναντιρρήτως τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὅμως μὴ παραμορφῶν ἐντελῶς τὴν ἀλήθειάν της, ὅτι ἕκαστον τῶν 40 φρουρίων τῆς Ταυρικῆς παραλίας εἶχεν ἄλλην τινὰ διάλεκτον.

Ὑπὸ δὲ τῶν Τατάρων, οἵτινες, πολλοὺς αἰῶνας δεσπόσαντες τῆς χώρας ταύτης, πανταχοῦ αὐτόθι παρεισέδυσαν, ἡ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα, ὡς τὰ ἄλλα, ἔπαθε τὴν μεγαλητέραν ζημίαν. Τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν τόπων ὀνόματα διεστράφησαν ἤδη ὑπὸ τῶν Βενετῶν καὶ Γεννουϊτῶν εἰς δυσδιάκριτον τρόπον, ἀλλὰ μόνον τὰ τῆς παραλίας (65)· ἡ δὲ τῶν Τατάρων ἐπιρροὴ εἰσέδυ περαιτέρω. Ἐνῷ νέα πάντη

---

(60) Ἴδε τὸν *Καραμζίνον*, VII, 48, καὶ τὸν Κεππένιον. Εἰς τὴν 8 ἑκατονταετηρίδα ἦτο ἄλλος τις Γεώργιος Ταρχανιώτης ἄρχων τῆς Σουγδαΐας. Τὸν τίτλον τοῦτον ἐξετάζει ἤδη ὁ Μένανδρος.

(61) Ἐν τῇ ἑξῆς ἐπιγραφῇ παρὰ τῷ *Κεππενίῳ*. ΑΝΗΓΕΡΟΝ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΚΑΙ ΗΣΤΟΡΙΘΗ. Ο ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΚΑΙ ΘΕΙΟΣ ΝΑΟΣ. ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΕΝΔΟΞΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ. ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΕΜΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ. ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΓΟΤΘΙΑΣ. ΔΙΑ ΚΟΠΟΥ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΥ ΚΥΡΟΥ ΜΠΙΝΑΤΑ ΤΟΥ ΤΕΜΗΡΚΕ. ΔΙΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΑΥΤΟΥ. ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΑΥΤΟΥ. ΕΤΟΥΣ ΕΠΤΑΚΙΣΧΙΛΙΟΣΤΩ ΕΝΝΕΝΗΚΟΣΤΩ ΕΚΤΩ. ΜΗΝΙ ΝΟΕΜΒΡΙΩ.

Ἤδη ἐν τῷ 8 αἰῶνι οἱ ἐν τῇ Ταυρίδι ἐνίοτε ξένας παρεδέχοντο προσωπικὰς ὀνομασίας (παράβ. τὴν σημ. 60). Ὡσαύτως μία στήλη τοῦ ἔτους 819, ἥτις διαφυλάσσεται ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Θεοδοσίας, μνημονεύει Ταυροέλληνος βαρβαρικῶς καλουμένου Ταμγάν. Ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν στήλην σημειωτέον, ὅτι θεωρεῖται μὲν, ἀλλ' οὐ πάντη ὀρθῶς, ὡς τὸ παλαιότατον ὅλων τῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ ἀνακαλυφθέντων καὶ χρονολογίαν φερόντων χριστιανικῶν μνημείων· διότι ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ἐν Βοσπόρῳ (Κέρτζ) τοῦ ἁγίου Προδρόμου ἐκκλησίας ἴδομεν ἐπιτύμβιον πλάκα τοῦ ἔτους 752.

(62) Π. χ. Eleg Lib. V. 7.

Turba Tomitanæ quæ sit regionis et inter
Quos habitem mores: discere cura tibi est?
Mixta sit haec quamvis inter Graiosque Getasque.
In paucis remanent Graiæ vestigia linguæ,
Haec quoque jam Getico barbara facta sono.

(63) Ἴδε Fallmerayer, αὐτ. σ. 238.

(64) Παράβ. τὴν σημ. 9 τῆς παρούσης πραγματείας.

(65) Ἴδε τὸν περίεργον ὀκτὼ θαλασσίων χαρτῶν ἀπὸ τῶν ἐτῶν 1318—1614 περίπλουν, δημοσιευθέντα ὑπὸ Ἀμμερίου καὶ Ψαφέλου (Periplus Ponti Euxini Octuplus).

βαρβαρικῶς καλούμενα χωρία ἀναφαίνονται, τὰ παλαιότερα, ἂν καὶ εἰσέτι φέροντα ἑλληνικὸν τύπον, κατεστρεβλώθησαν. Τοιουτοτρόπως διεφθάρησαν ἢ μετεβλήθησαν καὶ τὰ προσωπικὰ ὀνόματα. Εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον ὑφέρπουσι πρῶτον τινὲς τῶν Τατάρων λέξεις, βαθμηδὸν αἱ λέξεις αὗται γίνονται περισσότεραι μέχρις οὗ καταντῶσι αἱ ἐπικρατέστεραι. Πάντες οἱ Ταυροέλληνες καὶ εἰς ἡμᾶς ἐννοοῦσι Ταταρικὰ καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἑορτάζουσι τὰ ἱερὰ Ταταριστί. Ἀλλὰ (τὸ λέγομεν μετὰ χαρᾶς) τὸ πολὺ μεγαλήτερον μέρος αὐτῶν, — καὶ ὁ ἀριθμὸς των δὲν εἶνε μικρὸς—μεταχειρίζονται πρὸς ἀλλήλους γλῶσσαν, καίτοι ἐξαιρέτως χυδαίαν, ἀλλ' ὅμως εἰσέτι ἑλληνικήν. Οἱ δὲ τοιοῦτοι ἔμειναν συγχρόνως πιστοὶ εἰς τὸ τῶν προπατόρων των θρήσκευμα.

Εἰς τούτους δὲ μάλιστα, οἱ ὁποῖοι διετέλουν καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὴν ὁμολογίαν Ἕλληνες, ἀπέβη καὶ ὁ τῶν Τατάρων καὶ Τούρκων ζυγὸς μᾶλλον καὶ μᾶλλον βαρὺς καὶ δυσφόρητος. Ἀλλὰ τὸ σωτήριον ἦμαρ ἐπλησίαζε, καίπερ κατ' ἀρχὰς βραδέως. Καταφανὲς, πῶς καὶ πόθεν ὁ της ἐλπίδος σπινθὴρ ἔμελλεν ν' ἀναλάμψῃ. Ἀπὸ τῶν ὁμογενῶν, τοὺς ὁποίους πρότερον ἤδη ὁμοία συμφορὰ ἔφερεν εἰς ὁμοίαν δουλείαν, ἤτο ἀδύνατος ἡ βοήθεια. Ὁ δὲ ῥωσσικὸς ἀετὸς εἶχεν ἀναπετάσει τὰς πτέρυγάς του, φερόμενος μὲ ἀσφαλῆ πτῆσιν ἀείποτε ὑψηλότερα, καὶ παρετήρει μὲ οἶκτον καὶ ἀγανάκτησιν τὴν καταθλιψιν τῶν ὁμοθρήσκων.

Μετανάστται διαφόρων Ἑλληνέδων χωρῶν καὶ πάλεων εἶχον ἐκ πολλοῦ ἤδη εὕρει ἐν Μόσχᾳ, ὡς πρότερον ἐν Κιοβίῳ, ἄσυλον καὶ ὑποδοχήν. Μὴ ἀνηκόντων δὲ τούτων εἰς τὴν παροῦσαν ἐξιστόρησίν μας, θέλομεν μόνον ὡς ἐν παρόδῳ καὶ συντόμως διασαφήσει τὰς σπουδαιοτάτας τῆς πρὸς τὰ ἐκεῖσε ἀφίξεώς των αἰτίας (66). Ἠξεύρομεν ὅτι αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν ἔκπαλαι ἦσαν συχνόταται. Ἠλαττοῦντο, βέβαια, πολὺ διὰ τοὺς Πατζιναχίτας, Τατάρους καὶ Τούρκους, οἵτινες ἀπέφραττον τὴν λεγομένην « ἑλληνικὴν ὁδὸν », τοῦτ' ἔστι τὸν κατὰ Βορυσθένην πλοῦν· οὐδέποτε ὅμως ἐξέλιπον, ἂν καὶ ἔλαβον νέας διευθύνσεις. Καὶ δι' ἄλλας δὲ αἰτίας ἡ ἀμοιβαία ἐπιμιξία ἀδιακόπως ηὔξανεν. Ἀφοῦ ὁ Μέγας Βλαδίμιρος, τὴν χριστιανικὴν διδαχθεὶς, ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν, ἀδελφὴν τῶν αὐτοκρατόρων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, πολλὰς ἡ ἱστορία καταριθμεῖ, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Μεσαιῶνος, τῶν ἐν Βυζαντίῳ καὶ Ῥωσσίᾳ Αὐλῶν τοιαύτας γαμικὰς συζεύξεις. Αὗται εἴλκυσαν ἀναριθμήτους Ἕλληνας εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ὅπου οἱ ὁμόθρησκοι ἀσμένως τοὺς ὑπεδέχοντο. Βασιλεύοντος τοῦ Δημητρίου, πρὸς τὸν ὁποῖον κατέφυγεν ὁ προειρημένος Ἡγεμὼν τῆς Σουγδαίας Στέφανος, ἡ ἐπιῤῥοὴ τῶν ξένων εἶχε φθάσει εἰς τοσοῦτον βαθμὸν, ὥστε ὁ τῆς Μόσχας μητροπολίτης Ἀλέξιος ὑπέγραφε καὶ τὰς πρὸς τοὺς Ῥώσσους δηλοποιήσεις του ἑλληνιστί. Πεσούσης δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, φυγάδες Ἕλληνες κατέκλυσαν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν Ῥωσσίαν, καὶ οὐχὶ ἀφανεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπίσημοι. Οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς ἦσαν αὐτόθι ἐν μεγάλῃ τιμῇ· ἱερομόναχοι ἀπὸ τῶν τοῦ Ἄθω καὶ ἄλλων μοναστηρίων διήρχοντο χάριν ἐλέους συνεχῶς τὴν Ῥωσσίαν, ἐγκωμιάζοντες τὴν θεοσέβειαν τῶν ἐγχωρίων. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἤρκει τις νὰ ἦναι Ἕλλην ἵνα εὕρῃ ἔκπαλαι δευτέραν πατρίδα εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἑπομένως καὶ οἱ τὴν Ταυρίδα κατοικοῦντες, στενάζοντες ὑπὸ τῆς Ταταρικῆς δυναστείας, ἦτο φυσικὸν νὰ ἐλπίσωσι τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἦσαν γείτονες. Οἱ δὲ Ῥῶσσοι πρὶν δυνηθῶσι νὰ δώσωσι πραγματικὴν ὑπεράσπισιν εἰς τοὺς δυστυχεῖς χριστιανοὺς τούτους, ἐχρεώστουν νὰ διαλύσωσι πολλὰ καὶ μεγάλα ἐμπόδια· ἐχρεώστουν πρὸ πάντων ν' ἀνοίξωσι πάλιν τὴν πρὸς τὰ Ποντικὰ διάβασιν, τὴν κεκλεισμένην ὑπὸ τῶν πολεμίων.

(Ἀκολουθεῖ).

(66) Ὅσα γράφομεν ἐν τῷ κειμένῳ περὶ τῶν ἐν τῇ ἔνδον Ῥωσσίᾳ Ἑλλήνων, εἶνε ἀποσπάσματα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ *Καραμζίνου*, Τ. II. 83. 119. III. 78. 170. IV. 98. V. 92. 180. 316. VI. 44. 55. 287. VII. 159.

ΑΓΡΙΟΙ ΙΠΠΟΙ.

Προτιθέμενοι νὰ εἴπωμεν ὀλίγα περὶ τῶν ἀγρίων ἵππων τῆς Ἀμερικῆς, ἀναγκαζόμεθα νὰ μνημονεύσωμεν καὶ αὖθις τοῦ *Κυνηγοῦ*, διότι αὐτὸς εἶναι ταμεῖον ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἰνδικῶν περιγραφέντων μετὰ πολλῆς ἀκριβείας. Ἐκ τῶν σκηνῶν αἵτινες ἔτερψαν ἡμᾶς μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὑπάρχει ἀναντιῤῥήτως καὶ ἡ τῆς θήρας. Ὅλοι ἐνθυμούμεθα μετὰ πόσης ἐπιμονῆς κατεδιώχθη ὁ ἀκαταγώνιστος καὶ θαυμάσιος Λευκὸς ἵππος τῶν λειμώνων, καὶ πῶς ὁ δὸν Αὐγουστῖνος, ἐπιθυμῶν νὰ παράξῃ ἀφορμὴν εὐθυμίας εἰς τὴν ἀγγελόμορφον θυγατέρα του, ἧς τινος τὰς ῥοδόχροας παρειὰς εἶχε καταστήσει ὠχρὰς τὸ ἀμείλιχον τῆς Ἀφροδίτης τέκνον, ἐξῆλθε μετ' αὐτῆς καὶ μετὰ πολλῶν βοσκῶν εἰς θήραν ἀγέλης ἵππων.

Ὦ! ἐμάθομεν ἐκεῖ, αἱ ἀναρίθμητοι αὗται ἀγέλαι περιφέρονται ἀνεξάρτητοι κατὰ τὰς ἀπεράντους τῆς Μεξικῆς πεδιάδας, τὰς ὁποίας οἱ ἐγχώριοι ὀνομάζουσι *Λάνος*, πεδιάδας παντερήμους καὶ ἀχανεῖς, σπανιώτατα ἐπιδεικνυούσας εἰς τὸν ὁδοιπόρον μεμονωμένην τινὰ καλύβην. Ἡ γῆ μένει ἀκαλλιέργητος, διότι, διασχιζομένη ὑπὸ χειμάῤῥων, μεταβάλλεται εἰς αὔλακας καὶ λοφίσκους, καὶ κατακαλύπτεται ὑπὸ χόρτου ὑψικορύφου, κρύπτοντος, ὡς βεβαιοῖ ὁ *Κυνηγὸς*, καὶ ἵππον καὶ ἀναβάτην. Οἱ εὐάριθμοι ἄρα τῶν πεδιάδων τούτων κάτοικοι, μάταιον κρίνοντες νὰ ἐνασχολῶνται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀνωμάλου ταύτης γῆς, ἐπιδίδονται εἰς τὴν θήραν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἵππων, τῶν ἡμιόνων καὶ ἄλλων ζώων κερασφόρων.

Ὑπάρχουσιν ὑποστατικὰ ἢ hacienda, ὡς ὀνομάζονται ἰσπανιστὶ, ἐν οἷς ἀνατρέφονται περὶ τὰς ἑξήκοντα χιλιάδας ἵππων. Ἀπίστευτος φαίνεται ὁ ἀριθμὸς οὗτος καὶ ὅμως δὲν εἶναι ὑπερβολικός· διότι τὰ ὑποστατικὰ ταῦτα εἶναι τοσοῦτον ἐκτεταμένα, ὥστε τὰ τῆς δευτέρας τάξεως ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπιφάνειαν διακοσίων λευγῶν τετραγωνικῶν τῆς Γαλλίας! Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀγέλαι τοσούτῳ πολυάριθμοι δὲν περιορίζονται ἐντὸς ἱπποστασίων ἢ ἄλλων περιοχῶν, περιφέρονται πάντη ἐλεύθεραι, καὶ διάγουσι βίον ἄγριον· δὲν παραμελεῖται ὅμως καὶ ἡ ἀγωγή αὐτῶν, διότι ἄλλως οὐδ' ἐπολλαπλασιάζοντο οὐδὲ ἀπέβαινεν ἄφθονος ἡ ἐξ αὐτῶν πρόσοδος. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι οἱ ἄγριοι ἵπποι τῆς Ἀμερικῆς, οὐχὶ μόνον εἶναι ὡραιότεροι ῥωμαλεότεροι καὶ ἐνεργητικώτεροι τῶν πεπολιτισμένων συναδέλφων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ νοημονέστεροι.

Ὁσάκις τις τῶν ἰδιοκτητῶν θέλει ν' αὐξήσῃ τὰ πλήθη τῶν κατοίκων τῶν λειμώνων του, ἀπολύει εἰς αὐτοὺς ἄῤῥενός τινας ἵππους καὶ δεκαπλάσιον περίπου ἀριθμὸν φορβάδων. Τὸ δ' ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἡ μικρὰ αὐτὴ ἀγέλη διαιρεῖται οἴκοθεν εἰς συμμορίας ἢ *μανάδας* ἴσας πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀῤῥένων. Ἡ διανομὴ τῶν θηλέων γίνεται φιλικώτατα, ἄνευ ἀντιστάσεως, ἄνευ ἔριδος, καὶ μετὰ δικαιοσύνης καὶ ἀμεροληψίας, ὁποίας στεροῦνται καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι· Καὶ ἑκάστη μὲν φορβὰς ἀκολουθεῖ ἀκωλύτως πρὸς τὸν ἵππον τὸν ὁποῖον προτιμᾷ, ἕκαστος δὲ ἵππος ἐκλέγει τὸν τόπον τῆς νομῆς ἢ *κουερέκσιαν*, ὅθεν δὲν μακρύνεται πλὴν ἐπ' ἐκτάκτων περιστάσεων, ὡς, φέρ' εἰπεῖν, ἐὰν καταδιωχθῇ ὑπὸ κυνηγῶν ἢ θηρίων. Ἀλλὰ καὶ τῶν φορβάδων ἡ διανομὴ εἶναι ὁριστικὴ ὡς καὶ τῶν γαιῶν· ἐὰν δέ τις αὐτῶν, βαρυνθεῖσα τὸν σύζυγόν της, ἀποπειραθῇ νὰ παρεισδύσῃ εἰς τὴν γείτονα συμμορίαν, ὁ ἀρχηγὸς ταύτης, ἀντὶ τοῦ νὰ αἰσθανθῇ διαθρυπτομένην τὴν φιλαυτίαν του ἐκ τῆς προτιμήσεως, ἀποδιώκει ἐν ἀκαρεῖ τὴν ξένην σύζυγον λακτίζων καὶ δάκνων αὐτὴν, καὶ τὴν συνοδεύει μέχρι τῶν ὁρίων τῆς περιφερείας του χρεμετίζων, καὶ εἰδοποιῶν οὕτω τὸν γείτονά του διὰ τὴν ἀπιστίαν τῆς δραπέτιδος. Οὗτος δὲ, σπεύδων εἰς προϋπάντησιν τῆς ἀσταθοῦς γυναικός του, βιάζει αὐτὴν διὰ τῶν αὐτῶν λακτικῶν καὶ δηκτικῶν μέσων νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ καθῆκόν της.

Ἐὰν ποτε συμβῇ νὰ πληγωθῇ τις τῶν φορβάδων, ὁ ἵππος ἐπιβλέπει αὐτὴν ἀνήσυχος κειμένην μεταξὺ τοῦ ὑψηλοῦ χόρτου· λείχει τὰ τραύματα, ὑποδάκνει τὰ μέλη αὐτῆς, καὶ ὡς ἐπιτήδειος χειροῦργος προσπαθεῖ νὰ ἀνακαλύψῃ διὰ τῆς ἀφῆς τὸ πάσχον. Ὁδηγεῖ δὲ αὐτὸν καὶ ἡ ἀσθενὴς, λείχουσα ἢ καὶ ὑποδάκνουσα τὸ ἀντίστοιχον μέλος τοῦ συζύγου της. Ἐὰν ἔντομα ἐγκατασταθέντα ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης αὐτῆς, τὴν δάκνωσι, δάκνει καὶ αὐτὴ τὴν ὠμοπλάτην τοῦ κυρίου της, ὅστις θεραπεύει ἀμέσως τὸ ἀλγοῦν μέλος, καὶ ἐφ' ὅσον χρόνον ἡ ἀσθενὴς δὲν δύναται νὰ περιπατήσῃ, ὁ σύζυγός της οὐ μόνον ὑποχρεοῖ ὅλην τὴν συμμορίαν νὰ μένῃ παρ' αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ δάκνει καὶ λακτίζει σφοδρῶς τὰς μακρυνομένας φορβάδας. Ἐὰν δέ ποτε ἐρίσωσι πρὸς ἀλλήλας, αὐτὸς, ἐπεμβαίνων, ἐπαναφέρει τὴν εἰρήνην δι' αὐστηροτάτων νουθεσιῶν.

Αἱ φροντίδες αὗται ἀναπτύσσονται ἐν καιρῷ πρὸ πάντων τοῦ τοκετοῦ. Ἐκλέγει καλλίστας νομὰς καὶ τόπους παρακείμενον ἔχοντας ὕδωρ, ὅπου τοποθετεῖ τὴν λεχώ, διὰ νὰ μὴ κοπιάζωσι τρέχουσαι μακρὰν εἰς ἀναζήτησιν τροφῆς, ἢ ποτοῦ οὔτε ἡ μήτηρ οὔτε το νεογέννητον, καὶ περιποιῆται καὶ αὐτὴν καὶ τὰ τέκνα του μετ' ἀπαραδειγματίστου στοργῆς· τὰ λείχει, τὰ θωπεύει, ἀποτείνει πρὸς αὐτὰ φωνὰς λιγυρὰς καὶ γλυκεῖας, τὰ βοηθεῖ νὰ ἐγερθῶσι καὶ παίζει μετ' αὐτῶν. Ἐωσοῦ δὲ φθάσωσιν εἰς ἡλικίαν δύο ἐτῶν δὲν παύει μεριμνῶν ὡς πατὴρ φιλόστοργος, ἐπαναφέρων αὐτὰ εἰς τὴν εὐθεῖαν ἐὰν ποτε ἀποπλανηθέντα κινδυνεύσωσι νὰ ἀναμιχθῶσι μετὰ ξένης συμμορίας καὶ ν' ἀποβληθῶσι δερόμενα.

Ὡς πρὸς τὰς παρθένους ὅμως φορβάδας οἱ κανόνες τῆς πειθαρχίας δὲν εἶναι αὐστηροὶ ὅσον καὶ πρὸς τὰς συζύγους· διότι πολλάκις τινὲς τῶν πρώτων θελγόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀῤῥενωποῦ κάλλους τοῦ ἀρχηγοῦ γείτονός τινος συμμορίας, καταλείπουσι τὴν κατοικίαν αὐτῶν καὶ μεταβαίνουσιν εἰς τὴν ξένην. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ ἀρχηγὸς τὰς ὑποδεχθῇ εὐμενῶς, ἐλπὶς εἶναι ὅτι θέλει τὰς ἀποβάλει, ἐὰν δὲ τὰς ἀποκρούσῃ μετ' ἀγανακτήσεως, ἀνάγκη νὰ φύγωσιν ὡς ἀστραπή. Ἀλλ' ἡ παραδοχὴ δὲν μένει ἀτιμώρητος· διότι, μόλις ὁ πατὴρ τῆς δραπέτιδος παρατηρήσει τὴν ἀπουσίαν της, καὶ, ἐξερχόμενος εἰς τὴν πεδιάδα, μεταβαίνει ἀπὸ νομῆς εἰς νομὴν καὶ ἀπὸ συμμορίας εἰς συμμορίαν, καὶ ἀνακαλύπτει αὐτήν. Συγκροτεῖται τότε μάχη ἐκ τοῦ συστάδην μεταξὺ πατρὸς καὶ ἐραστοῦ, καὶ ἡ ἰσχὺς ἀποφαίνεται, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τίς ἔχει δίκαιον.

Ἡ πάλη δύο ἵππων ἀδαμάστων, τοὺς ὁποίους δὲν ἠτίμασεν εἰσέτι ἐφίππειον ἢ χαλινὸς, εἶναι ἀναντιῤῥήτως λαμπρότατον θέαμα. Μόλις παρατηρηθῶσι μακρόθεν καὶ ὁρμῶσιν ἀκάθεκτοι πρὸς ἀλλήλους, καταλείπον ἕκαστος ὄπισθεν αὐτοῦ τὴν συμμορίαν του, ἥτις, ἀκινητοῦσα, βλέπει ἀτενῶς τὰς περιπετείας τοῦ δράματος. Τοὺς μυκτῆρας ἔχοντες ἀναπεπταμένους, τὴν κεφαλὴν γαυριῶσαν καὶ τὴν χαίτην κυμαινομένην εἰσβάλλουσιν εἰς τὸν ὠκεανὸν τοῦ χόρτου. Καὶ ὅταν πλησιάσωσιν ἀλλήλους, ἀνεγειρόμενοι ὄρθιοι ἀγωνίζονται νὰ καταφέρωσιν ὁ εἷς κατὰ τοῦ ἄλλου γενναιοτάτους λακτισμούς. Ἐπίσης ἐμμένεις, ἀλλὰ καὶ ἐπίσης στρατηγικοὶ, ἐπιπίπτουσι κατ' ἀλλήλων, ὑποχωροῦσι, προσποιοῦνται, ἀνεγείρονται καὶ ταπεινοῦνται· ἀφρὸς καὶ αἷμα ἐκτοξεύονται ἀπὸ τοῦ στόματός των, τὸ στιλπνὸν δέρμα των μολύνεται ὑπὸ ἱδρῶτος, καὶ τὸ ἔδαφος ἀντηχεῖ ὑπὸ τοὺς κτύπους τῶν καθημαγμένων αὐτῶν ὀνύχων. Ἀλλ' αἴφνης ὁ ἐπιτηδειότερος ἢ ἰσχυρότερος δάκνει τὸν τράχηλον τοῦ ἀντιπάλου, οἱ σιδηροῖ ὀδόντες του βυθίζονται βαθέως ὑπὸ τὴν χαίτην, καὶ ὁ ἀντίπαλος συνταρασσόμενος, σείει μαινόμενος τὴν γαῦρον κεφαλὴν, ἐλίσσει ὡς ὄφις τὸν εὐλύγιστον τράχηλόν του, καὶ ἀντιδάκνει τὸν δάκνοντα εἰς τὸ στῆθος. Οἱ δύο ἀνταγωνισταὶ περιπλέκονται τότε, καὶ παλαίουσι δι' ὅλων τῶν μελῶν· φρικωδῶς δὲ ἀντηχοῦσιν οἱ κτύποι τῶν πο.

δῶν καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Τίς ἄρα θέλει καταβληθῆ, ἢ τίς θέλει θριαμβεύσει; Πνευστιῶντες καὶ χρεμετίζοντες διπλασιάζουσι τὰς δυνάμεις των, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐξασθενοῦσι, καὶ εἷς ἐξ αὐτῶν λιγύζει τὰ γόνατα, ἀνεγείρεται, κλονεῖται ἐκ νέου καὶ πίπτει. Ἡ πάλη τότε τελευτᾷ· ὁ ἡττηθεὶς ἀνεγείρεται καὶ φεύγει ἔκδρομος παρακολουθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν τεταραγμένων συντρόφων του, ἐνῷ ὁ νικητὴς ἐπανέρχεται ἐπῃρμένος πρὸς τὴν συμμορίαν του, καὶ φυλάσσει μεταξὺ τῶν ἄλλων γυναικῶν του τὴν φορβάδα δι' ἣν ἐγένετο ἡ συμπλοκή. Ἐπ' οὐδεμιᾷ δὲ δεξιότητος. Ὅλαι αἱ φορβάδες παρατάσσονται κυκλοτερῶς, ἔχουσαι τὰς μὲν κεφαλὰς πρὸς τὸ κέντρον ὅπου ἐτέθησαν οἱ πῶλοι, τοὺς δὲ πόδας πρὸς τὸν ἐχθρὸν, ὥστε ν' ἀντιλακτίσωσιν αὐτὸν ἐὰν τολμήσῃ νὰ πλησιάσῃ, ἐνῷ ὁ ἀτρόμητος ἀρχηγὸς μένει ἐκτὸς τοῦ κύκλου, καὶ περιφέρεται ἐπιβλέπων τὰ ἀσθενέστερα μέρη καὶ βοηθῶν αὐτά. Αὐτὸς ἄρα κινδυνεύει πλέον τῶν ἄλλων, καὶ κατ' αὐτοῦ συνενοῦσι τὰς δυνάμεις των τὰ θηρία. Σπανίως οἱ λύκοι κατορθοῦσι νὰ διασπάσωσι τὰς τάξεις ταύτας, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεδρεύοντες ὁρμῶσι κατὰ τῶν ἵππων ὁσάκις

Τίγρις ὁρμῶσα καθ' ἵππου.

ἄλλῃ περιπτώσει δὲν συνάπτουσι πρὸς ἀλλήλους μάχην οἱ δύο ἐκεῖνοι ἵπποι, ὡς δοκιμάσαντες ἤδη τὰς ἀμοιβαίας δυνάμεις.

Ἐχθροὶ ἄσπονδοι τῶν ἀγρίων τούτων ἵππων εἶναι τὰ θηρία, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἶδός τι κυνὸς, κογοῦρ ὀνομαζομένου. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πεδιάδες εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἀκατοίκητοι, ὁ ἀριθμὸς τῶν θηρίων τούτων πολλαπλασιάζεται παραδόξως ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ συγκροτοῦντα τάγματα ἐκ διακοσίων καὶ τριακοσίων πολιορκοῦσι τὰς *μανάδας*. Οἱ ἵπποι ὅμως ἀντιτάσσονται διὰ πολλῆς ἀφοβίας καὶ στρατηγικῆς ἐπιβόσκουσιν ἢ ἀναπαύονται. Ἐπιπίπτουσι δὲ τρεῖς καθ' ἑνὸς, εἷς μὲν κατὰ μέτωπον, δύο δὲ ἐξ ἑκατέρων τῶν πλευρῶν. Καὶ ἐνῷ ὁ πρῶτος, προσποιούμενος ἔρδον κατὰ τοῦ ἵππου βιάζει αὐτὸν νὰ ἐγερθῇ ἐπὶ τῶν δύο ὀπισθίων ποδῶν, οἱ δύο ἄλλοι ἁρπάζουσιν αὐτοὺς καὶ δάκνουσι ῥωμαλέως. Ὁ ἵππος κατακλιδάζει τότε τοὺς ἐμπροσθίους διὰ νὰ λακτίσῃ διὰ τῶν ἄλλων τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλ' ὁ κατὰ μέτωπον ἀπειλεῖ ἐκ νέου νὰ ἐφορμήσῃ· καὶ οὕτω πολεμούμενον πανταχόθεν τὸ εὐγενὲς ζῶον γίνεται ἐπὶ τέλους θῦμα τῶν ἀδυσωπήτων ἀντιπάλων του.

Τὰς *μανάδας* καταδιώκουσιν ἀνιλεῶς καὶ αἱ ἄρκτοι, καὶ οἱ λέοντες καὶ αἱ τίγρεις. Ἡ τακτικὴ μάλιστα τῶν τελευταίων τούτων εἶναι πολλὰ περίεργος· ὅταν παρατηρήσωσιν ἵππους βόσκοντας δὲν τοὺς καταδιώκουσιν, ἀλλὰ περιφερόμενοι μακρὰν περὶ αὐτοὺς, διαγράφουσι μέγαν κύκλον, τὸν ὁποῖον ὅλως

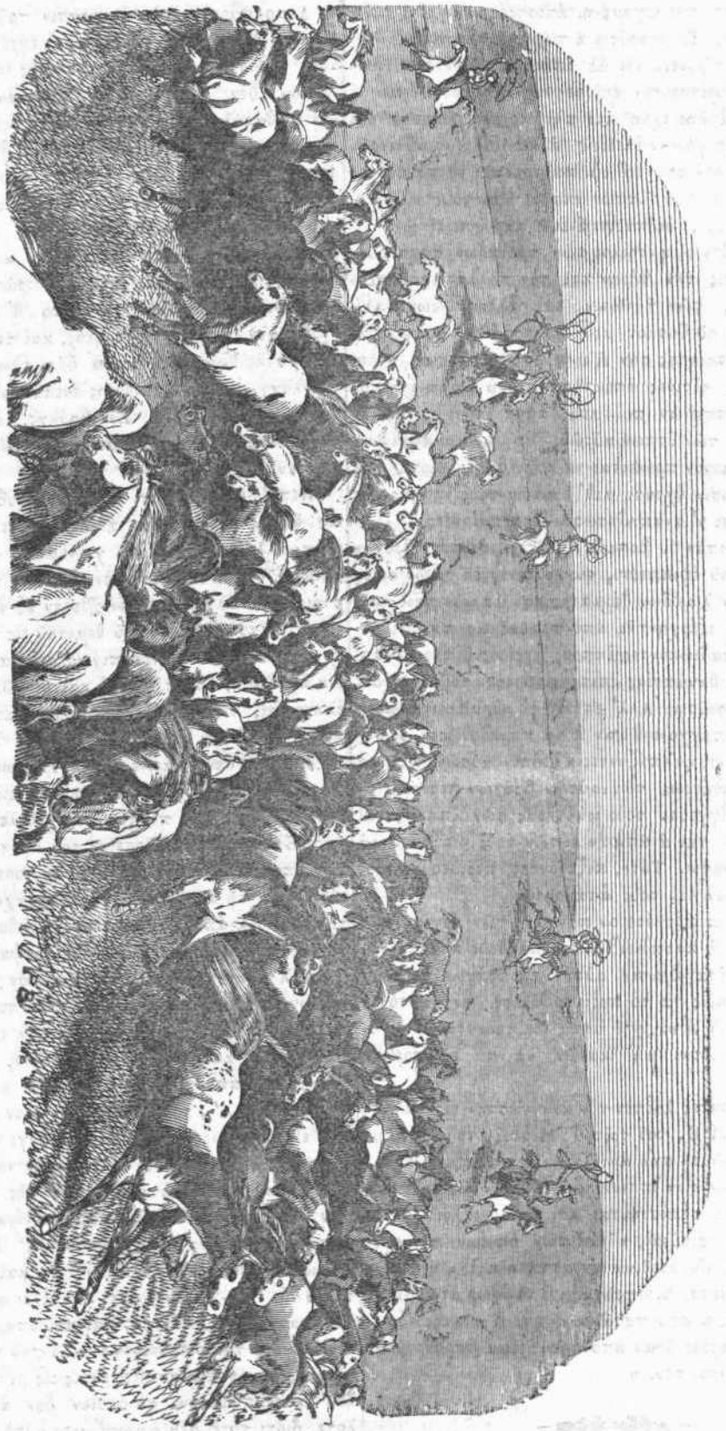

Βοσκοὶ διώκοντες ἀγέλην ἵππων.

δὲν κλείουσι ἀρίνοντες εἴκοσι περίπου μέτρα μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων. Αἴφνης ἡ τίγρις βρυχᾶται βροντωδῶς, καὶ οἱ ἵπποι, κατεπτοημένοι φεύγουσι πανταχόθεν· ἀλλ' ὀσφραινόμενοι τὴν ὀσμὴν τὴν ὁποίαν ἀφῆκεν ἐκείνη περιερχομένη, ἐπιστρέφουσιν ἔτι μᾶλλον ἔντρομοι. Ἐν τοσούτῳ ἡ τίγρις ἀναβαίνει εἰς δένδρον καὶ ἐνδρεύει. Οἱ δὲ ἵπποι στρεφόμενοι ἄνω καὶ κάτω εὑρίσκουσιν ἐπὶ τέλους τὸ μέρος ὅπου ἡ τίγρις δὲν ἀφῆκε ἴχνη καὶ πλήρεις πεποιθήσεως ὅτι ἐσώθησαν φεύγουσιν ἐκεῖθεν· ἀλλὰ μόλις διαβαίνουσιν ὑπὸ τὸ δένδρον ἐφ' οὗ κρύπτεται τὸ πανοῦργον θηρίον, καὶ εἷς τῶν ἵππων πίπτει ὑπὸ τοὺς αἰφνιδίους ὄνυχάς του, ὡς παριστάνει ἡ παροῦσα εἰκών.

Εἴπομεν ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν θήραν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἵππων, τῶν ἡμιόνων καὶ ἄλλων ζώων. Οὗτοι δὲ εἶναι οἱ βοσκοὶ μεθ' ὧν τοσάκις συνηντήθημεν ἀναγινώσκοντες τὸν *Κυνηγόν*. Οἱ βοσκοὶ οὗτοι (vaqueros), οἵτινες ἀπέκτησαν πολὺ ὄνομα ἐπὶ τοῦ κατὰ τῶν Ἱσπανῶν πολέμου, ἀποτελοῦσι σχεδὸν ἓν σῶμα μετὰ τῶν ἵππων αὐτῶν, ἀφ' ὧν καταβαίνουσιν ὁσάκις μόνον πρόκειται νὰ κοιμηθῶσι· διότι, καὶ ὅταν χορεύωσιν ἔχουσι μεθ' ἑαυτῶν τοὺς ἵππους εἰς οὓς σπευδουσι ν' ἀναπηδήσωσιν ἅμα παίοντες.

Οὗτοι λοιπὸν οἱ βοσκοί, ἔχοντες ἀείποτε βρόχον ἐκ δεξιῶν τοῦ ἐφιππείου, συγκείμενον ἐκ τριῶν συμπεπλεγμένων λωρίδων δέρματος καὶ μακρὸν περὶ τοὺς εἴκοσι πόδας ἐξέρχονται ἀπὸ πρωΐας εἰς τὰς πεδιάδας, καὶ καταδιώκοντες ἵππους ἀγρίους ῥίπτουσιν ἐπ' αὐτῶν μετὰ θαυμασίας ἐπιτηδειότητος τοὺς βρόχους καὶ τοὺς ζωγροῦσιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ αἰχμάλωτοι προκρίνουσι ν' ἀπαγχονισθῶσιν ἢ νὰ παραδοθῶσιν, οἱ θηρευταὶ τρέχουσι καλπάζοντες κατόπιν αὐτῶν, καὶ διὰ νέας τινὸς κινήσεως τῶν αὐτῶν βρόχων περιτυλείσσουσι καὶ σφίγγουσι τοὺς μυκτῆρας τῶν ἵππων, καὶ διακόπτοντες τὴν ἀναπνοὴν αὐτῶν τοὺς βιάζουσι νὰ μείνωσιν ἀκίνητοι. Τότε, πεζεύοντες, περιδέουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς των καὶ τοὺς ἀπάγουσι.

Ἀλλὰ τὸ περιεργότερον πάντων τῶν ἔργων τῶν βοσκῶν εἶναι ἡ καταδίωξις πολυπληθοῦς ἀγέλης ἵππων διὰ νὰ εἰσαγάγωσιν αὐτὴν εἰς φράγμα ἢ περιοχήν; Ἀλλὰ πῶς νὰ τὸ περιγράψωμεν, ἐνῷ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Κυνηγοῦ* ὅστις ἴδε τοιαῦτα ἰδίοις ὀφθαλμοῖς λυπεῖται μὴ ἱκανῶς νὰ τὰ ἐξιστορήσῃ δεόντως;

Παραπέμποντες λοιπὸν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰ Κεφάλαια Γ'· καὶ Ε'. τοῦ τρίτου Μέρους τοῦ *Κυνηγοῦ*, συμβοηθοῦμεν τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ ἐξεικονίζοντες τὴν ἀγέλην τῶν ἵππων, ὧν τινων « ὡς θάλασσα παρλάζουσα συνταράσσονται καὶ βαθύμαλλοι χαῖται καὶ αἱ προμήκεις οὐραί, » καὶ τῶν ὁπυίων τὸν φρικώδη θόρυβον ἀδυνατεῖ νὰ παραστήσῃ καὶ « ἡ νηφὰς ὅταν κατακυλίεται βροντοῦσα, καὶ τὸ ὕδωρ ὅταν διαρρηγνύῃ τὰ δεσμά του πατάγουν καὶ ὁ αἴφνης ἐξογκούμενος χείμαῤῥος ὅταν ἀπὸ τῶν ὀρέων βαραθροῦται εἰς τὸ ξηρὸν κύτος του. »

Κ. ΕΥΘΥΒΟΥΛΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ.

—o—

Δημοσιεύοντες τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κ. Εὐθυβούλου εἰς τὴν διατριβὴν τὴν ὁποίαν ἐγράψαμεν περὶ τῆς νέας ἐκδόσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Μελετίου, δὲν ἐπιχειροῦμεν ἀνασκευήν τινα, διότι δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ λυπήσωμεν ἔτι μᾶλλον ἄνθρωπον περιπλακέντα ἀδίκως εἰς ὑπόθεσιν δυσάρεστον· ἡ εὕρεσις τῆς πρωτοτύπου ἱστορίας τοῦ Μελετίου *μετὰ* τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὅλως αὐθαιρέτου κειμένου τοῦ πρωτοτύπου τόμου ἀποδεικνύει, νομίζομεν, οἴκοθεν, ὅτι τὸ πρωτότυπον ἠδύνατο νὰ εὑρεθῇ καὶ *πρὸ* τῆς ἐκδόσεως καὶ ὅτι ὅλος ἐκεῖνος ὁ πρῶτος τόμος ἀπέβη καθαρὰ ματαιοπονία. Τοῦτο δ' ἐφοβούμεθα ὅτε ἐγράφομεν τὴν διατριβήν μας, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ κύριον αὐτῆς θέμα· τὰ λοιπὰ ὅλα εἶναι δευτερεύοντα. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ὑπεύθυνος ἕνεκα τοῦ λάθους τούτου δὲν εἶναι μόνος ὁ Κ. Εὐθυβούλης, ἀλλ' εἶναι πάντοτε λυπηρὸν, ὅτι ἡ ματαιοπονία ἐκείνη φέρει τὸ ὄνομά του.

Πεπείσμεθα δὲ, ὅτι ἂν ὁ Κ. Εὐθυβούλης εὑρίσκετο εἰς ἄλλας περιστάσεις, ἤθελε γράψει καὶ ἀπάντησιν ὅλως ἀλλοίαν. Ἤθελε λ. χ. νομίσει περιττὸν νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι ἡ σαφήνεια δὲν εἶναι τὸ παρὰ τοῖς πλείστοις εὐκατάληπτον· δὲν ἤθελεν ἐξ ἀφροσεξίας προσεγγίσει ἑαυτὸν πλέον τοῦ θεμιτοῦ εἰς τὸν Φειδίαν καὶ τὸν Ῥαφαήλ· δὲν ἤθελεν ἐπιχειρήσει μακρὰς παραθέσεις ἵνα ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ *λέσχη* καὶ οἱ *θῶκοι* εἶναι λέξεις ἑλληνικαί, περὶ οὗ οὐδεὶς, ὑποθέτομεν, ἀμφέβαλλεν· ἤθελε παραλίπει ἴσως νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι, διὰ νὰ μὴ *πολυλογῇ*, δὲν διέκρινε δι' ἀστερίσκων ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου σημείου τὰς ἰδίας σημειώσεις ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων· καὶ, πρὸ πάντων, δὲν ἤθελε περιπέσει εἰς παρεκβάσεις ὅλως ἀλλοτρίας τοῦ προκειμένου, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἀπάντησις ἀπέβη τοσοῦτον σχοινοτενής, ὥστε, τῇ ἀληθείᾳ, μόνη ἡ καταχώρισις αὐτῆς ἐν τῇ Πανδώρᾳ ἀποδεικνύει ὁπόσον ἐπιθυμοῦμεν νὰ μὴ δυσαρεστήσωμεν κατ' οὐδὲν τὸν γράψαντα αὐτήν.

Ἀλλ' ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ κύριον θέμα. Εὑρέθη, λέγουν, ἐν χειρόγραφον τῆς πρωτοτύπου ἱστορίας, τοῦ Μελετίου, καὶ κατὰ τὸ χειρόγραφον τοῦτο θέλει ἐκδοθῇ ὁ Β'. καὶ ὁ Γ'. τόμος. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἴσως θεωρήσωσιν ἀπαραίτητον νὰ ἐκδοθῇ κατὰ τὸ πρωτότυπον καὶ ὁ Α'., τὸ δ' οὐσιωδέστερον εἶναι τὸ ἑξῆς. Τὸ εὑρεθὲν χειρόγραφον εἶναι ἀλά γε καθ' ὅλα ἀκριβὲς καὶ πλῆρες, καὶ δὲν εἶναι καλὸν νὰ ἐξετασθῇ μήπως ὑπάρχῃ καὶ ἕτερον, ἵνα ἀπὸ τῆς συμπαραβολῆς τῶν δύο ἀποβῇ ἡ ἔκδοσις ἀσφαλεστέρα; Ἀ! θέλει ἀνακράξει ἐνταῦθα ὁ Κ. Εὐθυβούλης· ἰδοὺ πεπράξενοι ἄνθρωποι· χθὲς δὲν εἴχομεν οὔτε ἕν, καὶ σήμερον ἀπαιτοῦσι δύο! — ! Διατί ὄχι; ἐνῷ εἶναι σχεδὸν βέβαιον ὅτι ὑπάρχει. — ! Ὑπάρχει; καὶ ποῦ ὑπάρχει; καὶ πῶς δὲν ἐλέγετε τοῦτο πρότερον; — Τὸ ποῦ ὑπάρχει, εἶναι γεγραμμένον γράμμασι μεγάλοις εἰς βιβλίον πρὸ πολλοῦ ἐκτετυπωμένον, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνεφέρομεν ἄλλοτε, διότι τότε δὲν ἐγνωρίζομεν αὐτὸ, ὁμολογοῦμεν

τὴν ἀμάθειάν μας. Καὶ τὸ ὅτι ἡμεῖς μὲν δὲν ἐγνωρίζομεν τότε τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, δὲν εἶναι ἄπορον, καθότι, τελευταῖον, οὔτε χρέος εἴχομεν νὰ τὸ γνωρίζωμεν· ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κ. Εὐθυβούλης δὲν τὸ ἠξεύρει, καί τοι ἐκδότης ὢν τοῦ Μελετίου, εἶναι ἐπίσης μέχρι τινὸς συγγνωστὸς, καθὸ κατοικῶν εἰς πόλιν ὄχι πολυβιβλον· ἀλλὰ τὸ λάθος τοῦ Κ. Εὐθυβούλου εἶναι ὅτι δὲν ἐφρόντισε νὰ πληροφορηθῇ περὶ τούτου ἀπὸ τὸν Κ. Οἰκονόμον μετὰ τοῦ ὁποίου εἶναι εἰς ἀλληλογραφίαν, καὶ ὅστις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ γνωρίζῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν Ῥωσικὴν φιλολογίαν, ἧς παρ' ἡμῖν οὐδεὶς εἶναι ἐγκρατέστερος τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρός.

Ὁπωσδήποτε τὸ βιβλίον ἐξεδόθη ἐν Μόσχᾳ, τῷ **1805** καὶ ἐπιγράφεται ὡς ἑξῆς. Methodii, Archiepiscopi Twerensis, Liber historicus de rebus, in primitiva sive trium primorum et quarti ineuntis seculorum ecclesia christiana, præsertim, quum prima Christi nati ætas floreret, gestis. — Cui libro accesserunt prolegomena Historiæ Ecclesiasticæ, et notæ, eodem Auctore. Ἐν δὲ ταῖς σελ. 42 καὶ 43 τῶν προλεγομένων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης ἱστορίας ὑπάρχουσι περικοπαὶ λατινικῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀειμνήστου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως πρὸς τὸν συγγραφέα, ἀρχιεπίσκοπον Τβερίου, τὰς ὁποίας μεταφράζομεν ἐνταῦθα, μὴν ἀμφιβαλλοντες ὅτι ἅπαντες οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν θέλουσι διεξέλθει αὐτὰς εὐχαρίστως, διά τε τὸν γράψαντα καὶ τὸ ἀντικείμενον περὶ οὗ ἔγραψε.

« Μελετίου τοῦ ἐπισκόπου Ἀθηνῶν ἡ μέχρι τοῦδε » ἀνέκδοτος ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία εὑρίσκεται παρ » ἐμοὶ καὶ σύγκειται ἐκ δύο τόμων εἰς μέγα φύλλον, » ὧν ἕκαστος περιέχει 650 περίπου σελίδας. Αἱ πη» γαὶ ἐξ ὧν ἠρύσθη ὁ συγγραφεὺς τὴν ἐπιτομὴν » ταύτην, ὡς ὀνομάζει αὐτὴν, εἰσὶν, ἐκτὸς τῶν ἁ» γίων γραφῶν καὶ τῶν συνοδικῶν πράξεων, οἱ συγ» γραφεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, Ἕλληνές τε » καὶ Λατῖνοι οἱουδήποτε δόγματος, οἵ τε ἀρχαιό» τεροι καὶ οἱ ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ νεώτεροι. » Συνέγραψε δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην αὐτοῦ » ἱστορίαν ὁ Μελέτιος ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐνεστῶτος ΙΗ'. » αἰῶνος, ἐξακολουθήσας αὐτὴν μέχρι τῆς ἐποχῆς » του· διότι μνημονεύει ἐν τέλει τοῦ θανάτου Ἀλε» ξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου, ἐν ἔτει **1709**· γινώ» σκομεν δὲ, ὅτι μετὰ πέντε ἔτη ἀπεβίωσε καὶ ὁ » Μελέτιος, τῷ **1714**. »

« Ἡ ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ κριτικὴ τοῦ Με» λετίου δὲν εἶναι ἴσως ἀπογρώντως ἀκριβής· ἀ» κολουθεῖ ὅμως εὐλαβῶς καὶ μετὰ θρησκευτικῆς ὡς » ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκριβείας τὰδόξαντα τῇ ἐκκλη» σίᾳ αὐτοῦ, ὥστε κατὰ τοῦτο εὐλόγως δύναται νὰ » θεωρηθῇ γενναῖος πολλαχοῦ ὑπερασπιστὴς τῶν δογ» μάτων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Παρατί» θησιν ἀκριβῶς τὰ ὀνόματα καὶ τὰ χωρία τῶν συγ» γραφέων· τῶν Ἑλλήνων μάλιστα τὰς ῥήσεις συνυ» φαίνει μετὰ τῆς ἰδίας ἐκθέσεως καὶ προσαρμόζει αὐ» τὰς τοιουτοτρόπως εἰς αὐτὴν, ὥστε νομίζεις, ὅτι » εἰσὶν ἴδιαι αὐτοῦ ἐκφράσεις καὶ ἀπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ » καλάμου ἀπορρέουσαι. Ἐντεῦθεν ὁ χαρακτὴρ τοῦ » λόγου αὐτοῦ δὲν εἶναι ὁμοιόμορφος καὶ ὁμαλὸς, » ἀλλὰ, χαίνων κατά τι, ἐνίοτε ἀποβαίνει ἀσυνάρτη» τος· παραλείπω τοὺς ἐνιαχοῦ ἀπαντωμένους σολοι» κισμούς. Ἐκ τούτων εὐλόγως συνάγεται, ὅτι τὸ » προκειμενον ἔργον εἶναι προϊὸν ἄμορφον ὁπωσοῦν » πρώτου τινὸς ἐρανισμοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς » δὲν ἠδυνήθη νὰ καθυποβάλῃ εἰς δευτέραν ἐπεξεργα» σίαν (Αἱ γὰρ δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι (*), » δι' ἧς ἤθελεν ἐκδώσει τὴν ἐπιτομὴν ταύτην πολὺ » τελειοτέραν. Ἦτο δὲ ὁ ἀνὴρ περισπούδαστος καὶ » ἀφῃρέθη ἡμῖν ἀώρως ὑπὸ τοῦ θανάτου, διότι μόλις » ἔφθασε τὸ 53 ἔτος τῆς ἡλικίας. »

« Καὶ τὸ μὲν ἔργον τοῦ Μελετίου τοιοῦτον. Ἀλ» λ' ἀντιγραφὲν κάκιστα ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως, ἀν» δρὸς, ὡς φαίνεται, ἥκιστα σοφοῦ, βρίθει ἁμαρτη» μάτων, τὰ ὁποῖα οὐ μόνον τὴν ὀρθογραφίαν στρε» βλοῦσιν, ἀλλὰ πολλάκις παραμορφοῦσι τά τε ὀ» νόματα καὶ τὰς λέξεις καὶ συγχέουσιν ἢ διασπῶσι » τὰς περιόδους καὶ τὰς προτάσεις διὰ τῆς μηδόλως » ἢ κακῶς γενομένης στίξεως· ἐξ οὗ ἡ ἀνάγνωσις » ἀποβαίνει δυσχερὴς καὶ ὀχληρά. Πρόσθες ὅτι εὔλο» γος προκύπτει ὑποψία, μήπως, ἐκ τῆς ἀμαθείας ἢ » ἀφροσεξίας τοῦ ἀντιγραφέως, ἦναι ἐσφαλμένοι καὶ οἱ » πλεῖστοι ἀριθμοὶ δι' ὧν ὁ συγγραφεὺς συνειθίζει νὰ » παραθέτῃ τὰ χωρία τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἢ τῶν » συγγραφέων, κατὰ βιβλία, κεφάλαια καὶ στίχους· » ὥστε ὁ ἐπιχειρήσων τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ ἀπογρά» φου τούτου ὀφείλει πρότερον νὰ παραβάλῃ ἐπιμε» λῶς τὰς ἐν αὐτῷ παραθέσεις πρὸς τὰ πρωτότυπα » χωρία καὶ νὰ ἐξελέγξῃ ἅπαντας τοὺς ἀριθμούς· » ὁπόσον δ' ἐργῶδες καὶ ὀχληρὸν τὸ τοιοῦτον, ἐννοεῖ» ται οἴκοθεν. »

« Ὁπώσποτ' ἂν ᾖ, θεωρῶ ἐπωφελέστατον καὶ πλεί» στου ἐπαίνου ἄξιον νὰ δημοσιευθῇ διὰ τοῦ τύπου » ἡ ἐπιτομὴ αὕτη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, εἴτε » εἰς ἄλλην γλῶσσαν, εἴτε εἰς ἣν ἐγράφη· ἰδίως οἱ » ἡμέτεροι ἕλληνες ἤθελον δεχθῇ μετὰ πλείστης εὐ» χαριστήσεως τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς » τὸν τυπογράφον ἤθελε περιποιήσει οὐ μικρὰ ὠ» φέλη . . . . . Πρῶτον ὅμως ἀνάγκη ν' ἀνευρεθῇ » ἕτερον τοῦ βιβλίου ἀπόγραφον, διότι, ἐκ τῆς πα» ραβολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸ προκείμενον, ἤθελεν ἀποδῇ » ὀλιγώτερος ὁ κόπος τῆς διορθώσεως περὶ τὴν πα» ρασκευὴν τοῦ τρίτου χειρογράφου, τοῦ πρὸς τύπω» σιν χρησιμεύσοντος. Εἰ δέ τις ἐπιχειρήσῃ τὴν διόρ» θωσιν ἐκ μόνου τοῦ ἡμετέρου ἀπογράφου, ἔχοντος » ὡς εἶπον, θέλει ἀναλάβει ἆθλον ἀληθῶς Ἡράκλειον, » περὶ τὴν ἐκκάθαρσιν τῆς κόπρου ταύτης τοῦ Αὐ» γείου. »

Εἶναι περιττὸν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι, ἐπειδὴ τὰ ἔγγραφα τοῦ Εὐγενίου σώζονται ἐν Ῥωσίᾳ, οὐδὲν ὑπάρχει εὐχαρέστερον τοῦ νὰ ζητηθῇ ἀπὸ τῆς Αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως καὶ νὰ ληφθῇ τὸ περὶ οὗ ὁ

(*) Αἱ ἐν παρενθέσει λέξεις εἶναι καὶ ἐν τῷ κειμένῳ Ἑλληνιστὶ γεγραμμέναι.

λόγος ἀπόγραφον, τὸ ὁποῖον, ὅσῳ κακὸν καὶ ἂν ᾖναι, δύναται, ἀντιπαραβαλλόμενον πρὸς τὸ ἐν ἀγίῳ ὄρει ἀνευρεθὲν (Κύριος οἶδε ἂν τουτο ᾖναι καλήτερον) νὰ χρησιμεύσῃ πολὺ εἰς τὴν μελετωμένην ἔκδοσιν, καθὰ συνεβούλευε καὶ ὁ ἀείμνηστος Εὐγένιος.

* * * *

Ἰδοὺ ἡ ἀπάντησις τοῦ Κ. Εὐθυβούλου.

« Δίχα ἐπιστήμης, εἰκῇ καὶ ἐπαννοῦμεν, ἃ ἔτυχεν, ἑκάστοτε, καὶ ψέγομεν »
— Διονύσιος Ἀλικαρ. (Βλ'. Πανδώρας Φυλλ. ΟΓ'. σελ. 14.)

Ἀναγνόντες ἐν τῇ Πανδώρᾳ (Φυλλ. ΟΓ'.) τὴν γενομένην ἐπίκρισιν περὶ τῆς β'. ἐκδόσεως τῆς τοῦ Μελετίου Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, εὐγνωμονοῦμεν τὰ μέγιστα πρὸς τὸν Συγγραφέα ταύτης, τὰ μὲν, ὅτι φαίνεται ὁρμώμενος ἐξ ἀμερολήπτου διαθέσεως· τὰ δὲ, ὅτι παρέχει ἡμῖν ἀφορμὴν, ἵνα ἐξηγηθέντες πλατύτερον εἰς τὸ δημόσιον, καταδείξωμεν, εἰμὴ τὴν ἀξίαν, τοὐλάχιστον τὴν εὐσυνείδητον καὶ φιλόπονον ἐργασίαν τῶν ἡμετέρων πόνων. Ἵνα δὲ οἰκονομήσῃ οὗτος καὶ τοὺς φιλίως καὶ τοὺς δυσμενέστερον διακειμένους πρὸς τὸν ἐπικρινόμενον, ἀνέδειξε μᾶλλον ἐπιεικέστερον ἐλαττώματα οὐχ οὕτω σπουδαῖα (ἐν ᾧ ἡμεῖς ὑπωπτεύομεν πολλῷ τούτων βαρύτερα καὶ πραγματικώτερα). Ἡ τοιαύτη ἐπιείκεια τοῦ Ἐπικριτοῦ ἐλύπησεν ἡμᾶς μᾶλλον, ὡς μηδὲν φωτίσασα διά τινος αὐστηρᾶς ἀνακαλύψεως σφαλμάτων πραγματικῶν, ἢ ὅσων ὁ εἰκαῖος ψόγος τῶν ἐπαίνου ἀξίων. Οὕτω σύντομα ἡμῖν καὶ γοργὰ τὰ προοίμια· χωρῶμεν ἤδη ἐπὶ τὸ ἔργον.

Αὐξήσαμεν, λέγει, δωρεὰν τὴν ἀηδίαν τῆς ἐπιτραπείσης ἡμῖν ἐργασίας, καὶ ἐπιφέρει εἰς δεῖξιν παράγραφόν τινα (ὅστις δὲν εἶναι βέβαια ὁ πλέον διεφθαρμένος τῆς Α'. ἐκδόσεως, ἀλλ' εἷς τῶν σπανίων ἐκείνων, ὧν ἐρείσθη ὁπωσοῦν ὁ κάλαμος τοῦ παραφραστοῦ), καὶ ἐπισυνάπτει ἀμέσως, ὅτι οὗτος « ἠδύνατο ἴσως νὰ διατηρηθῇ σχεδὸν ἀπαράλλακτος ». Καὶ ἀντιπαραθεὶς καὶ τὴν ἡμετέραν διασκευὴν, προστίθησιν· « Ἐννοεῖται, ὅτι διασκευὴ τοιαύτη παρέσχε πολὺν κόπον εἰς τὸν νέον ἐκδότην· ἀλλ' ἀμφιβάλλομεν ἂν ὁ κόπος ἦτον ἀπαραίτητος ». — Ἀλλὰ τὴν μὲν ἀμφιβολίαν ταύτην ἡμεῖς ἀμέσως διασκεδάζομεν. Ὁ δὲ ταῦτα λέγων ὤφειλε νὰ δισσαφήσῃ τίνα *κόπον* ἐμβλέπει εἰς τὴν διόρθωσιν τούτου τοῦ παραγράφου. Ἐκοπιάσαμεν ἀληθῶς καὶ περὶ τοῦτον τὸν *ἐκλεκτὸν* παράγραφον· ἀλλὰ μήπως (ὡς περιγράφει ὁ σοφὸς Κοραῆς εἰς τὰ Αὐτοσχέδια τοῦ Ἡλιοδώρου), μήπως, περιεστοιχισμένοι ὑπὸ τοῦ Βαρένου καὶ τοῦ Βλάχου, καὶ τῶν Γραμματικῶν τοῦ Γαζῆ καὶ τοῦ Λασκάρεως, καὶ τῶν λοιπῶν τεχνογραφικῶν ποιημάτων, ἀνεδιφῶμεν εὑρεῖν λεξείδια, καὶ φρασείδια, καὶ σχήματα λόγου σπάνια καὶ τετορνευμένα, ἵνα διὰ τῶν ἐξεζητημένων τούτων γλωττισμάτων τῆς Ἀττικῆς Μούσης καλλύνωμεν ἡμῶν τὴν διασκευὴν; Μήπως τοιαῦτα φανταζόμενος οἰκτείρει τὴν *ἀσυχίαν* τῆς ἐπιμόχθου ἡμῶν ἐργασίας; Ἀλλ' ἡμεῖς περὶ τούτων οὐδὲν ἀπαντῶμεν. Ἢ τὶς δυσκολία, ἂν τὸ, « Πλέον τῶν ῥηθέντων σχισμάτων τῶν Δονατιστῶν καὶ τῶν Μελετιανῶν » (βλέπε τὴν ἀλεπαλληλίαν τοσούτων γενικῶν ὁμοιοτόνων, καὶ τὴν ἐντεῦθεν προκύπτουσαν ἀρρυθμίαν καὶ ἀμουσίαν τοῦ ὕφους. Ἀποτείνομαι πρὸς τοὺς ἔχοντας αἴσθησιν τοῦ ἐν λόγοις καλοῦ καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ), μεταβάλῃ τις εἰς τὸ ὁμαλώτερον; « πολλῷ πλέον παρὰ τὰ εἰρημένα σχίσματα τῶν Δονατιστῶν καὶ Μελετιανῶν » κτλ. Ἢ τὶς κόπος, ἂν τὸ « ἡ αἵρεσις ἤρχισεν ἀπὸ τὸν Ἄρειον », μεταβληθῇ εἰς τὸ ἀκριβέστερον ἐκεῖνο; « Πατὴρ τῆς αἱρέσεως ἐγένετο Ἄρειος », ἢ ἀρχηγὸς, ἢ ἕτερόν τι.

Ἀλλ' ἴσως δὲν ἐννοεῖ τὰ τοιαῦτα ὁ Ἐπικριτὴς, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἑξῆς. Ὁ Ἄρειος λέγεται « οὐχὶ ἄμοιρος τῆς διαλεκτικῆς *φλυαρίας* ». Ἡμεῖς ἀντικατεστήσαμεν ἀντὶ τῆς *φλυαρίας* τὴν *λέσχην*. Ὁ δὲ λέγει περὶ τούτου. « Ἀμφιβάλλομεν ἂν ἡ διαλεκτικὴ λέσχη ᾖναι ἐπίσης κυριολεκτῶς ἐμφαντικὴ, ὅσον ἡ διαλεκτικὴ *φλυαρία* ». Ἀλλ' ἡμεῖς, ἀμφιβάλλοντες πᾶν τοὐναντίον περὶ ταύτης, ἔχομεν πρόχειρον, νὰ ἀντικαταστήσωμεν ἄλλην, » διαλεκτικῆς *τερθρείας* », τουτέστιν ἐδολεσχίας, μικρολογίας, καὶ τῶν τοιούτων. Ἐὰν δὲν ἀμφιβάλλομεν, διὰ τὶ λοιπὸν νὰ μὴ σεβασθῶμεν τὴν καλὴν *φλυαρίαν*; Μήπως δὲν εἶναι ἐπίσης ἑλληνική; Τίς δικάσει τὸ βρῖθος τῆς ἑκατέρου ἀμφιβολίας; Οἱ πολλοί; Ἀλλὰ τούτοις ἐγὼ δὲν ἐμπιστεύομαι τὸ κριτήριον τῆς τοῦ γνησίου ἑλληνισμοῦ αἰσθήσεως. Ἂν ὅμως, ἀποσπαθεὶς πρὸς ὥραν ἀπὸ τῆς ἐναύλου ἐντυπώσεως, ἣν ἐμποιεῖ εἰς τὴν ἀκοήν σου ἡ ἐν Ἀθήναις *Λέσχη* (ἥτις βέβαια οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν ἀδολεσχίαν ἢ φλυαρίαν), μετενεχθῇς εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν δύναμιν τῆς λέξεως, καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς παραγώγων τε καὶ συνθέτων, ἡ ἀμφιβολία σου διαλύεται παρευθὺς, ὦ φίλε Ἐπικριτά. Καὶ ἴσως ὤφειλες ὀλίγον νὰ κοπιάσῃς, ἵνα ἐξεύρῃς ἐμπεδόν τι καὶ οὐχὶ κυτάρεσκον καὶ ἰδιόγνωμον ἐν τῷ δισταγμῷ σου τούτῳ· ἢ μήπως αἰωρούμενός τις ἀπὸ τῶν αἰθερίων νεφελῶν τῆς *Ἀμφιβολίας*, ἢ (ἂν σοι κάλλιον ἀρέσκῃ, ὡς ἔμοιγε, ἡ ποιητικωτέρα ἐκείνη καὶ προσφυεστέρα μεταφορὰ), μήπως ἐνιδρυμένος τις αὐθεντικῶς ἐπὶ τῶν *ἀξιωματικῶν θώκων* τῆς Ἐπικρίσεως, πρέπει νὰ ἐπιφέρῃ οὕτω τὴν αὐτοῦ *σπουδαίαν κρίσιν*; Ἐξηγούμεθα.

Ὁ Σωκράτης, ὅπου γίνεται ἡ παραπομπὴ, λέγει, "Αρειος δέ τις . . . . . ἀνὴρ οὐκ ἄμοιρος τῆς *διαλεκτικῆς λέσχης* » (Ἐκ. Ἱς. Α'. ἐ.) Τοῦτο βέβαια ἐντεῦθεν μετέγραψε κατὰ λέξιν καὶ ὁ Μελέτιος. Ἀλλ' ἡμεῖς, ἵνα λύσωμεν τὴν ἡμῶν ἀμφιβολίαν περὶ ταύτης τῆς *φλυαρίας* τοῦ παραφράσματος, ἐκοπιάσαμεν, τὸ ὁμολογοῦμεν. Ἀλλ' ἐκ τοῦ κόπου τούτου ἀνεύρομεν τὴν πρωτότυπον ἀκρίβειαν τῆς ἐκφράσεως, ἣν ἡμεῖς περὶ πλείστου λόγου ποιούμεθα· ἢ πόθεν δῆλον, ὅτι ἂν ἕτερος ἀνεκάλυπτε τοῦτο, δὲν ἤθελεν ἐπιμεμφθῇ ἡμῖν εὐχέρειαν καὶ φυγεπονίαν;

Ἕτερον. Ἡ παράφρασις λέγει. « Ἰδὼν τὸν Ἀλέξανδρον ἐγχειρισθέντα τὴν διοίκησιν τῆς ἱερωσύνης,

δὲν ὑπέφερε τοῦ φθόνου τὴν *ὑπερβολὴν* (γρ. *προσβολὴν*), ἀλλὰ ἐζήτει αἰτίας φιλονεικίας καὶ μάχης ». Ἡ φράσις σὲν εἶναι ἴσως κακὴ. γραμματικῶς ἐξεταζομένη· καλλιτεχνικῶς ὅμως θεωρουμένη, δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτουμένην τελειότητα. Αἱ φράσεις, « Ἐγχειρίζομαι τὴν διοίκησιν, ἢ τὴν λειτουργίαν, ἢ τοὺς οἴακας, ἢ τὰ πηδάλια » κτλ, ἢ « προΐσταμαι, ἐνθρονίζομαι, ἐνιδρύομαι τοῖς ἀρχιερατικοῖς θώκοις ». κτλ, συνωνυμοῦσι μὲν, οὐκ ἰσοδυναμοῦσι δὲ ἀπαραλλάκτως, καὶ ἡ ἐκλογὴ ἐξήρτηται ἐκ τῆς ὑπεμφαινομένης λεπτότητος καὶ παραλλαγῆς ἐν τῷ λόγῳ. Καὶ ἂν ἡ συνωνυμία δὲν χρησιμεύῃ εἰς τὸν διαφορότροπον χρωματισμὸν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κατ' οὐσίαν ἐννοίας, εἶναι λοιπὸν ἐτώσιον ἄχθος μνήμης, καὶ ἄχρηστον φόρτωμα, καὶ ἐλάττωμα γλώσσης (ὅπερ οὐδεὶς τῶν εὖ φρονούντων δογματίσῃ ποτέ). Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται νὰ ῥηθῇ ἁπλῶς, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐγένετο Ἀρχιερεὺς, ἀλλ' ὅτι ὑψώθη εἰς χώραν ἐπίφθονον καὶ λαμπρὰν καὶ ἐπιζήλον, ἥτις ἠρέθισε τὸν ὑπερβάλλοντα φθόνον τοῦ Ἀρείου. Ἔδει λοιπὸν νὰ εἴπωμεν· « Ἐνεχειρίσθη τοὺς *οἴακας*, τῆς ἱερωσύνης »· ἢ μᾶλλον, « Ἐνιδρύθη τοῖς Ἀρχιερατικοῖς *θώκοις* » (ὅπερ ποιητικώτερον μὲν, ἐμφαντικώτερον δέ). Ταλαντευόμενοι μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐκφράσεων, προετιμήσαμεν τὴν δευτέραν οὐκ ἄνευ λόγου· διότι οὐδέποτε προτιμῶμεν λέξεις ἀχρηστοτέρας καὶ ἀηθεστέρας πρὸς μειρακιώδη ἐπίδειξιν, ἀλλὰ μόνον ἵνα ἐκφράσωμεν πιστότερον καὶ ἐμφαντικώτερον τὸ νοούμενον, ὅπου ἡ χρεία τοῦ λόγου οὕτως ἀπαιτεῖ, κατὰ τὴν ἡμετέραν τοὐλάχιστον κρίσιν. Ἐκουτίως δὲν θυσιάζομεν τὴν ἰδέαν ἡμῶν, ὅταν δυνάμεθα, ὡς νομίζομεν, νὰ ἐκφράσωμεν αὐτὴν προσφυέστερον. Ἡ τετριμμένη λέξις τῆς δημώδους λαλιᾶς, ὡς καὶ ἡ Ὁμηρικὴ, καὶ αὐτὴ ἡ ἅπαξ εἰρημένη, θεωροῦνται ἐπίσης καλαὶ παρ' ἔμοιγε, ὅταν γίνωνται λειτουργοὶ ἐπιδείξιοι τοῦ νοός μου. Καὶ ἂν (εἰς τινας σπανίας περιστάσεις) πρόκειται νὰ καινουργήσωμεν λέξιν τινὰ, ἵνα διὰ ταύτης ἐκφράσωμεν κάλλιον τὸ ἐν ἡμῖν διανόημα, καὶ τοῦτο θαρροῦντως ἀποτολμῶμεν. Καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν παρὰ πᾶσι πολλάκις *ἀνωμαλίαν* τοῦ ὕφους, ἥτις δὲν εἶναι πάντοτε ἀποτέλεσμα τῆς ἀτεχνίας τοῦ γράφοντος, ἀλλὰ παρακολούθημα ἀναγκαῖον αὐτῶν τῶν πραγμάτων, τῆς μακρᾶς καὶ ἐνδελεχοῦς καὶ πολυμόρφου ζωῆς καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἡμετέρου γένους. Ἡ ζῶσα γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων (καὶ ζῶσα λέγοντες, δὲν περιοριζόμεθα εἰς τὰς καλύβας καὶ εἰς τὰ μαγειρεῖα, ἀλλ' ἀναβαίνωμεν καὶ εἰς τὰ Δικαστήρια, καὶ εἰς τὰς βουλὰς, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ εἰς τὸν Ἄμβωνα, καὶ εἰς τὰς ὑψηλὰς συγγραφὰς, καὶ εἰς παντοίαν Ἐπιστήμην, καὶ εἰς ὅλην ἡμῶν τὴν μακρὰν καὶ ἐκτενῆ ἱστορίαν, ἐὰν ἀληθῶς δὲν σφετεριζώμεθα τὴν Ἑλληνικὴν εὐγένειαν), ἡ ζῶσα γλῶσσα τῶν ἑλλήνων εἶναι ἀπαύγασμα πολιτισμοῦ ἀδιακόπου· εἶναι πολύφωνον ἀπήχημα ἁρμονίας ἀλληλοδιαδόχων ἀναπτύξεων τοῦ ἑλληνισμοῦ, νῦν μὲν τὴν ὑπάτην, νῦν δὲ τὴν νήτην, νῦν δὲ ἄλλην τινὰ μεταξὺ φωνοῦντος, ἀλλ' οὐδέποτε σιγήσαντος, οὐδὲ βαρβαρωθέντος μέχρι τοσαύτης νεκρώσεως, ἥτις καθιστᾷ καὶ ἡμᾶς ψευδεῖς καὶ νόθους κληρονόμους. Ἡ ζῶσα γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων, χρηματίσασα τὸ ὄχημα ἢ τὸ ἐκμαγεῖον τηλικούτου πολιτισμοῦ, ὥρισε καὶ λέξεις καὶ φράσεις, καὶ καθιέρωσε τὰ πάντα αὐθεντίᾳ ἱστορικῇ, καὶ δὲν δυνάμεθα ἡμεῖς οἱ ὀψίγονοι, ἐὰν σωφρονῶμεν, νὰ ἀλλάξωμεν οὐδὲ ἕν ἰῶτα ἐν τοῖς ὑπ' αὐτῶν ὡρισμένοις, καὶ οὐδὲ νὰ προκύψωμεν εἰς μέσον ὡσεὶ Πατέρες νεομόρφου γλώσσης, καὶ ὡσεὶ θεμελιωταὶ νέων ἰδιωμάτων, ἐὰν μὴ καὶ εἰς τὰς ἀναγκαίας προσόδους ἡμῶν συνεχίζωμεν τὴν προγονικὴν ἡμῶν ζωὴν, καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα ταύτης κανονιζώμεθα. Μὴ ἀπατώμεθα ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν παραδειγμάτων, ὡς ἂν εἰ προεκύψαμεν καὶ ἡμεῖς χθιζόν τι καὶ ἀνιστόρητον ἐθνάριον, ἢ φυλή, καὶ ἤδη περιμένοντες τὴν πρώτην μόρφωσιν καὶ διάπλασιν τῆς γλώσσης ἡμῶν, καὶ θεωροῦντες τὴν ἀρχαίαν ὡς νεκρὰν καὶ τεθνηκυῖαν, ὡς *γλῶσσαν τῶν Σγολαστικῶν!* Ὁ Γλωσσικὸς ἐκεῖνος καὶ ἄριστος κανὼν, « Μεταχειρίζου ἐκ δύο φερ' εἰπεῖν συνωνύμων λέξεων *μόνον καὶ πάντοτε* τὴν συνηθεστέραν, καὶ μηδέποτε τὴν ἀηθεστέραν (οἷον Συγχωρῶ ἀντὶ τοῦ Ἐπιτρέπω, Τάφος ἀντὶ τοῦ Τύμβος, Πηδάλιον ἀντὶ τοῦ Οἴαξ, Θρόνος ἀντὶ τοῦ Θῶκος, μεταμόρφωμα ἀντὶ τοῦ *μεταμφίεσμα*, ῥιψοκινδυνεύω ἀντὶ τοῦ διακυβεύω, κτλ.), ἢ ὁ ἄλλος ἐκεῖνος, « Ἀπόφευγε τὰ ὀγκώδη καὶ ἀπηρχαιωμένα ὀνόματα *πάντοτε*, μεταχειρίζου δὲ μόνον τὰ γλίσχρα καὶ ταπεινὰ, καὶ τὰ νεοεύρητα καὶ νεοχάλκευτα », οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει παρ' ἡμῖν, ἐξ ἄλλης θεωρίας καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχῶν καὶ ἐξ ἄλλου συναισθήματος τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ δυνάμεως ὁρμωμένοις. Ἡ σαφήνεια βέβαια εἶναι ἡ πρωτίστη τοῦ λόγου ἀρετή· ἀλλ' ἡ σαφήνεια δὲν εἶναι πάντοτε τὸ παρὰ τοῖς πλείστοις εὐκατάληπτον, ἀλλ' ὅ,τι ὡρίσαμεν αὐτὴν φιλοσοφικῶς ἐν τῷ τέλει τῶν Προλεγομένων, καὶ ὑπὸ τοῦτον τὸν ὁρισμὸν ὑπάγεται καὶ τὸ κάλλος αὐτὸ, τὸ ὁποῖον δὲν κατορθώνει τις οὔτε ἐν τοῖς λόγοις, οὔτε ἐν οὐδεμιᾷ ἑτέρᾳ τέχνῃ, ὅταν δὲν ἐξάγῃ τὴν ἔκφρασιν ἀπὸ τῶν ἐνδομύχων ἐμπνεύσεων τοῦ βαθέως αὐτοῦ ὁρμήματος. Ὀλίγον ἐμελλε τῷ Φειδίᾳ ἢ τῷ Ῥαφαὴλ, ἂν αἰσθανθῶσιν αὐτῶν τὰ καλλιτεχνήματα ὅτι πλεῖστοι θεαταί. Καὶ ταῦτα μὲν συντόμως εἰς δήλωσιν τῆς ἀρχῆς, ἥτις διεξάγει παρ' ἡμῖν τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων. Ἐλθωμεν ἤδη ἐπὶ τὴν ἐφαρμογήν.

Οἱ Ἀρχιερατικοὶ θῶκοι ὀνομάζονται παρὰ τῷ Ἐπικριτῇ καὶ κακίζονται ὡς *ποιητικὸν μεταμφίεσμα* τῆς Ἀρχιερατικῆς διοικήσεως. Ἀλλὰ τὸ ποιητικὸν ἐνταῦθα δύναται σημαίνειν δύο τινά· διότι ἴσως μὲν ἐννοεῖ τὴν παρὰ μόνοις τοῖς Ποιηταῖς (ὡς εἶπόν τινες φιλολόγοι) χρῆσιν τῆς λέξεως. Ἀδιάφορον τοῦτο δι' ἡμᾶς ἐξ ὧν εἴπομεν (καὶ περ ὂν ψευδὲς, ὡς δείξομεν). Τοῦ Ὁμήρου ὁ θησαυρὸς εἶναι πατρογονικόν μου κληροδότημα, οὐκ ἄχρηστον ἀποκείμενον ἐν τοῖς Λεξικοῖς καὶ τοῖς Βίβλοις (ὡς παρὰ τοῖς ἀλλοφύλοις φιλολόγοις), τοῦ ὁποίου τόσα πολύτιμα κέρματα, ἀκίδηλα καὶ γνήσια, κυκλοφοροῦσιν εἰς τὰ στόματα καὶ αὐτῶν τῶν Ἀγραμμάτων. Ἀλλ' οἱ πολλοὶ, λέγει, δὲν θέλουσι τὸ ἐννοήσῃ. Ἐνταῦθα ἠδυνάμην νὰ ἀπαντήσω διά τινος πολυτί-

μου ἀρχῆς τοῦ σοφοῦ Κοραῆ, ὅστις, καλῶς ἐξασφαλισάμενος ἑαυτόν, ἐπενόησε τὴν *περιγόρευσιν* τῶν λέξεων. Μεταχειρίζου, λέγει, λέξεις ἐνίοτε καὶ ἀηθεστέρας, ἀλλὰ συνδιατάσσων αὐτὰς καὶ συναρμολογῶν οὕτως, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ μαντεύῃ ὡς ἐκ τῶν παρακειμένων τὴν σημασίαν καὶ τῆς ἀήθους λέξεως. Λέγομεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ὅτι οἱ πολλοί (ἂν μὴ λέγῃ τοὺς πάντῃ ἀμαθεῖς) θέλουσι μαντεύσῃ, ὡς ἐμάντευον καὶ τὸν Δημοσθένην, ὡς μαντεύουσι καὶ τὴν σήμερον τοὺς Ἱεροκήρυκας καὶ τοὺς Δικηγόρους, κτλ., καὶ διὰ τῆς οἰκονομίας καὶ συγκαταβάσεως ταύτης ἐν πολλοῖς, ἀνέλκομεν κατ' ὀλίγον ἐκείνους μέχρις ἡμῶν, ἀλλὰ δὲν λαμβάνομεν μοναδικὸν κριτήριον ἐν τῇ χρήσει τῶν λέξεων αὐτὴν τὴν κατάληψιν τῶν πολλῶν. Τοιαύτη ἀρχή, μὴ κανονιζομένη πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ νοήματος, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἱκανότητα πάντοτε τῶν πολλῶν, πόσα ἄτοπα καὶ πόσας ἀντιφάσεις περιέχει εἶναι προφανές. Καὶ ταῦτα μὲν, ἂν τὸ *ποιητικὸν* τοῦ Ἐπικριτοῦ σημαίνῃ τὴν ἀχρηστίαν τῆς λέξεως παρὰ τοῖς λογογράφοις (ἐν ᾧ μάλιστα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν δὲν εἶναι τόσον ἄχρηστος).

Ἐὰν δὲ τὸ *ποιητικὸν* δηλοῖ, ὡς φαίνεται μᾶλλον, τὸ ὑψηγορικὸν καὶ ἐμφαντικώτερον, ἤ, ὡς ἂν εἶπεν ἡ Ἀθηνᾶ, τὸ ὀγκῶδες, τότε καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι διὰ τοῦτο μάλιστα προετιμήσαμεν τὸ ὄνομα. Εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ φθονήσαντος Ἀρείου παρίσταται ἡ ἀξία τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πατριαρχείας ὡς ὑψηλόν τι καὶ λαμπρὸν ἀξίωμα, καὶ τοῦτο ἐνομίσαμεν, ὅτι ἐκφράζεται κάλλιον διὰ τῆς *ἐνιδρύσεως ἐπὶ τῶν Ἀρχιερατικῶν θώκων*. Ἐὰν ἐκρίναμεν κακῶς, τὴν μὲν ἐφαρμογὴν ταύτην (ὅταν λόγος ἀποχρῶν ἐξελέγξῃ), προθύμως ἐκσυρίττομεν, τὴν ἀρχὴν ὅμως οὐδαμῶς διὰ τοῦτο παραιτούμεθα. Ἀλλ' ἡ παραπομπὴ, ἣν ἐκ περιουσίας ἡμεῖς ἐσημειώσαμεν, δικαιοῖ καὶ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ τὰ ἄνω προειρημένα. Ὁ Θεοδώρητος λέγει ἐν τῇ Αἱρετικῇ Κακομυθίᾳ περὶ τοῦ Ἀρείου ὅτι « τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον τοῖς *Ἀρχιερατικοῖς ἐνιδρυθέντα θώκοις* ἰδὼν, τοῦ φθόνου τὸ κέντρον ἐδέξατο, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀψιμαχίας ἐπιζητῶν ἀφορμὰς » κτλ. (Δ'. ά). Ὁ δ' αὐτὸς Θεοδώρητος ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ λέγει ταῦτα· « Ἰδὼν τὸν Ἀλέξανδρον τῆς ἱερωσύνης ἐγχειρισθέντα τοὺς οἴακας, οὐκ ἤνεγκε τοῦ φθόνου τὴν *προσβολὴν*, ἀλλ' ὑπὸ τούτου *κυττόμενος*, ἁρμὰς ἔριδος ἐπεζήτει καὶ *μάχης* » (Ἐκ. Ἱστ. Α'. β'.) Καὶ φαίνεται ὅτι ὁ ἀοίδιμος Μελέτιος μᾶλλον ταύτην τὴν φράσιν ἀπέσεζεν, ἢ τὴν πρώτην· ἀλλ' ἀμφότεραί εἰσι τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, τοῦ Θεοδωρήτου, ἔκγονα τῆς αὐτῆς διανοίας, καὶ περιστάσεως τῆς αὐτῆς ἰδέας καὶ ὑποθέσεως. Προετιμήσαμεν δὲ τὴν πρώτην διά τε ἄλλα, καὶ διότι ἡ φράσις ἡ ἑξῆς, *τοῦ φθόνου τὸ κέντρον*, οὖσα σαφεστέρα καὶ ἀκριβεστέρα τῆς, « *τοῦ φθόνου τὴν ὑπερβολὴν* » (ἔνθα πρόσκειται χωριστὰ ἐφεξῆς καὶ ἡ τῆς *ῥύξεως* ἰδέα), περιεῖχε καὶ τὴν περὶ ἧς ἡ διαφιλονεικία περίφρασιν. Βεβαίως δὲ, ἐὰν ἐφανταζόμεθα ὅτι ἐμέλλομεν ὑπέχειν λόγον περὶ τούτων, ἠθέλομεν ἀρκεσθῆ ἀντεχόμενοι μᾶλλον τῶν *οἰάκων*· (ὅπερ καὶ τοῦτό ἐστι ποιητικὸς μεταμφιασμὸς τῆς διοικήσεως), ἢ ἐνιζάνοντες τοῖς *θώκοις*.

Ἕτερον. Ἡ παράφρασις λέγει ἐν τῷ αὐτῷ παραγράφῳ· « Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀλέξανδρός ποτε, παρόντων καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ πρεσβυτέρων καὶ λοιπὸν κληρικῶν, φιλοτιμότερον περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, *ἐν τριάδι καὶ μονάδι* « (Ἄκουε φράσιν κομψοτάτην, ἥτις ἔπρεπε νὰ μένῃ ἀνέπαφος) » εἶναι, φιλοσοφῶν ἐθεολόγει, ὁ Ἄρειος νομίσας τὸν ἐπίσκοπον, ὡς τὸ τοῦ Σαβελίου δόγμα *ἑρμηνεύοντα* « (Καὶ ἂν ἁπλῶς *ἡρμήνευε* καὶ ἀνέπτυσσε τὸ δόγμα, τί κακὸν ἐντεῦθεν; ἀλλ' ἐλέγξει εὐθὺς ὁ λόγος καὶ ταύτην τὴν χυδαίαν ἀκυρολεξίαν), » ἀπὸ φιλονεικίαν εἰς τὸ ἐναντίον τῆς δόξης τοῦ Λίβυος *ἐναντιούμενος* ἀπέκλινεν « (ὡραία φράσις! Δύνασθε νὰ μαντεύσητε, πόθεν προέκυψε τὸ *ἐναντιούμενος* ἐνταῦθα; ἐκ τοῦ, *κατὰ διάμετρον!*) » καὶ συντόμως « (καὶ τοῦτο κακῶς!) » ἀπαντήσας εἰς τὰ λαληθέντα ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον « κτλ. — Ὅλον τοῦτο τὸ χωρίον κατὰ λέξιν, χωρὶς νὰ σημειωθῇ εἰδικώτερον, ἐστὶν εἰλημμένον ἐκ τοῦ Σωκράτους, λέγοντος· « Καί ποτε παρόντων τῶν ὑπ' αὐτὸν πρεσβυτέρων, καὶ τῶν λοιπῶν Κληρικῶν, φιλοτιμότερον περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, *ἐν Τριάδι Μονάδα* εἶναι φιλοσοφῶν ἐθεολόγει. Ἄρειος δὲ, . . . οἰόμενος τὸ Σαβελλίου τοῦ Λίβυος δόγμα *εἰσηγεῖσθαι* » (εἰσάγειν, διδάσκειν, κτλ.) « τὸν ἐπίσκοπον, ἐκ φιλονεικίας *κατὰ διάμετρον* εἰς τὸ ἐναντίον τῆς τοῦ Λίβυος δόξης ἀπέκλινε, καὶ ὡς ἐδόκει *γοργῶς* » (σπερχνῶς, παρακεκινημένως, παραβόλως ἐν μαινάδι ταχύτητι) « ὑπαπήντησε πρὸς τὰ » κτλ. (Ἐκ. ἱστ. Α', έ). Σχεδὸν κατὰ λέξιν ἀντεγράψαμεν ταῦτα καὶ ἡμεῖς ἐκ τοῦ Σωκράτους, μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν ἀηδίαν τῶν παρακόπων φρασειδίων τῆς ἀπειροκάλου Μεταφράσεως. Καὶ σημειώσατε· *ὁ παράγραφος οὗτος εἶναι εἷς τῶν καλλίστων!* Ἂς εἴπῃ ἤδη ἐν συνειδήσει ὁ ἐπικριτὴς, ἂν δωρεὰν ἐπηυξήσαμεν τὴν ἀηδίαν τῆς ἐπιμόχθου ἀναζητήσεως τῶν γνησίων ἐκφράσεων!

Ὅσον δὲ περὶ τοῦ διὰ τί δὲν διεστείλαμεν τὰς τοῦ Βενδότου σημειώσεις, ἕκαστος ἐννοεῖ, ὅτι δὲν εἴχομεν σκοπὸν νὰ σφετερισθῶμεν τὴν δόξαν τοῦ ἀνδρός. Προεδηλώσαμεν τὰ ἱκανὰ ἐν τοῖς Προλεγομένοις. Ἄλλως ἐμέλλομεν πολυλογεῖν, περικόπτειν καὶ ἀπολογεῖσθαι, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλ' ἡμεῖς ἐφείσθημεν καὶ τοῦ Ἀναγνώστου καὶ τοῦ ἐκδότου, καὶ μόνον ὅπου πᾶσα ἀνάγκη, ἐμνήσθημεν καὶ τοῦ Βενδότου. Ἀνάγνωσμα ὠφέλιμον ἠθελήσαμεν παρασχεῖν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ πάσας τὰς σημαντικὰς διορθώσεις, περὶ ἃς ἐμοχθήσαμεν φιλολογοῦντες, ὑπεσημειώσαμεν, θυσιάσαντες τὴν ἐντεῦθεν φιλοτιμίαν, ὡς μὴ οὕτως ἐπτοημένοι περὶ τοὺς κώδωνας· ὡς δὲ πρὸς τοὺς κριτικωτέρους τῶν ἀναγνωστῶν ἡ διάκρισις τῶν ὑποσημειωτῶν δὲν εἶναι τόσον δύσκολος. Ὁ δὲ Μελέτιος οὐδεμίαν ὑποσημείωσιν ἔχει. Μεταβῶμεν εἰς ἄλλην παρατήρησιν.

Ὁ ἀοίδιμος Μελέτιος λέγει, ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔπραξε καὶ δύο πράξεις ἐκκλησιαστικὰς ἀναφερομένας πρὸς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκοπὴν (ἐκδ. Α', σελ. 316. ἐκδ. Β', σελ. 296). — ά. Προήγαγε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Βυζαντίου εἰς Μητρόπολιν, ἐπισκοπὴν πρότερον οὖσαν ὑποτελῆ τῷ Ἡρακλείας. β'.) Τὴν Μητρόπολιν ταύτην ἀνέδειξε ἰσοβάθμιον τῷ τῆς Πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνῳ, διὰ τὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἤδη εἶναι τὴν βασιλεύουσαν Ῥώμην. Ἀλλ' ὁ Μελέτιος ταῦτα λέγων, ἐπ' οὐδεμιᾶς μαρτυρίας ἐπιθεμελιοῖ· πόθεν δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπισήμως καὶ οἷον διὰ θεσπίσματος βασιλικοῦ ἐγένοντο αἱ δύο αὗται πράξεις περὶ τῆς τοῦ Βυζαντίου ἐπισκοπῆς; Τὸ ἱστόρημα ἐστὶ σημαντικώτατον, οὐχ' ὡς δῆθεν ἐπιβεβαιοῦν τὴν ἀξίωσιν ἐκείνην, ὅτι ἡ κοσμικὴ ἐξουσία ἄγει καὶ φέρει τὴν Ἐκκλησίαν. καὶ ἐπιβάλλει αὐτῇ τὰ δοκοῦντα αὐτοδικαίως. Τοιοῦτο φρόνημα οὐ μόνον καθ' ἑαυτό ἐστι σφαλερὸν, ἀλλὰ καὶ πόῤῥω ἀπέχει τοὐλάχιστον τῆς τοῦ ἱεροῦ Μελετίου διανοίας. Αἱ πράξεις αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ ὀνομάζονται μὲν πολλάκις ἀπὸ τοῦ ὑπερτάτου τῆς πολιτείας Κυριάρχου, ἄλλως τε καὶ ὅταν αὐτὸς ταύτας ἐκζητῇ καὶ διενεργῇ, περαίνονται ὅμως αὐτοδικαίως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ὅσῳ τὰ πράγματα χωροῦσι τὴν κατὰ φύσιν καὶ νόμιμον πορείαν. Ἀναφέρονται δὲ εἰς αὐτὸν, διότι πανδήμως ἐπικυροῦνται καὶ ἀναγνωρίζονται ἐφ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν ἐκ τῆς τούτου βασιλικῆς κελεύσεως. Ταῦτα ἡμεῖς ἐν ὀλίγοις ὑπεσημειώσαμεν, δεικνύοντες πῶς δεῖ ἐννοεῖν τὸν Μελέτιον, καὶ πάντα ἄλλον, ὅστις, ἐκφραζόμενος οὕτως, οὐδόλως φρονεῖ καὶ ἀνακηρύττει ἀντίνομον ἀξίωμα. Ὁ Ἐπικριτὴς εὑρίσκει ἀντίφασιν μεταξὺ τοῦ Κειμένου καὶ τῆς Ὑποσημειώσεως. Οὐδὲν τοιοῦτον ἡμεῖς νομίζομεν· ἡ συμφωνία ἢ διαφωνία ὑπάρχει μεταξὺ τῆς Ὑποσημειώσεως καὶ τῆς ἑκατέρας ἐκδοχῆς τοῦ Κειμένου. Ἀλλ' ὁ Μελέτιος, ὅτε συνέγραφε ταῦτα, ὡς πρὸς τὸ σημεριὸν τοῦτο ζήτημα, οὐδετέραν ἴσως τῶν ἐννοιῶν εἶχε κατὰ νοῦν. Καὶ ἂν ἠρωτᾶτο τί ἐφρόνει περὶ τοῦ κράτους τῆς Ἐκκλησίας, ἡμεῖς δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἤθελε μεταχειρισθῇ τὴν γλῶσσαν τῆς Ὑποσημειώσεως καὶ οὐχὶ τοῦ Ἀντιτόμου· ὥστε καὶ ἡμῖν λίαν ἐπίσης *περίεργον* (ἐπὶ τῆς κυρίας σημασίας, καὶ οὐχὶ τῆς ξένης τῆς τοῦ curieux) ἐφάνη τὸ πόρισμα ἐκεῖνο τοῦ Ἐπικριτοῦ. « Βιβλίον, λέγει, ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐκδιδόμενον λέγει περὶ τούτου (ὅτι δηλαδὴ τὸ Αὐτοκρατορικὸν θέσπισμα ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ αὐτοδικαίως ἀνακηρύττει τὰς ἐπισκοπὰς Μητροπόλεις, κτλ) πλειότερα καὶ αὐτοῦ τοῦ *Συνοδικοῦ Τόμου ἢ περὶ ἀληθείας* ». Ἆρά γε θέλει μᾶς συγχωρήσει ὁ φίλος Ἐπικριτὴς νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν φράσιν του; « Λυπούμεθα ἀκούοντες τὸν Μελέτιον ἐλεγχόμενον ὡς μὴ ἀποχρώντως ὀρθόδοξον ». — Ἀλλ' ὅμως οὔτε τὸ βιβλίον λέγει τοῦτο, καὶ ἂν ὑπενόει καθ' ὑπόθεσιν, πάρεστιν ἡ Ὑποσημείωσις τότε θεραπεύουσα τὸ παράπτωμα τοῦ τολμῶντος καί τι χεῖρον λέγειν τοῦ Ἀντιτόμου, διατρανοῦσα τοῖς ἁπλουστέροις τὸ πνεῦμα καὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι περιττὸν ἐνταῦθα νὰ παραστήσωμεν περὶ τούτου τρανὰς μαρτυρίας ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας· περιοριζόμενοι ὅμως εἰς αὐτὸ τὸ προκείμενον παράδειγμα, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐπιστήσωμεν τὴν διάνοιαν ἡμῶν εἰς δύο φαινόμενα ἀξιοσημείωτα.

Ὁ θρόνος τοῦ Βυζαντίου ἦν ὑποτελὴς τῷ Ἡρακλείας. Ἡ πολιτικὴ κατάστασις ἀπῄτει τὴν ἀνύψωσιν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ δόξῃ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας· ἀνυψοῦται ὁ θρόνος (παρατρέχομεν τὸ διαφιλονεικούμενον πῶς)· ἀλλ' εἰς δεῖγμα τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ὑποτελείας (ἣν διώρισεν οὐδεὶς Αὐτοκράτωρ χριστιανός, ἀλλ' αὐτὴ βεβαίως ἡ Ἐκκλησία) διορίζεται τί; ἵνα ὁ Κωνσταντινουπόλεως χειροτονῆται ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείας. Μήπως ἔμελε καὶ περὶ τούτου ὡς κοσμικῷ Ἄρχοντι τῷ Μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ; οὐδαμῶς· ἀλλ' ἔμελεν ὅμως τῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ ὁ ὁρισμὸς οὗτος ἐπεῖχε τόπον Ἐκκλησιαστικοῦ Κανόνος· ὥστε χειροτονηθεὶς μετὰ ταῦτα Κωνσταντινουπόλεως ὁ Πολύευκτος, ἀνὴρ σεβάσμιος, ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Καισαρείας, ἐθεωρεῖτο ὡς ἔχων χειροτονίαν *ἀκανόνιστον* (βλ. Ἐκ. Ἱστ. Μελετ. Τόμ. Β'. σελ. 352, Ἐκδ. Α'.) Ταῦτα ἱστοροῦσιν ὅ,τε Ζωναρᾶς καὶ ὁ Κεδρηνός. Δεύτερον, ὁ Κωνσταντινουπόλεως γίνεται Νέας Ῥώμης, καὶ ἔμελλεν οὕτως ὑπερτερεῖν πολιτικῶς κατὰ πάντα καὶ αὐτοῦ τοῦ τῆς Πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἐπισκόπου, ὡς ἡ νέα Βασιλὶς τῆς ἀρχαίας Βασιλίδος· τοῦτο ἴσως ἤθελεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὅστις ὅλην τὴν Ῥώμην μετήνεγκε καὶ μετεκένωσεν εἰς τὸ προσφιλὲς αὐτοῦ Βυζάντιον, τὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ Μεγαλόπολιν. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία, συμμορφωθεῖσα ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς νέας πολιτικῆς καταστάσεως, ὅσαι μὴ ταύτην ἔβλαπτον, μᾶλλον δὲ καὶ ὠφέλουν, ἐσεβάσθη ὅμως καὶ τὰ ἑαυτῆς ἀρχαῖα ἔθιμα, καὶ διορίζεται ὁ Πρεσβυτέρος Ῥώμης Ἐπίσκοπος εἶναι πρῶτος, ἀλλὰ *πρῶτος ἐν ἴσοις*. Πλὴν ταύτης τῆς τιμητικῆς πρωτεύσεως (ἥτις καὶ αὕτη ἀπομιμνήσκει τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀρχαίαν γεραρότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, τουτέστι τῶν ἐν Ῥώμῃ κατοικούντων μᾶλλον χριστιανῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων Ἀρχιερέων πνευματικῶς διεξαγομένων), πάντα τὰ πραγματικὰ προνόμια ἐξ ἴσου ἐδόθησαν εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ, ἵνα κάλλιον παραστήσω τὸ πνεῦμα τοῦ μεγάλου τούτου φαινομένου, τί βλέπομεν; ὁ ἄκρος Ἀρχιερεὺς τοῦ χριστιανίζοντος μάλιστα ἑλληνισμοῦ ἐγκαθιδρύεται, ὅπου καὶ ἡ ἕδρα τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ τιμᾶται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐντεῦθεν καταβαλλομένην μείζονα σπουδὴν καὶ μέριμναν ὑπὲρ αὐτῆς. Μετατίθεται ἡ Αὐτοκρατορία· παρακολουθεῖ πραγματικῶς καὶ ἡ Βασιλὶς Μητρόπολις τῆς Ἐκκλησίας· ἐκεῖ δὲ μένει τὸ ἱερὸν ὑπόμνημα ἑαυτῆς, τὸ σεβαστὸν ἴχνος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, τιμώμενον διὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς καρτερίαν, καὶ γνησιότητα, καὶ ἐν ὅσῳ ἐφεξῆς φυλάττει σῶαν καὶ ἀκίβδηλον, οἵαν παρέλαβεν ἐξ Ἑλλάδος τὴν παράδοσιν, ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἀποικισθεῖσα, ἵνα καθαρίσῃ τὸν ῥωμαϊσμὸν, τὸν Ἄσωτον

τοῦτο καὶ ἐκδεδιηγημένον υἱὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὁ Ἕλλην ὀρθόδοξος σέβεται προθύμως τὸν Ῥώμης διότι βλέπει ἐν αὐτῷ τὴν ἐξαίσιον ἐργασίαν, ἣν εἰργάσαντο, ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Βασιλίδι τῶν πόλεων, οἱ πατέρες αὐτοῦ, οἱ πρῶτοι μάρτυρες καὶ κήρυκες τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ δὲν ἀρνεῖται τὸ λαμπρὸν κατόρθωμα τῆς προγενεστέρας αὐτῷ θλίψεως καὶ ὑπομονῆς· διὰ τοῦτο φιλοτιμεῖται ἡ Ἐκκλησία περὶ τὴν διατήρησιν τῶν πρεσβείων τῆς Ῥώμης, ἐν ὅσῳ διατελεῖ αὕτη πιστὴ διάδοχος καὶ φρουρὸς τῆς παραδόσεως. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ὑπονοουμένην ὁποτεραοῦνδήποτε σημασίαν ἐν τῷ κειμένῳ.

Ἕτερον δὲ ὅμως ἄξιον προσοχῆς (πρὸς ὃ μᾶλλον ἀπετείνετο ἡ τοῦ Μελετίου διάνοια) ἐστίν, ὅτι τὰ πρεσβεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν ἐπ' αὐτῆς τῆς Α'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο (ὅπερ οὐκ ἀνέφερεν ὁ Ἀντίτομος ἐκ Μελετίου) ὑπονοεῖται μὲν διὰ τὸ προειρημένον πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας, ποῦ ὅμως ἐπιστηρίζεται, ἵνα χρησιμεύσῃ καὶ ἐναντίον τούτου τοῦ πνεύματος; πόθεν ἔχει τοῦτο λαβὼν ὁ Μελέτιος; Ἡμεῖς ὑποσημειώσαντες εἰλικρινῶς τὴν γνωστὴν ἀρχὴν τῆς ἐπισήμου ταύτης ἀναγορεύσεως (προσθέντες οὐχ ἁπλῶς καὶ τὸ, *μάλιστα ῥητῶς*), γενομένην ἐπὶ τῆς Β'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐπιθυμοῦμεν νὰ διατρανωθῶσι καὶ βεβαιωθῶσι κάλλιον τὰ τοῦ Μελετίου, καὶ τότε κερδαίνομεν ἐπιχείρημά τι πλέον κατὰ τῆς Πρεσβυτέρας Ῥώμης, μηδὲν στερούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀντιτόμου.

Ἐρεξῆς παρακαλούμεθα νὰ ἀκούσωμεν τὴν ἑξῆς παρατήρησιν. Ἡ Μετάφρασις εἶχεν· « Ἡ τῶν Ῥωμαίων, ἤτοι *Ἑλλήνων* αὐτοκρατορία ». Ἡ Διασκευὴ ἀντὶ τούτου εἶπεν· « Ἡ τῶν *Γραικορωμαίων* αὐτοκρατορία ». Ἐρωτώμεθα ἂν ἦτον *ἀνάγκη ἄφευκτος* νὰ μεταβάλωμεν τὴν φράσιν. Ἀποκρινόμεθα λοιπὸν. ὅτι ἀνάγκην ἄφευκτον δὲν ἐφαντάσθημεν· ἐφάνη ὅμως ἡμῖν οὐχ οὕτως εὐοδούμενον τὸ νὰ ἐπεξηγῶνται οἱ *Ῥωμαῖοι* διὰ τῶν Ἑλλήνων. Δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἐπεξήγησις αὕτη ἠθέλησε νὰ διαστείλῃ τοὺς *νέους Ῥωμαίους*, οἵτινες ἦσαν μᾶλλον Ἕλληνες. Ἀλλὰ τούτους τοὺς Ῥωμαίους οἱ μὲν ὀνομάζουσιν *Ἑλληνορωμαίους*· οἱ δὲ πλεῖστοι, *Γραικορωμαίους*. Καὶ ὡς μὲν πρὸς τὸ πρᾶγμα ἡμεῖς δὲν αἰσχυνόμεθα εἰς τὸν νέον ἐκεῖνον Ῥωμαϊσμὸν, ὅστις ἐπανήρχετο διὰ τῆς χριστιανικῆς κολυμβήθρας εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἑλληνισμὸν, εἰς τὴν γνησίαν αὐτοῦ φιλτάτην πατρίδα, ἣν νοσταλγῶν ἐπεζήτησεν ἅμα συλλαβὼν τὸ ἀκραιφνὲς συναίσθημα τῆς αὐτοῦ γνησιότητος, ὅθεν ἀπομακρυνθεὶς εἶχεν ἐξαχρειωθῆ, καὶ ὅπου πάλιν ἔλαβε νέαν ζωὴν καὶ λαμπρότητα, συντελέσας εἰς τὸν ὁρισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος, ἐξημερωθεὶς κατ' ὀλίγον. καὶ ἐκ διώκτου τῆς ἀληθείας γενόμενος προστάτης μὲν αὐτῆς, πολέμιος δὲ τῆς πλάνης. Τοῦτον τὸν νέον Ῥωμαϊσμὸν (ὃν φέρομεν εἰσέτι οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων) ἐσεβάσθη καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ περιέθαλψε, καταγνίσασα μᾶλλον, ἀλλ' οὐχ ὑποσκάψασα τοῦτον (ἄπαγε), μηδὲ *παραδοῦσα ἐπιθανάτιον εἰς τὴν βαρβαρότητα*, ὡς εἶπέ τις ἔναγχος ἀποτομώτερον, κάλλιστος ἄλλως καὶ θαυμασιώτατος ὑμνῳδὸς τῆς ὀρθοδόξου φιλογενείας. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ πραγματικὸν ἐν συντόμῳ· ὡς δὲ πρὸς τὸ λεκτικὸν μήπως ἡ λέξις *Γραικορωμαῖοι* ἐμφαίνει ἄλλο τι; ἢ δὲν εἶναι προσφυέστερον διὰ μιᾶς λέξεως, καὶ ταύτης πρὸ πολλοῦ εἰθισμένης, νὰ ἐκφράζωμεν τὴν αὐτὴν ἰδέαν, ἢ διὰ δύο κατ' ἐπεξήγησιν; Τί προτιμότερον, *Δίκαιον Ῥωμαϊκὸν ἤτοι Ἑλληνικὸν*, ἢ ἁπλῶς *Γραικορωμαϊκόν*; Ἡμεῖς τοὐλάχιστον δὲν βλέπομεν τὴν *ἄφευκτον ἀνάγκην* νὰ θυσιάσωμεν τὴν ὁμαλωτέραν ἔκφρασιν· ἀλλ' ἐὰν ἐνυπολανθάνῃ λόγος τις οὐσιώδης, δειξάτω ἡμῖν σαφέστερον ὁ Ἐπικριτής, καὶ τότε καὶ Ἑκατόμβην ὅλην προθύμως θυσιάζομεν, ἐνῷ μάλιστα ὑπάρχουσι καὶ ἄνδρες φρενὸς οὐκ ἐπιπολαίου, οἵτινες ἐπεθύμουν διὰ μεγάλην οἰκονομίαν νὰ τιμηθῇ τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀποστυγοῦμεν, διότι βλέπομεν τοῦτο μελάνατον εἰς τὰς σελίδας τῆς Δυτικῆς Ἐπικρίσεως· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ὁ καιρὸς διατάξει.

Ἐτελειώσαμεν· ἆ! ὄχι· λείπεται ἔτι τὸ δεινότερον! πρέπει νὰ ἀπολογηθῶμεν. Θεωρούμεθα ἐλέγχοντες ἢ συκοφαντοῦντες τὸν Μελέτιον ἐπὶ *ἀνορθοδοξίᾳ!* Ἡμεῖς, τὸν Μελέτιον, τὸ σέμνωμα τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν γενεᾶς; Μὴ γένοιτο! Εἴθε εἶχον πάντες οἱ σύγχρονοι σοφοὶ τῆς πατρίδος τὴν πίστιν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ Μελετίου. Ἀλλ' ὅμως καὶ Πατέρες ἅγιοι ἔν τισι μικρὸν ἢ μέγα ἐσφάλησαν, καί τινες τούτων αὐτοὶ ἑαυτοὺς *ἐπηνώρθωσαν*, ἀποκηρύξαντες τὰς ἰδίας ἐλλείψεις τῆς ἀνθρωπίνου φύσεως. « Τὰ ἔργα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, καθὼς καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα, συνήθως οὔτε ἀπολύτως καλὰ, οὔτε κακὰ ἀπολύτως εἶναι, ἀλλ' ἔχουσι μεμιγμένα τὰ προτερήματα μετὰ τῶν ἐλαττωμάτων ... Ποῖον δὲ ἀνθρώπινον ἔργον εἶναι ἄμοιρον ἐλαττωμάτων; » Ταῦτα κάλλιστα ἀποφαίνεται αὐτὸς ἡμῖν ὁ Ἐπικριτής. Καὶ πῶς λοιπὸν, ἐὰν θεωρήσωμέν τι ὡς μὴ οὕτω καλῶς εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Μελετίου, πῶς διὰ τοῦτο λυποῦμεν τοὺς ἀπαθεῖς ἡμῶν ἀναγνώστας; Ὁ ἀοίδιμος Συγγραφεὺς, ῥέπων μᾶλλον εἰς τὴν γνώμην, ὅτι τὰ συγγράμματα Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου εἰσὶ νόθα (ὡς ὑπέλαβε καὶ ὁ σοφὸς Εὐγένιος), παραπέμπει εἰς μάρτυρας ἀπαραδέκτους τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ· ὡς πρὸς τοῦτο δὲν εἶναι ἡ παραπομπὴ παρ' ἡμῖν ἀξιόχρεως. Ἐὰν δὲ ἁπλῶς παρέπεμπε, μηδεμίαν αὐτὸς γνώμην ὑποδείξας, εἰς τὴν παρ' ἄλλοις γινομένην *κριτικὴν ἔρευναν*, τότε ἦν ἀδιάφορον τὸ πρᾶγμα. Τοῦτο δὲ τὸ δόξασμα τοῦ Μελετίου ἀποδοκιμάζει εὐσχήμως καὶ ὁ σοφὸς Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ὅστις βέβαια πολὺ ἀπέχει τοῦ παραστῆσαι Μελέτιον ὡς μὴ *ὀρθόδοξον*. Ἐκ τούτων λοιπὸν δῆλον, ὅτι ἀποδίδεται εἰς ἡμᾶς διάθεσις ἀλλοτρία πάντως τῶν ἡμῶν φρονημάτων τε καὶ λόγων.

Ἀλλ' ὅμως, ἀφ' οὗ ἅπαξ ὑπετέθη περὶ ἡμῶν ἡ τοιαύτη ἀγνώμων καὶ φιλοκατήγορος διάθεσις, ἐδειλιάσθη καὶ εἰς τοσοῦτον, ὥστε οὐδ' αὐτὸς ὁ ἀνεξίκακος τοῦ Θεοῦ ἠδυνήθη νὰ μᾶς ὑποφέρῃ, ἀλλ' εὐθὺς, κατὰ τοὺς ἀϊδίους νόμους τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, παρεχώρησε νὰ *καταχρημνισθῶμεν εἰς τὰ κατα-*

χθόνια! Τί ὀργὴ τοῦ Θεοῦ! καὶ πόθεν κατεκρημνίσθημεν; *ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου οὐρανοῦ* (ὡς ἄλλοι δηλονότι *Ἑωσφόροι*, θέλοντες στῆσαι τὸν *θρόνον* ἡμῶν ὑπεράνω τοῦ Μελετίου!). Δὲν σᾶς ἀρέσκει, ἀναγνῶσται, ἡ ποιητικὴ αὕτη φαντασία; Ἀλλ' ἡ ἐπίκρισις ἦν εἰς τὸ τέλος, καὶ ἔπρεπε νὰ καταστρέψῃ, ἀφεῖσα ζωηροτέραν τινὰ καὶ πληκτικωτέραν ἐντύπωσιν! Ἰδοὺ ὅλον τὸ μυστήριον τῆς ῥητορικῆς τέχνης, δι' ἧς καὶ τὰ μίκριστα δυνάμεθα μέγιστα ποιεῖν, ὅπου δέοι. Διὰ ταύτην λοιπὸν τὴν ἐωσφορικὴν καὶ θεοστυγῆ ἡμῶν ὑπερηφάνειαν (« ἐπειδὴ ἓν κακὸν δὲν ἐπέρχεται ποτὲ μόνον »), περιεπέσομεν εἰς τί; εἰς ἕνα *σολοικισμόν*!! (δηλονότι, ἴσως, *βαρβαρισμόν*)· καὶ τίς οὗτος ὁ σολοικισμός; εἴπομεν *εἰς τὸ πρόσωπον τοιούτου πλήθους προφητῶν*, δέον εἰπεῖν, ἴσως (διότι δὲν ἐξηγεῖται ὡρισμένως περὶ τούτου ὁ Ἐπικριτής), *παρὰ τοσούτοις προφήταις* (ὅπερ ὁμολογουμένως καὶ ἀκριβέστερον καὶ ἀττικώτερον). Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι ἠδυνάμεθα καὶ περὶ τούτου εἰπεῖν, ὅτι εὑρίσκεται τὸ *πρόσωπον* παρὰ τῷ ἀναλυτικωτέρῳ (ἢ ὡς ἄλλοι λέγουσι, *παρακμίζοντι*) ἑλληνισμῷ ἐπὶ τοιούτων περιφράσεων, οἷον *ἐκ προσώπου τοῦ δεῖνος*, ἀντὶ τοῦ *ἐκ τοῦ δεῖνος*· ὁ Τριβοῦνος ἔπραττεν *ὑπὲρ τοῦ προσώπου τοῦ Εὐτυχοῦς* (Πρακτ. τῶν Δ'. Συν.), ἀντὶ τοῦ *ὑπὲρ τοῦ Εὐτυχοῦς*, παραλείποντες καὶ τὸ σύνθετον *Ἀντιπρόσωπος* κτλ. (ὅπερ εἰδότες ἐγράψαμεν τὴν τοιαύτην φράσιν), μ' ὅλα ταῦτα ὁμολογοῦμεν ὅτι *ἡμάρτομεν*· δὲν θέλομεν νὰ δικαιολογήσωμεν τὴν ὁλεθρίαν ῥοπὴν, ἣν ἐπάθομεν ἐκ τῶν κακίστων μεταφρασμάτων τῆς σημερινῆς λογιότητος, βαρβαρίζοντες πολλάκις λεληθότως καὶ ἀκουσίως. Τί ποιητέον; πνέομεν καθ' ἑκάστην ἀτμοσφαίραν μεμολυσμένην, καὶ ἴσως οὐδ' ἡ φιλόκαλος ἐπίκρισις ἠδυνήθη ὅλως νὰ προφυλαχθῇ. Ἀνάγκη χωρὶς *ἄλλο* νὰ καθιδρυθῇ Λοιμοκαθαρτήριον ἑνὸς *περιοδικοῦ*, ἐπαγρυπνοῦντος ἐπίτηδες κατὰ τῆς πανώλους ταύτης. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τὸν λόγον, κρίνω προτιμότερον ὑπὲρ πᾶσαν ἀπολογίαν νὰ διορύξω καὶ ἐγὼ ἐκ μέρους μου βαθύτερον τὰ *καταχθόνια*, ὅπου τιμωροῦνται οἱ σολοικίζοντες ἢ βαρβαρίζοντες. Ἐπιθυμῶ σφόδρα καὶ εἰλικρινέστατα, μετά τινα μικρὰν λογομαχίαν φιλολογικωτέραν, δι' ἧς συνδιελέχθην νοερῶς μετὰ λογίου ἀπόντος, τελευτῶν νὰ προσφέρω ὑπὲρ τῆς καθαρεύσεως τῆς γλώσσης ἀπὸ τῶν ὀθνείων ἰδιωμάτων τὴν δεξιάν μου εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ (ἥτις μὲ ἀνέλκει τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν τοιούτων καταχθονίων παραπτωμάτων), καὶ εὐκαίρως οὕτω νὰ προσφωνήσω αὐτῷ τοὐλάχιστον ἓν *εὐχαριστῶ*, ἵνα μὴ νομισθῶ τόσον ἀπολίτευτος πρὸς ἄνδρα, ὅστις ἐτίμησε τὴν ἐργασίαν μου, καὶ μελετήσας αὐτὴν ἐπισταμένως, καὶ ἐπικρίνας ἐπιεικέστερον. Ἀμείβω δὲ τοῦτον καὶ διὰ τῆς ἀγαθῆς ἀγγελίας, ὅτι ἐγὼ μὲν ἐξεπέρανα ἀτρύτοις πόνοις καὶ τὸν Β'. Τόμον, χθὲς δὲ ἤκουσα, ὅτι ἦλθε τὸ πρωτότυπον εἰς τὸ Ἁγιωρειτικὸν Ἐπιτροπεῖον· καὶ, εἰ ἀληθὲς, ἐκδοθήσεται γνήσιος οὗτος, καὶ ὁ Γ'. Ἐμόχθησα λοιπὸν ματαίως· ἀλλά ... κρεῖττον σιωπᾷν ἢ λέγειν.

Κ. ΕΥΘΥΒΟΥΛΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

1) *Πραγματεία περὶ γενικῆς* ΑΝΑΤΟΜΙΑΣ *τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ Βίκτωρος Βρούνσου, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Θ.* ΑΦΕΝΤΟΥΛΗ.

2) ΓΕΝΙΚΗ ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΑ *καὶ παράρτημα περὶ τοῦ* ΚΑΤΑΚΛΥΣΜΟΥ, *ὑπὸ Πέτρου Βερῶν*.

3) ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΟΛΟΓΙΑ, *καὶ παράρτημα περὶ τῶν προφυλακτικῶν κατὰ κεραυνοῦ καὶ καταιγίδος μέσων, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.*

4) ΜΑΓΝΗΤΟΛΟΓΙΑ *καὶ παράρτημα περὶ κατασκευῆς τηλεγράφων, καὶ περὶ σχέσεως τῶν ἰσοθέρμων γραμμῶν πρὸς τοὺς ἀνέμους, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.*

5) *Πρακτικὴ Στενογραφία, ὑπὸ Πάνου Ἡλιοπούλου.*

6) Mente, Fantasia e cuore, versi di Marco Antonio CANINI.

Ὁ θέλων νὰ γνωρίσῃ τὴν προσάλληλον δύναμιν τῶν ἐθνικοτήτων ὅσαι οἰκοῦσι τὰ κλίματα ταῦτα, ἀντὶ τῶν στατιστικῶν βιβλίων τοῦ *Ἀμὶ Βουὲ* καὶ ἄλλων, ἃς λάβῃ ἀνὰ χεῖρας τὸν πίνακα τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων, καὶ ἐκεῖ θέλει ἰδῇ ποῦ ὑπερέχει τὸ πνεῦμα, τὸ παράγον τὴν ὑπεροχὴν τῆς δυνάμεως. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἀθήναις ὑπαρχουσῶν Τυπογραφιῶν ὁμιλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ὅλαι αὗται αἱ Τυπογραφίαι εἰσὶν ἀδιακόπως εἰς κίνησιν, ἐκδίδουσαι ἐφημερίδας, βιβλία, διαδίδουσαι τὰς γνώσεις, ἐξυπνοῦσαι τὸ πνεῦμα, καὶ διατηροῦσαι αὐτὸ εἰς ἀδιάκοπον ὀργασμόν.

Μεταξὺ τῶν ἐσχάτως ἐκδοθέντων βιβλίων, ὡς λίαν ὠφέλιμον κατὰ τὸν εἰδικὸν αὐτοῦ σκοπὸν πρέπει ν' ἀναφέρωμεν καὶ συστήσωμεν τὴν μετάφρασιν τῆς τοῦ Βρούνσου ἀνατομίας. Ὁ Κύριος Θ. Ἀφεντούλης, ἐργατικὴ μέλισσα τοῦ σίμβλου τῆς λογίας Ἑλλάδος, εἷς τῶν ἱκανωτέρων νέων ἰατρῶν παρ' ἡμῖν, εἷς τῶν καθηγητῶν οἵτινες τὰ μάλιστα κοσμοῦσι τὸ Πανεπιστήμιον διὰ τῆς παιδείας των, καὶ ὠφελοῦσι διὰ τοῦ ζήλου των καὶ τῆς διακεκριμένης των παραδόσεως, προστέθηκεν εἰς τὴν ἰατρικὴν ἡμῶν φιλολογίαν καὶ τὸ κλασικὸν τοῦτο Γερμανικὸν σύγγραμμα, ὅπερ εἶναι πολύτιμον τῶν διδασκομένων βοήθημα. Οὐδόλως δὲ δεχόμενοι τὰς ἐν τῷ προοιμίῳ περιεχομένας ἐκφράσεις τῆς μετριοφροσύνης αὐτοῦ, ὀφείλομεν ἐξ ἐναντίας νὰ κηρύξωμεν ὅτι ἡ μετάφρασις εἶναι ἐπιτυχεστάτη, ἡ γλῶσσα αὐτῆς ἀκριβεστάτη, καὶ πολλὴ ἡ κυριολεξία. Τὸν Κ. Ἀφεντούλην εὐχόμεθα νὰ μιμηθῶσι πολλοὶ τῶν ἐν τῷ σταδίῳ ἀρχαιοτέρων αὐτοῦ.

Περὶ τῶν τριῶν ἑτέρων βιβλίων, τῆς *Κλιματολογίας*, τῆς *Ατμοσφαιρολογίας*, καὶ τῆς *Μαγνητολογίας* τί τολμῶμεν ἡμεῖς νὰ εἰπῶμεν; Πῶς ν' ἀναβῶμεν εἰς τὰ ὕψη ὅπου τεκταίνεται ὁ κεραυνός, πῶς νὰ καταβῶμεν εἰς τὰ βάραθρα ὅπου γεννῶνται αἱ καταιγίδες; Πῶς νὰ ἐκτείνωμεν χεῖρα προπέτη εἰς τὰ μέχρι τοῦδε νομιζόμενα στοιχεῖα ἢ πρῶτα σώματα; πῶς ν' ἀριθμήσωμεν τὰ ἑπτὰ δίπτυχα ἤλεκτρα, καὶ τὰ κύματα τοῦ ὕδατος τὰ παράγοντα τὸ ὀξυγόνον ἢ τὸ ὑδρογόνον; Τίνι τρόπῳ νὰ παρακολουθήσωμεν τὰς ἀτμοσφαίρας δραπετευούσας ἐκ τῶν πλανητῶν, καὶ περιτρεχούσας τὰς ἐκτάσεις ὑπὸ κομητῶν λαμπρὸν ἔνδυμα; Ἐνώπιον τῶν καινῶν τούτων διδασκαλιῶν μένομεν ἔκθαμβοι καὶ σιγῶντες, καὶ ἀφ' ὅτου ἀκούομεν τὸ *Ὀδύλλιον* τερατουργοῦν, καὶ βλέπομεν τὰς τραπέζας τὸν κόρδακα ὀρχουμένας, περὶ οὐδενὸς τολμῶμεν ν' ἀπιστήσωμεν πλέον, καὶ ἔντρομοι κρατοῦμεν διὰ τῶν δακτύλων τὴν κεφαλὴν ἡμῶν, μὴ ἄρα αὐτὴ εἶναι ἡ τερατουργοῦσα καὶ ὀρχουμένη, καὶ μὴ καὶ αὐτὴ δραπετεύσασα περακολουθήσῃ τὰς ἀτμοσφαίρας.

Ἡ στενογραφία τοῦ Κ. Ἡλιοπούλου εἶναι μικρὸν φυλλάδιον, εὐφυής, καὶ εὔκολος ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τῆς στενογραφίας εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν, χρησιμωτάτη δὲ τοῖς φοιτηταῖς τοῦ Πανεπιστημείου, ὅσοις οἱ καθηγηταὶ διδάσκοντες δὲν ὑπαγορεύουσι, χρήσιμος καὶ πρὸς ἀπομνημόνευσιν τῶν δικαστικῶν ἀγορεύσεων, ὅταν οἱ δικασταὶ δὲν ἐμποδίζωσι τοὺς δικηγόρους ν' ἀγορεύωσιν ἄξια ἀπομνημονεύσεως, χρήσιμος τέλος καὶ πρὸς διατήρησιν τῶν βουλευτικῶν ὁμιλιῶν, ὅταν οἱ βουλευταὶ ὁμιλῶσιν.

Αἱ ποιήσεις τοῦ Κυρίου Καννίνη δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν, εἰσὶν ὅμως ἄνθος τοῦ Ἰταλικοῦ Παρνασσοῦ ἐν τῷ ἡμετέρῳ φυτωρίῳ βλαστήσαν. Τὰ πλεῖστα τῶν ὡραίων αὐτοῦ τεμαχίων ἐγράφησαν ἐνῷ ὁ Κ. Κανίνης ἔπινε παρ' ἡμῖν τὴν πικρὰν τῆς ἐξορίας φιάλην, παρηγορούμενος κἂν ὅτι γῆ τῆς ἐξορίας δι' αὐτὸν ἦτον ἡ μετὰ τὴν Ἰταλίαν γῆ τῶν ὀνείρων του. Πολλὰ τῶν ποιημάτων του ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπὲρ ἧς ψάλλει μετ' ἐμπνεύσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ πολλὰ τῶν ἡμετέρων ποιητικῶν προϊόντων εἰσάγει εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Τάσσου, διὰ γλώσσης ἥτις ψεύδει τὴν κοινὴν πρόληψιν ὅτι αἱ μεταφράσεις πάντοτε ἐλαττοῦσι τὴν ἀξίαν τοῦ πρωτοτύπου. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀσμάτων αὐτοῦ θέλει χαιρετήσει ἡ Ἰταλία, ὡς ἠχὼ τῶν γνησίων αὐτῆς ἀριστουργημάτων, ἐξ ἀδελφῆς γῆς προσπνέουσαν, καὶ εὐπρόσδεκτον τῇ ἀκοῇ αὐτῆς. Αἱ μεταφράσεις τοῦ Κ. Κανίνη περιέχουσι δύω στοιχεῖα ἐπιτυχίας, πρῶτον τὴν χάριν μεθ' ἧς γράφει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γλῶσσαν, καὶ δεύτερον τὴν ἐντελῆ γνῶσιν ἣν ἔχει τῆς ἡμετέρας. Δὲν γνωρίζομεν ξένον κατέχοντα τὴν νεοελληνικὴν ὡς τὸν Κ. Καννίνην, καὶ οὐδεὶς θὰ ἦτον αὐτοῦ ἱκανώτερος νὰ συντάξῃ λεξικὸν Ἰταλοελληνικόν, οὗ ἐπαισθητοτάτη εἶναι ἡ ἔλλειψις. Πρὶν ἀρχίσωσι νὰ δημοσιεύωνται δύο μεταφράσεις τοῦ ἀμερικανικοῦ μυθιστορήματος «*ἡ καλύβη τοῦ Θωμᾶ*» ὁ Κ. Καννίνης ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν μετάφρασιν ταύτην, καὶ ἐξέδωκε περὶ τούτου προκήρυξιν, ἧς, ἡ καλλιέπεια ἦτον ἀρίστη ἐγγύησις τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου του.

ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΚΙΝΗΣΙΣ.

Ἀπὸ τῆς μεγάλης ἑβδομάδος, μέχρι τοῦδε ἡ προσοχὴ τῶν Ἀθηνῶν εἰς δύω ἀντίπαλα περιστρέφεται ἀντικείμενα, καὶ ὁτὲ μὲν ὑπὸ τοῦ ἑνὸς ὁτὲ δὲ ὑπὸ τοῦ ἄλλου ὁλοκλήρως κατέχεται. Τὸ πρῶτον εἶναι ὁ πρίγκιψ Μεντζικώφ, τὸ δ' ἕτερον αἱ κινούμεναι τράπεζαι, καὶ τοῦτο, τῇ ἀληθείᾳ χαριζόμενοι, πρέπει νὰ εἰπῶμεν ὅτι εἶναι σχεδὸν τὸ ἐπικρατέστερον.

Ἀφ' ὅτου ἡ Ἐλπὶς περιέγραψε τὸ εὔκολον τοῦτο πείραμα, νομίζομεν ὅτι δυσκόλως εἰσέρχεταί τις ἐν Ἀθήναις εἰς οἰκίαν ἐξ ἐκείνων εἰς ἃς ὅπως δήποτε, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, εἰσχωροῦσιν αἱ φῆμαι τῶν ἐφημερίδων, χωρὶς νὰ εὕρῃ ὅλην τὴν οἰκογένειαν καθημένην πέριξ τραπέζης, τὰς παλάμας ἔχουσαν ἐπ' αὐτῆς τεταμένας εἰς κακεμφάτου σφακέλου σχῆμα, καὶ ἄφωνον καὶ ἀκίνητον περιμένουσαν τοῦ θαύματος τὴν ἐμφάνισιν. Τὸ δὲ θαῦμα πάντοτε σχεδὸν ἀνταμείβει τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν καρτερίαν.

Περὶ τράπεζαν ἐκ μαονίου ἢ καρυδίας κάθηνται ὅσοι ἄνθρωποι δύνανται νὰ καθήσωσι, ἀπέχοντες περίπου ἀνὰ ἕνα πόδα μεταξύ των, καὶ χωρὶς οἱ πόδες ἢ τὰ ἐνδύματα τοῦ ἑνὸς νὰ ἐγγίζωσι τὰ τοῦ ἄλλου, οὔτε τὴν τράπεζαν. Θέτουσι δὲ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς τραπέζης οὕτως, ὥστε ὁ μικρὸς μὲν δάκτυλος τοῦ ἑνὸς νὰ πατῇ ἐλαφρῶς τὸν μικρὸν δάκτυλον τῆς χειρὸς τοῦ ἄλλου, οἱ δὲ ἀντίχειρες ν' ἀντικρύζωσι, καὶ περιμένουσι νὰ γίνῃ τὸ θαῦμα.

Κατάδικοι ἔν τινι φυλακῇ τῆς Βασιγκτῶνος, ὑπὸ τῆς ἀργίας πιεζόμενοι, ἐστοιχημάτισαν, παιδιᾶς χάριν, τίς δύναται μακρότερον χρόνον νὰ κρατήσῃ τὰς χεῖράς του ἐπὶ τῆς τραπέζης. Μίαν ἴσως ὥραν εἶχον μείνει εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὅταν πρὸς μεγίστην των ἔκπληξιν ἤρχισεν ἡ τράπεζα κινουμένη. Οἱ κατάδικοι ἠλάλαξαν ἐπὶ τῷ ἀνελπίστῳ θεάματι, καὶ ὁ δεσμοφύλαξ εἰσελθὼν ἔμαθεν ἐξιστάμενος τὴν αἰτίαν, καὶ ἀπὸ τὸν δεσμοφύλακα τὴν ἔμαθεν ὁ ἰατρὸς, καὶ ἀπὸ τὸν ἰατρὸν ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐπιστολαὶ ἐγνωστοποίησαν τὸ φαινόμενον εἰς Βρέμην, ὅπου, ὡς καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις χώραις τῆς Γερμανίας, ἐπανελήφθησαν αἱ ἀπόπειραι μετ' ἐπιτυχίας, καὶ ἐκ τῶν γερμανικῶν ἐφημερίδων τὸ ἔμαθεν ἡ Ἐλπίς. Ἤδη δὲ καὶ γερμανικαὶ, καὶ ἰταλικαὶ, καὶ ἀγγλικαὶ, καὶ γαλλικαὶ ἐφημερίδες ἐπαναλαμβάνουσι τὰ κατορθούμενα θαύματα.

Μεταξὺ τῶν μυρίων γενομένων δοκιμῶν παρ' ἡμῖν, μιᾶς ἦν αὐτόπτης καὶ κατὰ μέρος συνεργὸς αὐτὸς ὁ ταῦτα γράφων. Περὶ στρογγύλην τράπεζαν καρυδίνην

ἐκάθηντο τρεῖς κυρίαι, εἷς κύριος καὶ εἷς δεκαετὴς παῖς. Οἱ μικροὶ δάκτυλοι ἐπέβαινον ἄκροι τῶν μικρῶν δακτύλων, καὶ αἱ ἀντίχειρες ἀντίκρυζον τοὺς ἀντίχειρας. Μίαν ὥραν ἔμειναν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σιγῶντες, καὶ ἀτενῆ τὴν προσοχὴν ἔχοντες. Τέλος ἠγέρθησαν ὁ κύριος καὶ ὁ παῖς. καὶ τὸν μὲν ἀντικατέστησε κυρία, τὸν δὲ παῖδα ὁ γράφων. Δέκα λεπτὰ παρῆλθον ἀκόμη, ἐν δισταγμοῖς ἢ μᾶλλον ἐν πεποιθήσει ἀποτυχίας, ὅταν ἠκούσθησαν δύω τρυγμοί. Μετ' αὐτοὺς δὲ ἡ τράπεζα ἐκινήθη ἐλαφρῶς, στρεφομένη ἐκ μεσημβρίας πρὸς ἀνατολὰς, καὶ ἔπειτα ἐπανέλαβε καὶ δεύτερον καὶ τρίτον τὴν κίνησιν. Τότε μακρύναντες ἀμέσως τὰς καθέδρας, ὠρθώθημεν, παρακολουθοῦντες αὐτὴν, διότι ἐστρέφετο ἤδη ταχέως καὶ ταχύτερον πάντοτε, ὥστε ἐτρέχομεν ὅπως μὴ ἀποσπασθῶσιν αἱ χεῖρες ἡμῶν ἀπ' αὐτῆς. Τέλος ἐδοκιμάσαμεν ἂν ἡ θέλησις ἀσκῇ τινα ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῆς κινούσης δυνάμεως, καὶ ἀπεφασίσαμεν ὅλοι ὁμοθυμαδὸν νὰ διευθυνθῇ ἡ τράπεζα πρὸς τὴν γωνίαν τοῦ δωματίου. Ἐν ἀκαρεῖ ἐστάθη, ἐγόγγισε δὶς ἢ τρὶς, ὡς διαμαρτυρομένη κατὰ τῆς βίας ἥτις τῇ ἐπεβάλλετο, καὶ ὥρμησε πρὸς τὴν γωνίαν μετὰ μεγάλης ταχύτητος, καὶ ἤρκει μόνη ἡ θέλησις ἡμῶν ὅπως, ὡς πειθήνιον ἵππον, τὴν στρέφῃ πρὸς δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, ἐμπρὸς ἢ ὀπίσω, τὴν φέρῃ ἀπὸ ἑνὸς εἰς ἄλλο δωμάτιον. Μετὰ τοσαύτης δὲ ὥρμα ἀκατασχέτου ταχύτητος καθ' ἣν τῇ ἐδίδομεν ὦσιν, ὥστε, ἐπειδὴ ἦτον τρίπους, πολλάκις μὴ ἰσοσταθμοῦσα, ἔκλινε κατὰ κεφαλὴν πρὸς τὸ ἔδαφος, καὶ ἐκινδύνευε ν' ἀνατραπῇ· οὐ μόνον δὲ οὐδεὶς τὴν ἐπίεζε πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας θέλων νὰ τὴν στηρίζω μὴ πέσῃ, ἔθετον τὰς χεῖρας ὑπ' αὐτὴν, καὶ τὴν ᾐσθανόμην βαρεῖαν ὡς ἂν ἦτον λιθίνη ἢ σιδηρᾶ. Τόσον δὲ σφοδρὰ ἦν ἡ κατ' αὐτῆς πάλη μου, ὥστε ὁ εἷς τῶν τριῶν πλαγίων ποδῶν της ἐθραύσθη ὡς ὕελος. Τότε ἀνατρέψαμεν τὴν τράπεζαν, καὶ ἠγγίσαμεν τοὺς δύο μένοντας χωλοὺς πόδας της, καὶ οἱ πόδες ἤρχισαν νὰ στρέφωνται μόνοι των. Καὶ τὴν ἀφήνομεν ἢ τὴν ἐλαμβάνομεν, καὶ τὴν ἀνωρθοῦμεν ἢ τὴν ἀνετρέπομεν, καὶ αὐτὴ ἐστρέφετο πάντοτε καθ' ἣν διεύθυνσιν ἐβουλόμεθα. Ἔπειτα δὲ, γονυπετεῖς, ἐθέσαμεν τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ κατὰ γῆς κειμένου δίσκου αὐτῆς, καὶ ὁ δίσκος ἤρχισεν ἐντῷ ἅμα νὰ στρέφηται καὶ αὐτός. Μετ' αὐτὴν ἀπεπειράθημεν ἄλλης τραπέζης, πολὺ μεγαλητέρας, καὶ ἐκ κοινοῦ ξύλου κατεσκευασμένης, καὶ, μετὰ τρία περίπου λεπτὰ, ἤρχισε καὶ ἡ τράπεζα αὕτη νὰ κινῆται ὁμοίως· ἔπειτα δὲ τρεῖς ἐξ ἡμῶν ἤπλωσαν τὰς χεῖράς των οὐχὶ πλέον ὁριζοντίως ἀλλὰ καθέτως, πάντοτε δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀλληλουχουμένας ἐπὶ τῆς ἀνακλήσεως ἢ τοῦ ἐρείσματος σκαμνίου οὐχὶ ἐκ τῶν ἐλαφροτέρων, καὶ, πρὶν παρέλθωσι δύω λεπτὰ, τὸ σκαμνίον περιεστρέφετο καὶ περιεπάτει κατὰ τὴν ἡμετέραν βούλησιν. Τὸ ἐδιάσαμεν δὲ νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὸ ἀνακλιντήριον (τὸν σοφὰν), καὶ, τὸ παραδοξότερον, ἠθελήσαμεν ν' ἀναβῇ εἰς αὐτὸν, καὶ ὑψοῦντες τὰς χεῖρας βαθμηδὸν, τὸ ᾐσθανόμεθα συνυψούμενον, ἢ μᾶλλον ὠθοῦν τὰς χεῖρας ἡμῶν πρὸς τὰ ἄνω, μέχρις οὗ ἀναβὰν ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ἀνακλιντηρίου. Τοσοῦτον δὲ θαυμασμὸν μᾶς ἐπροξένησε τοῦτο, ὥστε ἡμεῖς αὐτοὶ δυσπιστοῦντες πρὸς τὰς ἡμετέρας αἰσθήσεις, ἠθελήσαμεν νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ πείραμα, καὶ ἐπανελήφθη ὑπ' ἄλλων, τῶν δυσπιστοτέρων, ἐπίσης ἐπιτυχῶς καὶ ταχέως. Τέλος δ' ἀπεφασίσαμεν νὰ ἰδῶμεν ἡ παράδοξος καὶ ἀκαταμάχητος αὕτη δύναμις ὁποίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἐπιῤῥοὴν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἀλλ' ἐνταῦθα, ὅπως ἐκτεθῇ τις εἰς τὸ ἄγνωστον πείραμα, καὶ παραδοθῇ εἰς τὰς ἴσως οὐχὶ ἀθώας αὐτοῦ συνεπείας, ἀπῃτεῖτο γενναιότης, καὶ ταύτην εἶχε μία ἀπὸ τὰς παρευρισκομένας κυρίας. Κατ' ἐπίμονον θέλησίν της, τρεῖς ἐξ ἡμῶν τὴν περιεκύκλωσαν κατὰ τὰ νῶτα καὶ τὸ στῆθος διὰ τῶν χειρῶν, καὶ ἐντὸς δύω ἢ τριῶν λεπτῶν, ἤρχισεν ἀκουσίως στρεφομένη περὶ ἑαυτὴν, κατ' ἀρχὰς μὲν βραδέως, ἔπειτα δὲ ταχύτερον, καὶ ἀκολουθοῦσα τὴν διεύθυνσιν ἣν τῇ ἐπέβαλλον οἱ ἐπ' αὐτῆς ἐνεργοῦντες. Ἡ δ' αὐτὴ ἀπόπειρα ἐγένετο ἀλληλοδιαδόχως καὶ ὑπὸ πάντων τῶν παρευρισκομένων μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἀποτελέσματος. Ἐν ἄλλῃ δ' ἀποπείρᾳ ἀκόμη, ἧς μετέσχεν ἐπίσης ὁ γράφων, ἀφ' οὗ ἡ τράπεζα ἐκινήθη, οἱ ἐπ' αὐτῆς ἐνεργοῦντες ἀφῆκαν ἀνὰ ἕνα μόνον δάκτυλον εἰς αὐτὴν, καὶ ἡ τράπεζα ἐκινεῖτο οὐχ ἧττον.

Περιέγραψα συντόμως καὶ ἀφελῶς τὰ ἐνώπιον ἐμοῦ αὐτοῦ γενόμενα, περὶ ὧν οὐδεμίαν δύναμαι νὰ ἔχω ἀμφιβολίαν. Ἠκουσα δ' ἐκτὸς αὐτῶν καὶ πολλὰ ἄλλα διηγούμενα, ὅτι πολλοὶ ἐπέτυχον ἐν πολὺ βραχυτέρῳ χρόνῳ, καὶ παραλείποντες προσέτι τοὺς ὅρους τῆς σιωπῆς, καὶ τῆς τῶν ἐνδυμάτων ἀποστάσεως. Ὅτι ὁ χρόνος βραχύνεται ἂν ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς τραπέζης τεθῶσιν ὕελοι, ὅτι ὑπάρχουσί τινες ἔχοντες ἰσχυροτέραν, ἄλλοι ἀσθενεστάτην τὴν τῆς κινήσεως δύναμιν. Ὅτι εἰς τὸ μέσον τῆς τραπέζης τεθεὶς σίδηρος, ἐμαγνητίσθη καὶ εἶλκε πρὸς ἑαυτὸν βελόνην, ἀλλὰ τούτου ἀπεπειράθην ἀνεπιτυχῶς. Ὁμοίως δ' ἔθηκα καὶ μαγνητικὴν πυξίδα εἰς διάφορα τῆς τραπέζης σημεῖα, χωρὶς οὐδεμίαν νὰ ἰδῶ εἰς τὴν βελόνην παρεκτροπήν.

Ἀλλ' ἃς δείξωμεν καὶ τὸ ἔμπαλιν τοῦ νομίσματος. Ἡ ἐπανάληψις τοῦ πειράματος ἐπέφερεν εἰς πολλοὺς κεφαλαλγίαν, εἰς ἄλλους ναυτίασιν, εἰς τροφοὺς προσωρινὴν στέρησιν γάλατος, ὁ δὲ ταῦτα γράφων ᾐσθάνθη μετὰ διπλῆν ἐπανάληψιν κάματον πολὺν, καὶ ἀγρυπνίαν.

Τῶν δὲ τεραστίων τούτων φαινομένων τίς ἡ αἰτία; Ὁ ἠλεκτρισμὸς, ὥς τινες λέγουσιν; ὁ ζωϊκὸς μαγνητισμὸς ὡς ἄλλοι διϊσχυρίζονται; ἢ ἀμφότεροι, ὡς φρονοῦσιν οἱ νομίζοντες ὅτι ἠλεκτρισμὸς καὶ μαγνητισμὸς εἶναι τῆς αὐτῆς ὕλης ἐμφάνισις ὑπὸ ἄλλας συνθήκας; Εἶναι ῥευστὸν παντοδύναμον καὶ παγκίνητον, καὶ ὑπὸ τῆς θελήσεως παθαινόμενον, ἐπὶ τοῦ ὕπνου μὲν εἰσπνεόμενον, ἐκπνεόμενον δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὅταν ἐγρηγοροῦν ἐνεργῇ, καὶ τὴν ὑπό τινος ἐνεργείας οἱανδήποτε ἑκουσῆς ἀλλοίωσιν ταχύτητα καὶ μακρότατα διαδίδον, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις τὴν αἴσθησιν διεγεῖρον, ὥστε νὰ ἐξηγῶνται οὕτω αἱ φημιζόμεναι συναισθήσεις, καὶ προαισθήσεις

καὶ ὑπνοβασίαι, καὶ ὅσα ἄλλα ἡ ἐπιστημονικὴ δυσπιστία ἐθεώρησε μέχρι τοῦδε ὡς ὀνειροπολήματα καὶ ὡς μαγικὰς ἀγυρτίας;

Τὰ ζητήματα ταῦτα τολμῶμεν οὐχὶ νὰ λύσωμεν, ἀλλὰ μόλις νὰ θέσωμεν, καὶ τοῦτο ὅπως δείξωμεν ὅτι δὲν εἶναι ἐντελῶς ἄσκοπος καὶ σχολαία ἡ γενικὴ περιέργεια ἣν τὸ φαινόμενον τοῦτο κινεῖ, οὐδ' ἄξιοι χλευασμοῦ εἰσὶν ὅσοι, ἄνθρωποι σπουδαῖοι καὶ ἐμβριθεῖς, ἔχουσι τὴν ὑπομονὴν σοβαρῶς νὰ περικάθηνται περὶ τὴν ἀκίνητον τράπεζαν, τὰς παλάμας ἐπ' αὐτῆς, καὶ περιμένοντες πότε θέλει λάβει ζωήν. Δὲν εἶναι τῷ ὄντι μικροῦ λόγου ἀξία, οὐδὲ στείρα μεγίστων συμπερασμάτων, ἡ βεβαία καὶ πρόχειρος αὕτη ἀπόδειξις, ὅτι ἐνυπάρχει ἡμῖν δύναμις εἰς οὐδεμίαν τῶν αἰσθήσεων ὑποπίπτουσα, διαφυγοῦσα τῶν σοφῶν τὰς ἐρεύνας ἐπὶ αἰῶνας, δύναμις ἥτις διὰ τῆς θελήσεως καὶ τῆς πίστεως δίδει ζωὴν εἰς τὰ ἄψυχα, καὶ ἐπιβάλλει κίνησιν εἰς τὰ ἀδρανῆ. *Ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται.* Κυρουμένης τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης, θέλουσιν ἄρα εὐχερῶς ὡς πρὶν ὁμιλεῖ οἱ σοβαροὶ τῶν σοφῶν περὶ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως, περὶ Νοστραδάμου καὶ περὶ Μεσμέρου, ἴσως καὶ περὶ αὐτῆς τῆς Σιβύλλης καὶ τῆς Πυθίας, ὡς περὶ ἀπαταιώνων ἢ φανταστοσκόπων, καὶ δὲν θέλουσι μᾶλλον σκεφθῆ ἂν δὲν ἐπῆλθεν ἡ ὥρα, ἄλλην νὰ δώσωσι ῥοπὴν εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν, ἴσως εἰς αὐτὴν τὴν ψυχολογίαν, καὶ καθόλου εἰπεῖν εἰς ἅπασαν τὴν φιλοσοφίαν;

ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΑΝΕΚΔΟΤΑ.

Ὁ Καῖσαρ ἐξελέξατο τὸν Γαμήνιον Ῥέμουλον, διὰ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀποθανόντα Φάβιον Μάξιμον· ἀλλ' ἡ ἀντικατάστασις αὕτη δὲν διήρκεσεν εἰ μὴ μίαν ἡμέραν, ὥστε καὶ ὁ Κικέρων εἶπεν ἀστειευόμενος « ἔσχομεν ὕπατον πολὺ ἄγρυπνον, μὴ κοιμηθέντα κατὰ τὸ τῆς ὑπατείας του διάστημα. » Ἐρχόμενος δὲ μετὰ τῶν πελατῶν αὐτοῦ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ὑπάτου τούτου, « Σπεύσωμεν, ἔλεγε καθ' ὁδὸν, φίλοι μου, νὰ φθάσωμεν πρὸ τοῦ τέλους τῆς ὑπατείας του. »

Περιδιαβάζων ποτὲ εἰς τὴν δημοσίαν πλατεῖαν, ἠσθάνθη δίψαν, καὶ ἐζήτησεν ὕδωρ. Λαβὼν δὲ νὰ πίῃ, εἶδε τὸν Κήνσωρα Κότταν, ἔκδοτον εἰς τὴν οἰνοποσίαν· « Κρύψατέ με, τοῖς λέγει, διότι, ἐὰν ὁ ἡμέτερος κήνσωρ με ἴδῃ, πίνοντα ὕδωρ, θέλει μ' ἀποβάλει τῆς Γερουσίας. »

Ὁ Κ. Ποπίλιος, ἄνθρωπος εὐήθης καὶ ἀπαίδευτος, ἐνόμιζεν ἑαυτὸν δεινὸν νομοδιδάσκαλον. Προσκληθεὶς διὰ νὰ παρευρεθῇ ὡς μάρτυς εἰς ὑπόθεσίν τινα, ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἤξευρε τίποτε. « Νομίζετε, εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Κικέρων, ὅτι ἤθελον σᾶς ἐρωτήσει περὶ τοῦ Δικαίου; »

Ἡ Φαβία Βελατόλλα ἔλεγε συνεχῶς, ὅτι ἦγε τὸ τριακοστὸν ἔτος· « Εἶναι ἀληθὲς, εἶπεν ὁ Κικέρων, διότι πρὸ εἴκοσιν ἤδη ἐτῶν τὸ λέγετε. »

ΑΜΙΣΘΟΝ ΓΕΥΜΑ.

Τέσσαρες ἀγύρται, ἀρ' οὗ καλῶς ἐγεύθησαν ἔν τινι καπηλείῳ, ἐκάλεσαν τὸν ὑπηρέτην καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ τῆς ἀξίας τοῦ γεύματος. Ὁ πρῶτος προσεποιήθη ὅτι θέτει τὴν χεῖρα εἰς τὸν κόλπον, ἀλλ' ὁ δεύτερος ἐμπόδισεν αὐτὸν, λέγων ὅτι ἤθελε νὰ πληρώσῃ τὴν συμβολὴν αὐτὸς· ὁ τρίτος ἔδειξε τὴν αὐτὴν σπουδήν· τέλος πάντων ὁ τέταρτος, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ φανῇ ἧττον γενναῖος τῶν ἄλλων, ἀπηγόρευσε τὸν ὑπηρέτην τοῦ νὰ λάβῃ χρήματα παρὰ τῶν ἑταίρων του. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἤθελε νὰ ἐνδώσῃ, λέγει ὁ εἷς τούτων « Διὰ νὰ συμφωνήσωμεν, πρέπει νὰ δέσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὑπηρέτου, καὶ ὅν τινα ἐξ ἡμῶν συλλάβῃ, οὗτος θέλει ἀποτίσει τὴν ἀξίαν τοῦ γεύματος. » Ἐπευφήμησαν δ' ὅλοι εἰς τὴν πρότασιν αὐτὴν καὶ τὴν ἐξετέλεσαν, Τοῦ δὲ ὑπηρέτου σκαλεύοντος ἐν τῷ δωματίῳ, οἱ ἀγύρται ἀπῆλθον ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Ὁ κύριος τοῦ καπηλείου ἀναβαίνει τότε εἰς τὸ δωμάτιον· ἡ δὲ καλή μας τυφλομυῖα, ἀκούσασα αὐτὸν, τρέχει, συλλαμβάνει καὶ σφίγγων αὐτὸν· « Ἀ! τὸν λέγει, σεῖς θέλετε πληρώσει τὴν συμβολήν. » Καὶ δὲν ἠπατήθη.

ΟΡΝΙΘΕΣ ΤΗΣ ΝΟΥΜΙΔΙΑΣ.

Αἱ ὄρνιθες τῆς Νουμιδίας ἔχουσι σχεδὸν μέγεθος γερανοῦ, ἀλλ' ἀνάστημα κομψότερον καὶ πτερὰ τεφρόχροα. Ὁ τράχηλος αὐτῶν εἶναι προμήκης καὶ λεπτὸς, ἡ κοιλία μέλαινα καὶ τὸ μέτωπον λευκόν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀεροποροῦντα ἔρχονται ἐνίοτε καὶ μέχρις Εὐρώπης, ὅθεν μεταβαίνουσι καὶ εἰς Αἴγυπτον.